

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΜΓ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 72.18.308

1-15 ΜΑΪΟΥ 1994

ΑΡΙΘ. 8

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Μνήμη τῆς ἁγίας μάρτυρος Πελαγίας. — Ἐπισκ. Ἀγγελώου Εὐθυμίου, Ποιμένες καὶ ἱεραπόστολοι. — Ἐπισκ. Ριζούτας Μακαρίου, Ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης Μόσχας Τύχων. — Ἰωάννου Φουντούλη, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς, κανονικὲς καὶ ἄλλες ἀπορίες. — Πρωτοπρεσβ. Ἀντ. Ἀλεβιζόπουλου, Οἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρ. Ἐνώσεως μπροστὰ στὸ πρόβλημα τῶν αἰρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας. — Πρωτοπρ. Ἰω. Γιαννοπούλου, Τὸ ἀμάρτημα τῆς αἰσχρολογίας. — Λάμπρου Κ. Σκόντζου, Ἡ οὐσία τῆς ἀδαμιαίας πώσεως. — Νικ. Κ. Δρατοῦλλα, Ἡ ἸΒ' Κατήχησις πρὸς φωτιζομένους τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων. — Ἀλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Ἡ θεωρία τῶν ἀ-πιθανοτήτων. — Ἀγίου Νεκταρίου, Ἡ ἀγωγή τῶν παιδῶν καὶ αἱ μητέρες (ἐπ. Βαρβάρας Γιαννακοπούλου). — Ν. Θ. Μπουγάτσου, Γιὰ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἐργασία. — Δημ. Σ. Φερούση, Ἡ αἰσθητικὴ τῆς ραδιοφωνικῆς τέχνης. — Ἐπίκαιρα. — Μοναχοῦ Κοσμᾶ Ἀγιορείτη, Μιὰ κρυμμένη Ἁγία Τράπεζα στὴν Καλαβρία. — Φς, Τὸ βιβλίον. — Ευαγγέλου Π. Λέκκου, Εἰδήσεις - Γεγονότα - Ἐκδόσεις.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθήνα, Ἰασιῶν 1 - Τηλέφωνο
72.10.734 • Προϊστάμενος Τυπο-
γραφείου: Σωκράτης Μαυρογόνος,
Ἡλείου 132 - Πέραμα.

Μνήμη τῆς ἁγίας μάρτυρος Πελαγίας

Ἡ Ἐκκλησία μας τὴν 4η Μαΐου ἐορτάζει τὴ μνήμη τῆς ἁγίας μάρτυρος Πελαγίας († περὶ τὸ 290), ἡ ὁποία γεννήθηκε καὶ ἔζησε στὴν Ταρσό τῆς Κιλικίας στοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ. Ἡ Πελαγία ξέφυγε ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία καὶ ζήτησε νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς βαθύτερους πόθους τῆς ψυχῆς της κοντὰ στὸν Χριστό. Μὲ ἀληθινὴ πνευματικὴ πείνα καὶ δίψα συμμετείχε σὲ πνευματικὲς συνάξεις χριστιανῶν γυναικῶν καὶ μὲ ἄφατη ἀγαλλίασι, ὅταν βαπτίσθηκε ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο τῆς περιοχῆς, δέχθηκε τὴ φωτεινὴ στολὴ τῆς ἀναγεννήσεως.

Ὅταν ἡ μητέρα της, ποὺ ἦταν φανατικὴ εἰδωλολάτριά, σὲ συνεργασία μὲ τὸν ἀρραβωνιαστικὸ τῆς κόρης της, ἀπέτυχε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν Πελαγία στὶς τάξεις τῶν εἰδωλολατρῶν, τότε ὁ ἀρραβωνιαστικὸς αὐτῆς, ποὺ ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀφωσιωμένους στὴν εἰδωλολατρεία υἱοῦ τοῦ Διοκλητιανοῦ, βλέποντας τὸ χάσμα ποὺ ἄρχισε νὰ τὸν χωρίζῃ ἀπὸ τὴ μνηστὴ του, ἔθεσεν ἀπελπισμένους τέρατα στὴν ζωὴ του, διότι, παρόλο ποὺ τὴν ἀγαποῦσε πολὺ, δὲν ἀνεχόταν τὴν προσήλωσι καὶ ἐμμονὴ της στὴν χριστιανικὴ πίστι καὶ στὴν προσπάθειά της νὰ ὀδηγήσῃ κι ἐκεῖνον κοντὰ στὸν Χριστό.

Ὁ Διοκλητιανὸς, ὅταν πληροφορήθηκε τὰ αἷτια τῆς αὐτοκτονίας τοῦ υἱοῦ του, διέταξεν ὀργισμένος νὰ ὀδηγήσουν τὴν Πελαγία ἐνώπιόν του, γιὰ νὰ τὴν τιμωρήσῃ. Ὁμως, ὅταν τὴν εἶδε, θαμπώθηκε τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν ἀπαστράπτουσα παρθενικὴ τῆς ὠραιότητα καὶ χάρι, ὥστε ξύπνησαν μέσα του ἄνομοι πόθοι, ποὺ παραμέρισαν γιὰ λίγο τὴν ἐκδικητικὴ του διάθεσι. Ὅταν ὁμως ἡ ἁγία Πελαγία, περιφρονώντας τὰ κοσμικὰ θέλητρα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατιοῦ, ἀρνήθηκε μὲ βδελυγμία νὰ ὑποκύψῃ στὶς αὐτοκρατορικὲς ἐπιθυμίες, τότε ὁ Διοκλητιανὸς διέταξε νὰ τὴν θανατώσουν. Τὴν ἔρριψαν ζωντανὴ μέσα σ' ἓνα πυρακτωμένο χάλκινο ταῦρο. Ἔτσι ἡ ἁγία μάρτυς, προσφέροντας τὰ ἄγνὰ νειᾶτα της σπονδὴ στὸν Χριστό, ἔμεινε ἀκλόνητη στὴν χριστιανικὴ τῆς πίστι καὶ περιφρούρησε τὴν ἀγνότητά της.

Τὸ Ἐορτολόγιό τῆς Ἐκκλησίας τιμᾷ ἐπίσης τὴν 8η Ὀκτωβρίου τὴ μνήμη τῆς ἁγίας παρθενομάρτυρος Πελαγίας (γ' αἰὼν) (Ἀντιόχεια) καὶ τῆς ὁσίας Πελαγίας τῆς «ἀπὸ ἑταιρίδων» († περὶ τὸ 457), ἡ ὁποία ἐλκυσθεῖσα στὸν

7. ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΟΙ

Τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Στὴν Ἐκκλησία, στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δὲν ὑπάρχουν διακρίσεις (Γαλ. γ' 28). Ὑπάρχουν «*διαιρέσεις χαρισμάτων, διαιρέσεις διακονιῶν καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων*» (Α' Κορ. ιβ' 4-6). Διακρίσεις ὅμως μελῶν ποὺ νὰ σημαδεύουν βαθιὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλῆρωμα καὶ νὰ διασποῦν τὴν ἐνότητά του δὲν ὑπάρχουν. Ἔτσι καὶ ἡ διάκριση μοναχῶν καὶ κοσμικῶν χριστιανῶν δὲ φθάνει στὰ ἄκρα. Οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ χριστιανοὶ συνάπτονται καὶ συνδέονται στενά, στὴ μία πίστη καὶ στὴ «*μία*» Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ ὅλον, οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ ἀποτελοῦν τὸ ἐπὶ μέρους, τὰ μέλη τοῦ σώματος. Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ καλύτερα ἀπὸ ὅλους ἔχει διατυπώσει τὴ Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, ὡς σώματος (βλ. Α' Κορ. ιβ' 12-27). Πέραν ὅμως ἀπὸ τὴ γενικὴ αὐτὴ τοποθέτηση, τὴν ἐνότητα μοναχῶν καὶ κοσμικῶν χριστιανῶν ἐκφράζουν τὰ ἑξῆς κοινὰ σημεῖα:

α) **Τὰ κοινὰ μέσα:** Μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ, ὡς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, φέρουν τὰ ἴδια ὄπλα. «*Ἡ πανοπλία τοῦ Θεοῦ*» (Ἐφ. στ' 13-17) εἶναι κοινὴ καὶ γιὰ τοὺς δύο. Μὲ ἄλλα λόγια, καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ στρατεύονται καὶ ἀγωνίζονται τὴν «*καλὴν στρατείαν*» (Α' Τιμ. α' 18), χρησιμοποιώντας τὴν πίστη, τὴν προσευχὴ, τὴν ὑπομονή, τὴ μακροθυμία, τὴν ἀγάπη (Γαλ. ε' 22-23). Οἱ θέσεις ἀπὸ τῆς ὁποῖας πολεμοῦν εἶναι διαφορετικές. Ὁ ἀγὼνας ὅμως εἶναι κοινός. Καὶ τὰ μέσα κοινά. Τὸ οὐσιαστικότερο δὲ ἀπὸ ὅλα εἶναι ΕΝΑ: τὸ **κοινὸν Ποτήριον**. Ἡ Θεία Κοινωνία εἶναι ἡ ἐγγύηση καὶ ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος ἐξασφάλισης καὶ ἐπαναβεβαίωσης τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν.

β) **Ὁ κοινὸς στόχος:** Μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ ἔχουν ἓνα κοινὸ στόχο: τὴ συνέχιση τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ στὸν

κόσμο. Οἱ μοναχοὶ, ἀπαρνούμενοι τὸν κόσμο, δίνουν στοὺς ἀνθρώπους τὴ δυνατότητα νὰ υπερβαίνουν τὸν κόσμο, τὶς ἐπιθυμίες καὶ τοὺς πειρασμούς του καὶ νὰ στρέψουν τὶς ἐλπίδες τους στὴ αἰώνια Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Οἱ λαϊκοὶ χριστιανοὶ, ἀγωνιζόμενοι μέσα στὸν κόσμο, δίνουν τὴν εὐκαιρία σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ συναγωνίζονται μαζί τους, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ κακοῦ καὶ τὴ μεταμόρφωση τοῦ κόσμου, ὅπως εἶπαμε. Οἱ μοναχοὶ, ὅταν ἐξαγιάζουν τὸν κόσμο, ἐπιτελοῦν κοινὸ ἔργο: συνεχίζουν τὸ κοσμοσωτήριο ἔργο τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

γ) **Τὸ κοινὸ τέμα:** Ὁ μοναχισμὸς εἶναι μία «ὁδὸς» ζωῆς καὶ οἱ κοσμικοὶ χριστιανοὶ βαδίζουν μὴ ἄλλη «ὁδὸς». Ὡστόσο, καὶ οἱ δύο αὐτοὶ δρόμοι ὁδηγοῦν σὲ ἓνα κοινὸ τέμα: στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ΟΔΟΣ, γιὰ τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι μονόδρομος. Ὑπάρχουν πολλοὶ δρόμοι ποὺ ὁδηγοῦν «*εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς*» (Ἰων. ιδ' 2). Καὶ ὅπως, σύμφωνα μὲ μὴ παλαιὰ παροιμία, «ὄλοι οἱ δρόμοι ὁδηγοῦσαν στὴ Ρώμη», ἔτσι καὶ ὄλοι οἱ δρόμοι τῆς ζωῆς ὁδηγοῦν στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνο, λοιπὸν, ποὺ ἔχει σημασία δὲν εἶναι ἡ «ὁδὸς» ἀλλὰ τὸ τέμα: «*ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ*» (Ἀποκ. κα' 2). Οἱ δρόμοι δὲν ἐγίναν γιὰ νὰ χωρίζουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐνώνουν τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ οἱ «ὁδοὶ» τῆς χριστιανικῆς ζωῆς δὲν πρέπει νὰ διαχωρίζουν τοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ νὰ τοὺς διευκολύνουν στὸ νὰ φθάσουν ἀσφαλῶς στὸ τέμα.

Ὡστόσο, τὴν ἐνότητα ἀνάμεσα στοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς κοσμικοὺς χριστιανούς ἀπεργάζεται καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία. Μὲ τοὺς ἑξῆς τρόπους:

α) **Μὲ τὴν Ἱεροσύνη:** Ὁ μοναχισμὸς, ὡς γνωστόν, ἐμφανίσθηκε ὡς ἀνεξάρτητο καὶ **ἐξοεκκλησιαστικὸ** κίνημα τῶν λαϊκῶν χριστιανῶν. Ὡστόσο, ἡ Ἐκκλησία βρῆκε

Χριστὸ ἀπὸ τὸν παρεπιδημοῦντα στὴν Ἀντιόχεια ἐπίσκοπο τῆς Ἡλιουπόλεως Αἰγύπτου ἅγιο Νόννο ἐγκατέλειπε τὴ συνδυασμένη μὲ αἰσχροὺς χορευτικὰς παραστάσεις ζωὴ τῆς πορνείας στὴν μεγάλη αὐτὴ πόλι, ὅπου ἦταν πασίγνωστη μὲ τὸ ὄνομα Μαργαριτῶ ἢ Μαρίνα, καὶ ἔζησε ἀσκητικὴ ζωὴ μετανοίας καὶ ἀγιότητος στὰ Ἱεροσόλυμα πάνω στὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

Παρὰ τὶς ἀρκετὰς ἀλληλοεπιδράσεις καὶ ἀλληλοπεριχωρήσεις, ποὺ ὑπάρχουν στὰ συναξάρια καὶ στίς βιογραφίες τῶν τριῶν αὐτῶν ἁγίων γυναικῶν καὶ στὰ περὶ αὐτῶν κηρύγματα, αὐτὲς δὲν πρέπει νὰ συγκρίνονται ἢ ταυτίζονται μεταξὺ τους. Ἐπίσης, ὅπως τονίσθηκε λ.χ. ἀπὸ τὸν βενεδικτῖνο ἐρευνητὴ Bonifaz Kotter (Scheyern - Βαυαρία), εἶναι τελείως ἀπαράδεκτη ἡ ἀπόπειρα τοῦ Herman Usener (1834-1905) νὰ προβάλλῃ τὶς τρεῖς ὁμώνυμες ἁγίες γυναῖκες μόνον ὡς χριστιανικὴ ἐξιδανίκευσι τῆς μυθολογικῆς παραστά-

σεως τῆς Ἀφροδίτης ὡς «Μαρίνας», ὡς ἀναδυομένης ἐκ τῆς θαλάσσης! Μήπως ἄρα γε στὴν ἐξεζητημένη αὐτὴν ἀπόπειρα ὁ Usener παρακινήθηκε ἀπὸ τὸ ὅτι, ὡς ἀναφέρει ὁ διαπρεπὴς ἰησουῖτης καὶ συνεργάτης τῶν Βολλαντιστῶν Hippolyte Delahaye (Saints de Chypre, Analecta Bollandiana 26, Brüssel 1907, σσ. 161-301), κάποια Πελαγία μάρτυς ἀναφέρεται καὶ ὡς ἁγία τῆς ὥραίας μεγαλονήσου Κύπρου; Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ δικαιολογεῖται κάπως ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι στὴν ὥραία αὐτὴ ἑλληνικὴ μεγαλόνησο διατηρεῖται ζωντανὴ ἡ μυθολογικὴ παράστασις γιὰ τὴν ἀναδυομένη ἀπὸ τὰ κύματα Ἀφροδίτη. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀπλοὶ συνειρημοὶ λέξεων ἢ ὀνομάτων δὲν ὁδηγοῦν σὲ ἀσφαλῆ συμπεράσματα, ὅταν παραθεωροῦνται ἀναμφισβήτητες συγκεκριμέναις ἱστορικῆς παραδόσεις καὶ ὅταν χρησιμοποιηθῶν μόνον ἡ ἀχαλίνωτη φαντασία.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

τρόπο να εντάξει τους ζηλωτές αυτούς χριστιανούς στο κοινό εκκλησιαστικό σώμα¹. Και αυτό το πέτυχε διά της Ίερωσύνης. Η Έκκλησία, δηλαδή, άρχισε να χειροτονεί Προεβυτέρους και από τις τάξεις των μοναχών. Κατά τους τελευταίους μάλιστα αιώνες η Έκκλησία εκλέγει τους Έπισκόπους της αποκλειστικά από τις τάξεις των Μοναχών. Με τον τρόπον αυτό, η Έκκλησία, όχι μόνον ενέταξε το κίνημα του Μοναχισμού στο εκκλησιαστικό σώμα, αλλά και το τίμησε και έπροικοδότησε με ύψιστα προνόμια.

β) **Με την Ποιμαντική:** Η εμφάνιση της εκκοσμίκευσης προκάλεσε μέγιστο ποιμαντικό πρόβλημα στην Έκκλησία, όπως είπαμε. Παρουσιάστηκε τότε η ανάγκη άμεσης στήριξης των εν τῷ κόσμῳ χριστιανών, οι οποίοι κυρίως αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο του θρησκευτικού αποχρωματισμού. Για την κάλυψη της ανάγκης αυτής, η Έκκλησία στράφηκε και πάλι στους αφιερωμένους στρατιώτες της, τους μοναχούς. Και οι μοναχοί, από το άλλο μέρος, ανταποκρίθηκαν πρόθυμα στην πρόκληση αυτή των καιρών. Έτσι δημιουργήθηκε ο θεσμός των **Ίερομονάχων** - **Αρχιμανδριτών**, τους όποιους άρχισε να χρησιμοποιεί η Έκκλησία, για το ποιμαντικό έργο της εν τῷ κόσμῳ.

γ) **Με την Ίεραποστολή:** Η Έκκλησία απεργάζεται την ένότητα μοναχών και λαϊκών και με την κλήση της Έξωτερικής Ίεραποστολής. Στην ανά τον κόσμο Ίεραποστολή, δέν είναι εύκολο να ανταποκριθούν οι έγγαμοι ιερείς. Στις μακρινές χώρες όπου διεξάγεται το ιεραποστολικό έργο της Έκκλησίας, κατά τους τελευταίους αιώνες, την Αφρική, Ασία και Άπω Άνατολή, εκτός από τις δυσκολίες του ιεραποστολικού έργου, και οι συνθήκες διαβίωσης είναι έξαιρετικά δύσκολες: κλίμα διαφορετικό, γλώσσα και τρόπος ζωής διαφορετικά κ.λπ. Οι ιεραπόστολοι, για να αντιμετωπίσουν όλους αυτούς τους άρνητικούς παράγοντες, πρέπει να είναι σκληραγωγημένοι, πειθαρχημένοι, όλιγαρχείς και ιδίως απερίσπαστοι στο έργο τους. Και οι ιερομόναχοι και οι άπλοι μοναχοί, έφόσον έχουν ιεραποστολικό ζήλο, είναι οι πλέον κατάλληλοι².

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναφερθούμε και στην έξης πλευρά του θέματος:

Οι μοναχοί εύχαρίστως ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση της Έκκλησίας και τις ποιμαντικές ανάγκες των κοσμικών χριστιανών. Από το άλλο μέρος, όμως, και η Έκκλησία πρέπει να συμπερασταθεί στα ποικίλα προβλήματα, πνευματικά και πρακτικά, που αντιμετωπίζουν οι εν τῷ κόσμῳ πιά άγωνιζόμενοι μοναχοί, Έπίσκοποι, Ίερομόναχοι και Μοναχοί. Διότι, εάν όλα τα εν τῷ κόσμῳ μέλη της Έκκλησίας, κληρικοί και λαϊκοί, αντιμετωπίζουν δυσκολίες και πειρασμούς, πολύ περισσότερο οι έξ αυτών μοναχοί, που έγκατέλειψαν το Μοναστήρι τους, την πνευματική τους αδελφότητα, για χάρη του έργου της Έκκλησίας. Και άσφαλώς δέν είναι σωστό, το ποιμαντικό και ιεραποστολικό έργο της Έκκλησίας να γίνεται αίτια και άφορηή πνευματικής ύποβάθμισης ή, ακόμη χειρότερα, ζημίας και βλάβης των μοναχών, που έχουν τις ιδιαιτερότητες της μοναχικής κλήσεως και

ζωής, όπως περιγράψαμε σε προηγούμενα άρθρα.

Για τους σοβαρούς αυτούς λόγους, η Έκκλησία πρέπει να σκεφθεί τρόπους στοργικής συμπαραστάσης και μέσα ένισχυσης των εν τῷ κόσμῳ άγωνιζόμενων μοναχών, στους διάφορους τομείς του εκκλησιαστικού έργου³: ειδικά περιοδικά, ειδικές συνάξεις, ειδικά προγράμματα και Κέντρα πνευματικού άνεφοδιασμού είναι μερικά από όσα μπορούν και πρέπει να γίνουν.

Κάποιος τρόπος επίσης πρέπει να βρεθεί για την άλληλοενίσχυση και πνευματική έπικοινωνία των Έπισκόπων της Έκκλησίας μεταξύ τους. Όταν γίνεται κανείς Έπίσκοπος, απομονώνεται πνευματικά και **άνθρώπινα** από όλα τα κέντρα ζωής και έπικοινωνίας. **Διαγράφεται** ακόμη και από τη Μονή της μετανοίας του... Στο Μητροπολιτικό κτίριο έχει για συντροφιά του, τους τέσσερις τοίχους...⁴. Η τακτική όμως αυτή είναι άντιπνευματική. Γιατί, και ο **Έπίσκοπος** είναι μοναχός και έχει και αυτός τις ίδιες πνευματικές ανάγκες όπως και οι άπλοι μοναχοί.

Χρειάζεται, λοιπόν, κάτι να γίνει και για την πνευματική έπικοινωνία και άλληλοενίσχυση των Έπισκόπων της Έκκλησίας. Το καινούριο Συνοδικό Μέγαρο, π.χ., πρέπει να διαθέτει διαμερίσματα, στα όποια να διαμένουν οι Συνοδικοί Μητροπολίτες, όσο χρόνο διαρκεί η θητεία τους στη Σύνοδο. Κατά τη διάρκεια δε της Συνοδικής Περιόδου να δίδονται εύκαιρίες ενημέρωσης των Συνοδικών Έπισκόπων, ιδίως εύκαιρίες πνευματικής και αδελφικής έπικοινωνίας.

Για να γίνουν όμως όλα αυτά, χρειάζεται μια ευρύτερη, μια χριστιανική αντιμετώπιση τόσο των **προσώπων** όσο και του **έργου** της Έκκλησίας. Πρέπει να αποφασίσουμε όλοι να δεχόμαστε **όλους**, οποιαδήποτε κλήση έχουν και οποιοδήποτε έργο τελούν στην Έκκλησία. Πρέπει όλοι να πιστέψουμε περισσότερο στο ΕΝΑ Άγιο Πνεύμα, από το Όποιο πηγάζει η ποικιλία και η πολλαπλότητα των χαρισμάτων, η έτερότητα των κλήσεων και η διαφοροποίηση των «πολιτειών». Η έκκληση έπομένως του άποστόλου Παύλου έχει διαχρονική ισχύ και για τη δική μας εποχή: «**Ός τέκνοις λέγω, πλατύνθητε και ύμεις**» (Β' Κορ. στ' 13).

(Τέλος)

1. Ένας από τους πρώτους Ίεράρχες που εργάστηκαν για την ένταξη των μοναχών στο σώμα της Έκκλησίας ήταν ο Μ. Άθανάσιος, ο όποιος υπήρξε συνασκητής του πρώτου Μοναχού, του Άγίου Άντωνίου, του όποιου συνέγραψε κατόπιν τον Βίο και την Πολιτεία.

2. Το σύγχρονο ιεραποστολικό έργο της Έκκλησίας, στην Αφρική, Ασία και Άπω Άνατολή, το έπιτελούν, ως γνωστόν, εκτός των Έπισκόπων, Ίερομόναχοι και Άρχιμανδριτές.

3. Οι συνθήκες, υπό τις όποιες ζουν οι περισσότεροι ιερομόναχοι μέσα στις πόλεις και ιδίως τις μεγαλουπόλεις είναι έξαιρετικά άντιπνευματικές και πνευματοκτόνες: σε άνόνημα διαμερίσματα πολυκατοικιών ή σε ένοικιαζόμενα δωμάτια, έντελώς μόνοι, μέσα σε πλείστους όσους πειρασμούς...

4. Ο άείμνηστος Άρχιεπίσκοπος Σπυρίδων έπισκέφθηκε κάποτε μια πολυμελή μοναχική αδελφότητα. Του άρεσε πολύ η άτμόσφαιρα των πολλών αδελφών «έπι το αυτό». Όταν λοιπόν ήρθε η ώρα να φύγει, είπε: «Σεις έχετε την ώραία αυτή συντροφιά. Έγώ τώρα θα έπιστρέψω στο ψυχρό μου δωμάτιο...!»

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Μόσχας Τύχων

Τοῦ Θεοφίλ. Ἐπισκόπου Ριρούτας κ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ

Τὸν Μάρτιο τοῦ 1988 ἔγινε μιὰ σύσκεψη καθηγητῶν ἀνωτέρων σχολῶν τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος μὲ εἰσηγητὴ τὸν πρόεδρο τοῦ Συμβουλίου Θερησκευτικῶν Ὑποθέσεων τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης Κωνσταντίν Χάρτσεφ. Ἀξίζει νὰ γραφοῦν μερικὲς ἀπὸ τίς διαπιστώσεις τοῦ Σοβιετικοῦ ἐπίσημου: «...Πρὸς τὸ παρὸν στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση δὲν ὑπάρχει τάσις γιὰ μείωση τῆς θρησκευτικότητος. Κάθε χρόνο γίνονται ἕνα ἑκατομμύριο ἐκκλησιαστικὲς κηδεῖες. Αὐτὸ ἀντιστοιχεῖ στὸ 20-30% τῶν ἀποβιούντων. Μιὰ ἐκκλησιαστικὴ κηδεῖα, κατὰ τὴν γνώμη μου, ἀποτελεῖ τὴν πιὸ ἀξιόπιστη ἔνδειξη θρησκευτικότητος, γιατί κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του ἕνα ἄτομο μπορεῖ νὰ ἔλεγε ψέμματα, ἀπὸ φόβο μήπως χάσει τὴ δουλειά του... Ἡ σύγκρουσις μεταξὺ σοβιετικοῦ καθεστώτος καὶ Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας... ἔληξε τὸ 1924... Τὰ χρόνια τῆς κολλεκτιβοποιήσεως καὶ ἐκκαθαρίσεως τῶν “κουλάκων”, ἦταν ἐπίσης χρόνια καταπίεσεως καὶ γιὰ τὴν Ρωσικὴ Ἐκκλησία, ἀφοῦ ἦταν ἀπαραίτητο νὰ σπᾶσουμε τὴν ἰδεολογία τῶν ἀγροτῶν... Καὶ παρ’ ὅλα αὐτὰ 70% εἶναι πιστοὶ - δὲν εἶναι ἀστεῖο. Τί νὰ κάνεις μ’ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους; Πρέπει κάπως νὰ ἐργασθεῖς μαζί τους, νὰ ἀποκτήσεις κάποια ἐπιρροή ἐπάνω τους. ...Εἴτε σᾶς ἀρέσει, εἴτε ὄχι, δὲν μπορεῖτε νὰ πάρετε τὰ παιδιὰ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς... Τί ἄλλο μένει νὰ δοῦμε. Στὸ 70ο ἔτος τοῦ σοβιετικοῦ καθεστώτος, θὰ ΑΠΟΚΤΗΣΟΥΜΕ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ. Τί θὰ πεῖ ὁ κόσμος;... Ἀντιμετωπίσαμε ἕνα καταπληκτικὸ φαινόμενο. Παρ’ ὅλες τίς τόσες προσπάθειές μας ἡ Ἐκκλησία ἐπέζησε, κι ὄχι μόνο ἐπέζησε, ἀλλὰ ἀρχίζει νὰ ὑψίσταται μιὰ ἀνανέωση... Ἀφοῦ δὲν μποροῦμε νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τοὺς πιστοὺς καὶ ἡ Ἱστορία ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι κάτι τὸ σοβαρὸ, τὸ ὁποῖο θὰ ὑπάρχει καὶ θὰ παραμείνει, εἶναι καλύτερο γιὰ τὸ κόμμα νὰ κάνει ἕνα πραγματικὸ πιστὸ νὰ πιστέψει καὶ στὸν κομμουνισμό...».

Αὐτὲς τίς μέρες διαβάζω τὰ μαρτύρια ποὺ ὑπέφερε ὁ Ρωσικὸς λαὸς στὴ διάρκεια τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ σοβιετικοῦ καθεστώτος. Μοῦ θυμίζον τὰ μαρτύρια τῶν πρώτων χριστιανῶν. Τί νὰ πρωτογράψω. «... Ἱερεὺς... γεροντικῆς ἡλικίας, διεμελίσθη μὲ ξίφη ἀφοῦ προηγουμένως ἐμαστιγώθη, διότι εἶχεν μεσολαβήσει ὑπὲρ ἐνὸς καταδίκου... Ἀρχιμανδρίτης Ροδίων, Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Σπασώφσκι. Συνελήφθη εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν ἀπὸ τὸν ναύτη Ντιμπένκο καὶ ἐξετελέσθη δι’ ἀποκεφαλισμοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως τοῦ ἔγδαραν τὴν κεφαλὴν... Ἱερεὺς Λογγίνος, ἐξ-

ετελέσθη ἀφοῦ προηγουμένως τοῦ ἔκοψαν τὴν μύτη καὶ στὴ συνέχεια τὸ λείψανό του ρίφθηκε σ’ ἕνα ποταμὸ τῆς περιοχῆς... Ἱερεὺς Ποπῶφ, τῆς περιοχῆς Μπάχμουτ τοῦ Αἰκατερίενμπουργκ, πρὸ τῆς ἐκτελέσεώς του διετάχθη νὰ τελέσῃ τὴν νεκρώσιμόν του ἀκολουθία. Κατόπιν τῆς ἀρνήσεώς του ἐξετελέσθη, ἀφοῦ προηγουμένως τοῦ ἐξώρυσαν τοὺς ὀφθαλμούς... Ἱερεὺς Ἀλέξανδρος Ποντόλσκι, διεμελίσθη εἰς τὸ Βλαντιμήρ τοῦ Κουμπάν... Πρὸ τῆς θανατώσεως ἐβασανίσθη εἰς ἕνα σκουπιδοτόπο... Ἱερεὺς Νικόλαος Μιλούτκιν, ἐφημέριος τοῦ Νόβο Νικόλσκι. Ἐξετελέσθη μετὰ ἀπὸ βασανιστήρια, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχασε καὶ μέρος τοῦ ποδός του. Οἱ ἐκτελεσταὶ του ἔφεραν σκύλους διὰ νὰ γλύφουν τὸ αἷμα του καὶ ὅταν τὰ ἄλογα ζῶα ἐσεβάσθησαν τὸν μάρτυρα, οἱ δῆμοι τὰ θανάτωσαν καὶ αὐτὰ. Ἐν τέλει ἔρριψαν τὸ λείψανό τοῦ μάρτυρος εἰς τὸν ποταμὸν Δὸν λέγοντες: «Κολύμπα μέχρι τὸ Νοβοχερκάσκ καὶ πᾶς στοὺς ἐκεῖ ὅτι φθάνουμε τὴν ἐπόμενη ἐβδομάδα». Ἱερεὺς Ἰβάν Πριγκόρσκι, τοῦ χωρίου Νεζαμέφσκι. Εἰς ἡλικίαν 49 ἐτῶν ἐβασανίσθη εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου του, πιθανῶς τὸ Μ. Σάββατο τοῦ 1918. Ἐτελειώθη ἔξω τοῦ χωρίου, ὅταν κτύπημα τοῦ συνέτριψε τὸ κρανίον... Ἱερεὺς Λεωνίδας Σολόβιεφ, διάκονος Βλαδίμηρος Ὀστρίκωφ καὶ ψάλτης Ἀλέξανδρος Φλεγκίνσκι, διεμελίσθησαν διὰ ξίφους εἰς τὸ χωρίον Μπεζοράνσκι καὶ ἐτάφησαν ἐπιζώντες, εἰς τὸν τάφον τὸν ὁποῖον ἤνοιξαν οἱ ἴδιοι... Ἱερεὺς Κοτούρωφ, ἐμαρτύρησεν εἰς τὸ Χερντίν, ὅταν καιρὸν χειμῶνος τὸν ἐγγύμνωσαν καὶ τοῦ ἔρριψαν ὕδωρ. Μετεβλήθη εἰς στήλην πάγου, χωρὶς νὰ ἀκουσθεῖ λέξις ἀπὸ τὰ χεῖλη του... Ἱερεὺς Πέτρος Ντιακόνωφ τῆς περιφερείας τοῦ Βεροχούριε, ἐξετελέσθη μὲ πυροβολισμό, ἀφοῦ προηγουμένως ἐτάφη μέχρι τὴν κεφαλὴν... Ἱερεὺς Ἰωακείμ Φρολῶφ τοῦ χωρίου Μιχαηλόβκι, ἐκάη ζῶν εἰς μίαν θημωνιὰν ἐκτὸς τοῦ χωρίου του, τὸ 1921. Ἀργότερον ἀνάμεσα εἰς τὴν στάκτην, εὐρέθη μόνον ἕνας μικρὸς μεταλλικὸς σταυρὸς... «Νομίζω ὅτι δὲν χρειάζονται τὰ σχόλια οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ δοθοῦν στὴν δημοσιότητα οἱ χιλιάδες τῶν μαρτύρων τῆς Ρωσίας εἴτε κληρικῶν ἢ λαϊκῶν... ἔδωσαν τὴν ζωὴν τους γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ ἀντιτάχθησαν στὸ ἀθεϊστικὸ καθεστὸς ποὺ ὅπως ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑστέρων δὲν μπόρεσε νὰ ἐπικρατήσῃ οὔτε καὶ νὰ ἐπιβληθεῖ ἀλλὰ δυστυχῶς νὰ ὀδηγήσῃ τὸν Ρωσικὸν λαὸν εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἀπομόνωση ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον».

Παρέθεσα σὰν εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα τίς δύο αὐ-

τὲς περιπτώσεις γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ἀναγνώστης τῆς βιογραφίας τοῦ Ἁγίου Τύχωνα ποὺ ἀκολουθεῖ νὰ καταλάβει ποῦ ἦταν ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ μέσα σὲ ποιά κατάσταση ἐξελίχθηκε ἡ ὄλη του πορεία στὴ διάρκεια τῆς μεγάλης λεγομένης Ὀκτωβριανῆς ἐπανάστασης. Ἦταν μιὰ τραγικὴ στιγμή γιὰ τὸν Ρωσικὸ λαὸ ποὺ ἀναγκάστηκε μέσα στὶς νέες συνθήκες ζωῆς νὰ ἀρνηθεῖ τὴν ἱστορία του, τὴν καταγωγή του, ἀκόμα καὶ τὴν ἔνδοξη πορεία τῶν πατέρων του. Ἔτσι δημιουργήθηκε μιὰ κατάσταση καταπίεσης καὶ στέρξης τῶν στοιχειωδῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς ἀπὸ τοὺς νέους ἡγέτες ποὺ ὑποτίθεται ἤλθαν νὰ σώσουν τὴν χώρα καὶ τὸν λαὸ καὶ νὰ φέρουν εἰρήνη καὶ εὐημερία παντοῦ...

Μὲ τὴν συμπλήρωση 400 χρόνων ἀπὸ τὴν ἴδρυση τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας (1589) ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας γιόρτασε μὲ κάθε ἐπισημότητα καὶ λαμπρότητα τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ γεγονός. Ἀνάμεσα στὶς τελετὲς τῶν ἑορτασμῶν ἦταν καὶ ἡ ἀνακήρυξη δύο νέων Ἁγίων τῆς Ρωσικῆς γῆς, τῶν Πατριαρχῶν Ἰὼβ καὶ Τύχωνα (1865-1925). Στὶς γραμμὲς ποὺ ἀκολουθοῦν δίδονται σύντομες βιογραφικὲς ἀναφορὲς γιὰ τὸν Ἁγιο Τύχωνα, τὸν τελευταῖο ποὺ ἀνακήρυσσε τὸ Ρωσικὸ Πατριαρχεῖο.

Τὸ κοσμικὸ του ὄνομα ἦταν Βασίλειος Ἰβάνοβιτς Μπελλάβιν. Γεννήθηκε στὶς 19 Ἰανουαρίου 1865 στὸ Τρόπετς τῆς περιοχῆς τοῦ Ποσκῶφ καὶ ἦταν γιὸς ἱερέα. Τὰ πρῶτα του γράμματα διδάχθηκε στὸ τοπικὸ ἐνοριακὸ σχολεῖο καὶ στὴ συνέχεια σπούδασε στὸ ἱεροδιδασκαλεῖο τοῦ Ποσκῶφ. Στὴ διάρκεια τῶν πρώτων σταθμῶν τῶν σπουδῶν του διακρίθηκε γιὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀριστη ἐπιμέλειά του. Ὅταν ἔγινε 19 χρόνων ἐγκρίθηκε ἡ φοίτησή του στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία τῆς Ἁγίας Πετρούπολης παρ' ὅλο ποὺ ἦταν κατὰ ἓνα ἔτος μικρότερος ἀπὸ τὴν ἡλικία ποὺ προέβλεπαν οἱ κανονισμοὶ τῆς Σχολῆς. Καὶ ἐδῶ πάντα διακρίθηκε γιὰ τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν ἐπίδοσή του. Μάλιστα ἀνάμεσα στοὺς συμφοιτητὲς του ὀνομαζόταν «ὁ Πατριάρχης»...

Τὸ 1888 ὁ Βασίλειος προικισμένος καὶ ἐφοδιασμένος μὲ τὰ ἀνάλογα χαρίσματα καὶ προσόντα ἀποφοίτησε ἀπὸ τὴν Θεολογικὴ Ἀκαδημία καὶ σὲ ἡλικία μόλις 23 χρόνων διορίστηκε καθηγητὴς στὸ Ἐκκλησιαστικὸ Σεμινάριο τοῦ Ποσκῶφ. Τὸ 1891 ἀφοῦ κάρηγε μοναχὸς πήρε τὸ ὄνομα Τύχων καὶ ταυτόχρονα ὑπηρετοῦσε στὰ ἐκκλησιαστικὰ σεμινάρια τοῦ Ποσκῶφ καὶ Καζάν. Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1897 χειροτονήθηκε Ἐπίσκοπος καὶ τοποθετήθηκε στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Χόλμ καὶ Βαρσοβίας μὲ τὸν τίτλο τοῦ Λοῦμπλιν. Παρ' ὅλο ποὺ ὑπηρέτησε στὴν Ἐπισκοπὴ αὐτὴ λιγώ-

τερο ἀπὸ ἓνα χρόνο ἐργάστηκε μὲ ζῆλο καὶ πρόσφερε πολὺτιμες ὑπερσεῖς ἰδιαίτερα σ' αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ἀποστατήσει ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία.

Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1898 διορίστηκε Ἐπίσκοπος στὴν ἱεραποστολικὴ Μητρόπολη τῆς Ἀλάσκας καὶ τῶν Ἀλεουτιῶν νήσων. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα ταξίδι μὲ τὸν σιδηρόδρομο ἀπὸ τὴν Ἁγία Πετρούπολη (17 Νοεμβρίου 1898) ἐφθασε στὸ Βερολίνο καὶ τὸ Παρίσι ὅπου ἐπεσκέφθηκε τὶς ἐκεῖ Ρωσικὲς ἐκκλησίες. Στὶς 3 Δεκεμβρίου ἐπιβιβάστηκε στὸ πλοῖο «Καμπανία» ἀπὸ τὴν Χάβρη ὅπου ὕστερα ἀπὸ ἓνα θαλάσσιο ταξίδι δέκα ἡμερῶν ἐφθασε στὴν Νέα Ὑόρκη στὶς 13 τοῦ ἴδιου μήνα. Ἀφοῦ τοῦ ἐπιφυλάχθηκε θεομιθὴ ὑποδοχὴ ἀπὸ τὸν Ρῶσο Γενικὸ Πρόξενο Β. Α. Τέμπλοβ, τὸν ἀρχιμανδρίτη Ραφαὴλ καὶ τὸν ἱερέα Ἐφραὶμ τῆς Ἀραβικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος Νέας Ὑόρκης καὶ ἐξεφωνήθησαν κατάλληλοι λόγοι, πορευθῆκανε ὅλοι στὸν Ρωσικὸ Ναὸ τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐκεῖ ὁ προϊστάμενος τοῦ ναοῦ Ἀλέξανδρος Χοτοβίτσκι ἀφοῦ ἔγινε πρῶτα σύντομη δέηση προσφώνησε τὸν Ἐπίσκοπο Τύχωνα. Ὁ Ἐπίσκοπος Τύχωνας ἀπαντώντας εἶπε «διακηρύσσω, ὅτι ἡ προσωπικὴ του προσευχὴ, καθὼς εἰσήρχετο εἰς τὴν περιοχὴν του ἦτο “ἐλθέτω ἡ Βασιλεία Σου” καὶ ὅτι τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον εἶναι ἀκριβῶς ἔργον διὰ τὴν ἔλευσιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ».

Στὴ διάρκεια τῶν ἑπτὰ χρόνων παραμονῆς τοῦ Τύχωνα στὴν Ἀμερικὴ καὶ τὴν Ἀλάσκα τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ταξιδέψει σὲ ὅλες τὶς περιοχὰς ὅπου ὑπῆρχαν Ὀρθόδοξες ἐνορίες στὴν Ἀμερικανικὴ Ἠπειρο. Καὶ ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἦταν πολυεθνικὴ γιὰτὶ περιελάμβανε ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ρώσους, Σέρβους, Ἕλληνες, Ἀραβες, Ἰνδιάνους, Ἀλεουτίους, Ἑσκιμῶους καὶ Κρεολοὺς. Ἔτσι ὁ Ἐπίσκοπος Τύχωνας τώρα βρισκόταν στὸ ἐπίκεντρο μιᾶς πρωτοπόρας Ὀρθόδοξης ἐπαρχίας καὶ ἡ ἐργασία του αὐτὴ ἀπαιτοῦσε ὁποσδήποτε δύναμη θέλησης, θάρρους, γενναιοσυχία, ὑπομονή. Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικὰ προβλήματα ποὺ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει ἦταν ἡ ἔλλειψη χώρων λατρείας. Ἔτσι μὲ ἐπίμονες καὶ ἐπίμοχθες προσπάθειες κατόρθωσε νὰ ἀνοικοδομήσει νέες ἐκκλησίες στὶς κεντρικὲς πόλεις τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἀλεουτιῶν νήσων. Στὴ διάρκεια τῆς ἐκεῖ παραμονῆς του χειροτονήθηκαν δύο νέοι Ἐπίσκοποι, βοηθοὶ του στὸ ὅλο του ἔργο, ὁ Ἐπίσκοπος Ἰννοκέντιος τῆς Ἀλάσκας καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ραφαὴλ τοῦ Μπρούκλιν. Ἐπίσης ἴδρυσε ἱεροδιδασκαλεῖο στὴ Μιννεάπολη γιὰ τὴν ἐκπαίδευση καὶ μόρφωση ἱερέων, κατηχητῶν, ἱεραποστόλων καὶ δασκάλων. Ἀκόμα, ἓνα μοναστικὸ ἴδρυμα ἀρχισε νὰ λειτουργεῖ στὴν περιοχὴ τῆς Πενσυλβανίας.

(Συνεχίζεται)

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

516. Κατὰ τὸν σαραντισμὸ τοῦ βρέφους, ὅταν πρόκειται νὰ προσαχθεῖ στὸ ἱερὸ κατὰ τὴν τάξη, ἀπὸ ποιά πόρτα εἰσερχόμεθα, ἀπὸ τὴν ὠραία πύλη ἢ ἀπὸ μιὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες; (Ἐρώτηση π. Π. Κ.).

Τὰ χειρόγραφα μιλοῦν ἀορίστως γιὰ εἴσοδο τοῦ βρέφους κατὰ τὸν σαραντισμὸ στὸ ἅγιο βῆμα, ἄλλα μὲν γενικῶς ὅταν εἶναι βαπτισμένο, χωρὶς νὰ κάνουν διάκριση φύλου, ἄλλα δὲ μόνο γιὰ τὰ ἄρρενα, χωρὶς νὰ κάνουν διάκριση βαπτισμένου ἢ μὴ. Τὸ δεύτερο εἶναι μᾶλλον τὸ ἐπικρατέστερον, ἴσως καὶ τὸ ὀρθότερον, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰτι σπανίως καὶ μόνο γιὰ λόγους ἀνάγκης τὸ βάπτισμα γίνεται πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰτι ἢ εἴσοδος στὸ βῆμα ἐπιφυλάσσεται μόνο στοὺς ἄνδρες. Καὶ ἐδῶ ἔχει τὸν χαρακτήρα, μπορούμε νὰ εἰποῦμε, «προλήψεως» τῆς δυνατότητας γιὰ συμμετοχὴ στὴν ἱερωσύνη. Ἡ πράξις παρουσιάζεται, ἐν πάσῃ περιπτώσει, κυμαινομένη. Μ' αὐτὸ τὸ θέμα ἀσχοληθήκαμε σὲ ἄλλη ἐρώτησι. Ἡ τωρινὴ ἀφορὰ σὲ μιὰ λεπτομέρεια, ὅχι ὅμως ἀμελητέα γιὰ τὸ εὔτακτο τῆς τελετουργίας.

Στὶς πηγές, ἀπὸ ὅσο γνωρίζω, δὲν προσδιορίζεται ἀκριβῶς ἀπὸ ποιά θύρα γίνεται ἢ εἴσοδος. Οὔτε καὶ στὰ ἔντυπα Εὐχολόγια, πού συνήθως ἔχουν λεπτομερέστερες διατάξεις, ὑπάρχει σχετικὴ ἔνδειξις. Νομίζω πὼς αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι θεωρεῖται αὐτονόητο ὅτι ἢ εἴσοδος στὸ ἅγιο βῆμα σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις γίνεται ἀπὸ τὴ νοτιὰ πλαγία θύρα, ἐκτὸς ἂν ἄλλως εἰδικὰ ὀρίζει ἢ τυπικὴ διάταξις. Τέτοιες ἐξαιρέσεις ἐπὶ παραδείγματι εἶναι ἢ εἴσοδος τοῦ ἱερέως ἀπὸ τὴ βορεῖα πλαγία πύλη, ἂν συλλειτουργεῖ διάκονος, μετὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ «καιροῦ» καὶ ἢ χρῆσις τῆς ὠραίας πύλης κατὰ τὶς ἐπισήμους εἰσόδους τῆς θείας λειτουργίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀκολουθιῶν. Ἡ εἴσοδος στὸ ἅγιο βῆμα ἀπὸ τὴ ὠραία πύλη κατὰ τὸν σαραντισμὸ, πού ὑπαινίσσεται ἢ ἐρώτησι, ἔχω τὴν ἐντύπωσι ὅτι δὲν εἶναι εὔτακτος. Αὐτὴ, κατὰ θεωρίαν τουλάχιστον σὶς ἐνορίες —κατ' ἀκριβείαν στὰ μοναστήρια— παραμένει πάντοτε κλειστὴ καὶ ἀνοίγει μόνο γιὰ χρηστικὸς λόγους, ὅταν ἢ τάξις τὸ προβλέπει (εἴσοδος, θυμίασι, ἀνάγνωσι Εὐαγγελίου, ἀπόλυσι κ.λπ.). Κατὰ τὴν «Διάταξι τῆς ἱεροδιακονίας» τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντι-

νουπόλεως Φιλοθέου τοῦ Κοκκίνου «τὰ ἅγια θύρια (τὰ βημόθυρα) οὐδέποτε ἀνοίγονται, εἰ μὴ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μεγάλου ἑσπερινοῦ, ὅτε θυμιᾷ μόνον ὁ ἱερεὺς, εἰς τὰς εἰσόδους πάσας, ἢ γοῦν τῶν ἑσπερινῶν καὶ τῆς λειτουργίας, τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου' ὡσαύτως ἀνοίγεται καὶ ἀπὸ τοῦ ("Μετὰ φόβου Θεοῦ...") "Προσέλθετε" μέχρι τῆς συμπληρώσεως τῆς θείας λειτουργίας». Εἴσοδος τοῦ βήματος σ' ὅλες τὶς ἄλλες περιπτώσεις εἶναι ἢ νοτιὰ πλαγία θύρα.

Δύο ἔμμεσες ἐνδείξεις ἴσως μποροῦν νὰ μᾶς διαφωτίσουν περισσότερο. Ἡ πρώτη εἶναι τὸ πέρασμα τοῦ ἱερέως μὲ τὸ βρέφος καὶ ἢ προσκύνησι στὸ ἐμπρὸς μέρος τῆς ἁγίας τραπέζης, τὸ πρὸς δυσμάς, πού φαίνεται ὅτι ἀπεφεύγεται. Ἄν ἢ εἴσοδος γινόταν ἀπὸ τὴ ὠραία πύλη, αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν δυνατό. Δεύτερο στοιχεῖο, ἔμμεσο καὶ αὐτό, εἶναι ἢ παράστασις τῆς Ὑπαπαντῆς στὴ βυζαντινὴ εἰκονογραφία. Στὸ βάθος τῆς συνήθους παραστάσεως (Συμεῶν, Παναγία, Ἰωσήφ, Ἄννα) οἱ βυζαντινοὶ ἁγιογράφοι ἱστοροῦν τὸ ναὸ τοῦ Σολομῶντος, ὅπου ἔγινε ἢ προσαγωγή τοῦ βρέφους. Τὸ ἱερὸ τοῦ ναοῦ εἰκονίζεται κατὰ μίμησι τοῦ ἱεροῦ τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ μὲ τὰ βημόθυρα πάντοτε κλειστά. Εἶναι φανερό ὅτι οἱ ζωγράφοι ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη λατρευτικὴ πράξις τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἀκολουθία δηλαδὴ τοῦ σαραντισμοῦ, πού γινόταν μὲ κλειστά τὰ βημόθυρα κατὰ τὴν τάξι πού προδιαγράψαμε. Οἱ βυζαντινοὶ ἁγιογράφοι δὲν ζωγράφιζαν τυχαῖα. Ἦταν γνώστες τῆς ἀκριβοῦς τάξεως πού τὴν ἀποτύπωναν μὲ πιστότητα. Ὅτι αὐτὸ δὲν γίνεται ἀλόγως, φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη παράστασι τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ὅπου τὰ βημόθυρα τοῦ ἱεροῦ εἰκονίζονται ἀνοικτά, γιὰτι, κατὰ τὴν παράδοσι πού διασώζεται στὸ ἀπόκρυφο Πρωτοευαγγέλιο τοῦ Ἰακώβου, ἢ Θεοτόκος εἰσηλθε στὰ ἅγια τῶν ἁγίων τοῦ ἰουδαϊκοῦ ναοῦ, πού καὶ πάλι εἰκονίζεται συμβατικὰ κατὰ μίμησι τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ. Σὲ πάρα πολλές περιπτώσεις ἢ χριστιανικὴ εἰκονογραφία προσφέρει πολὺτιμες πληροφορίες, πού διαφωτίζουν τὴν λειτουργικὴ τάξι, ἂν τύχουν τῆς δέουσας προσοχῆς, ἰδιαίτερα μάλιστα ὅταν οἱ ἄμεσες φιλολογικὲς πηγές καὶ οἱ τυπικὲς διατάξεις σιγοῦν ἢ δὲν εἶναι ἀπόλυτα σαφεῖς.

Οί κυβερνήσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως προοσιὰ σιτὸ πρόβλημα τῶν αἰρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας

2. Οί θέσεις τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Ὑπουργείου γιὰ τὴ Νεότητα*

Τοῦ π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ, Δρ. Θεολ. - Δρ. Φιλολ.

Κατὰ τὴν ἀντίληψη τοῦ κ. Reinke καὶ τοῦ Γερμανικοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Ὑπουργείου τὸ ὁποῖο ἐκπροσωπεῖ, ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ὀρκίζεται πὼς θὰ ὑπηρετήσῃ τὴν τάξη τῶν συνταγματικῶν κατοχυρωμένων ἀξιών. Δὲν μπορεῖ ταυτόχρονα νὰ συμμετέχει σὲ δραστηριότητες ὁργανώσεων ὀλοκληρωτικῆς ἀπαιτήσεως, πού ἀποβλέπουν στὴν κατάλυση τῶν ἀξιών αὐτῶν. Ὁρκίζεται μὲ βάση τὸ Σύνταγμα ὅτι θὰ συντελέσει στὴν ἐκπλήρωση τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν τοῦ Συντάγματος. Δὲν μπορεῖ λόγου χάρι νὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ «μάρτυρας τοῦ Ἰεχωβά», ἀφοῦ ἡ ὁργάνωσις αὐτὴ ἔχει ὡς ὑπέροστο δόγμα τὸ λεγόμενο «ἐπίμαχο ζήτημα τῆς παγκόσμιας κυριαρχίας». Μὲ βάση τὸ δόγμα αὐτό, κάθε μάρτυρας τοῦ Ἰεχωβά καλεῖται νὰ ἐργαστῇ τὴν ἐξουδετέρωση καὶ ἐξαφάνιση τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν, πού θεωροῦνται σύστημα κυριαρχίας τοῦ Διαβόλου, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Σατανᾶς προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴ δική του παγκόσμια κυριαρχία σὲ βάρος τῆς «κυριαρχίας τοῦ Ἰεχωβά». Τὸ ὅτι ἡ ὁργάνωσις αὐτὴ ἐπιτρέπει στοὺς ὀπαδοὺς τῆς τὴν ιδιότητα τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, λόγου χάρι στὸ ἑλληνικὸ κράτος, αὐτὸ σημαίνει πὼς ὀφείλουν κατὰ τὴν ἄσκηση τῶν καθηκόντων τους νὰ ἔχουν ὡς παράδειγμα τὴν συμπεριφορὰ τῆς πόρνης Ραὰβ καὶ τῆς μὴ ἰσραηλίτιδος Ἰαήλ.

Σημαντικὴ ἐπίσης εἶναι ἡ θέση τῆς Γερμανίας στὸ θέμα τῆς ἐνημερώσεως τῶν παιδιῶν μέσα στὰ σχολεῖα, γιὰ τοὺς μεγάλους κινδύνους, πού προέρχονται ἀπὸ τὶς ὀνομαζόμενες αἰρέσεις τῆς νεότητος. Ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου τῶν Ὑπουργῶν Πολιτισμοῦ τοῦ 1979, πού ἀναφέρεται στὴν προληπτικὴ ἐνημέρωση τῶν παιδιῶν στὰ σχολεῖα, εἶναι κάτι πού πρέπει νὰ μᾶς βάλῃ σὲ σοβαρὴ σκέψη, δεδομένου ὅτι δὲν συμβαίνει κάτι τέτοιο καὶ σὲ μᾶς. Ἀντίθετα, ὑπάρχει ἡ τάσις μιᾶς οὐδέτερης στάσεως, ἀκόμη καὶ στὰ πλαίσια τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα εἶναι τὸ βιβλίον τῆς Β' Λυκείου καὶ ὁ τρόπος πού ἀναφέρεται σ' αὐτὲς τὶς ὀμάδες, ὅπως καὶ τὸ κείμενο τῶν σημειώ-

σεων τοῦ μαθήματος «Θεωρία καὶ πράξις τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς», πού εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μελετήσουν οἱ φοιτητὲς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, γιὰ νὰ τὸ ἔχουν ἀργότερα ὡς μοντέλλο στὴ διδασκαλία τοῦ ὀρθόδοξου θρησκευτικοῦ μαθήματος στὰ σχολεῖα μας!

Ἡ Ὁμοσπονδιακὴ Κυβέρνησις ἀνησυχεῖ ἐπίσης γιὰ τὸν κίνδυνο τῆς οἰκονομίας καὶ δημιουργεῖ εἰδικὴ ὀμάδα ἐργασίας ἀπὸ ὑπουργοὺς ὁμοσπονδῶν χωρῶν, στὴν ὁποῖα ἀνήκουν οἱ ὑπουργοὶ δικαιοσύνης, ἐσωτερικῶν καὶ οἰκονομικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνώτατοι φορεῖς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ἄλλοι σχετικοὶ φορεῖς. Παρόμοια ἀνησυχεῖ καὶ γιὰ τοὺς κινδύνους πού ὑφίστανται στὸ χῶρο τῆς ὑγείας καὶ μελετᾷ μέτρα.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως γιὰ τὴν ἀντιμετώπισις αὐτῶν τῶν θεμάτων ἐπικεντρώνεται τώρα στὴν ὁργάνωσις καὶ λειτουργία μιᾶς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας στὴ Βόννη, ἡ ὁποῖα συστήθηκε καὶ πρόκειται νὰ λειτουργήσει ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ ἔτους 1993. Ἔτσι θὰ ἐξασφαλιστῇ ἡ σὲ βάθος ἐρευνα τοῦ ὅλου θέματος, ὁ συντονισμὸς τῆς ὅλης προσπάθειας στὰ πλαίσια τῶν ὁμοσπονδῶν κυβερνήσεων, ἡ δημιουργία ἀνάλογων ὑπηρεσιῶν σὲ ὅλες τὶς ὁμοσπονδίες χωρὲς καὶ ἡ ὑπεύθυνη πληροφόρησις φορέων καὶ τῶν ὀργανῶν τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, τοῦ κοινοῦ καὶ ἰδιαίτερα τῆς νεότητος, γιὰ τοὺς κινδύνους πού προέρχεται ἀπὸ τὶς ὀμάδες αὐτὲς.

Ὅλα δείχνουν πὼς ἀπὸ πλευρᾶς Ὁμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως τὰ πράγματα «σφίγγουν» γιὰ τὶς αἰρέσεις αὐτὲς σὲ ἀντίθεσις μὲ ὅσα συμβαίνουν στὴ δική μας χώρα.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητὲς τῶν περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», κάθε ἀλλαγὴ τῆς διεύθυνσεώς τους νὰ τὴ γνωρίζουν ἀμέσως στὰ Γραφεῖα τῶν Περιοδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21 Ἀθήνα, ἀναφέροντας ἀπαραίτητα καὶ τὴν παλαιὰ τους διεύθυνσι, γιὰ νὰ γίνῃται κανονικὰ ἡ ἀποστολὴ τῶν Περιοδικῶν.

Τηλ. 72 18 308, 72 51 149. Fax 72 26 597

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 126 τοῦ ὑπ' ἀρ. 7 τεύχους.

ΤΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΙΣΧΡΟΛΟΓΙΑΣ*

Τού Πρωτοπρ. κ. Ἰωάννου Γιαννοπούλου

Ἀγαπητοί μου Ἐνορίτες,

Μὲ τὴν 9η αὐτὴ ἐπιστολή μου, θ' ἀπασχολήσω τὴν ἀγάπη σας, μὲ τὸ ἀμάρτημα τῆς αἰσχρολογίας, βωμολοχίας, χυδαιολογίας, σαπρολογίας.

Τὸ ἀμάρτημα αὐτό, δυστυχῶς, ἔχει γίνει καθημερινὸ ἀπρεπὲς φαινόμενο. Παντοῦ, ἀπὸ μικροῦς καὶ μεγάλους, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀγόρια καὶ κορίτσια, μαθητὲς καὶ μαθήτριες, στὸ σπίτι, στὸ σχολεῖο, στὸ καφενεῖο, στὴ γειτονιά, στὸ δρόμο, στὴν πλατεία, στὸ γήπεδο, στὸ παιχνίδι, στὸν τόπο ἐργασίας, στὸ ταξίδι, σὲ ὅλα τὰ μεταφορικὰ μέσα, στὰ διάφορα κέντρα κ.λπ. ἀκούει κανεὶς τέτοια λόγια, τέτοιες αἰσchrές καὶ βρωμερὲς λέξεις καὶ φράσεις, ποὺ κάθε σοβαρὸς ἄνθρωπος αἰσθάνεται λύπη καὶ ντροπὴ γιὰ τὸ θλιβερὸ αὐτὸ κατάντημα καὶ φαινόμενο τῆς αἰσχρολογίας, τῆς ρυπαρολογίας.

Δὲν μᾶς φθάνει, βλέπετε, ἡ ρύπανση τῆς ἀτμόσφαιρας, τοῦ περιβάλλοντος, τῆς ὁμορφῆς γῆς μας ἀπὸ τόσα κακά, ἔχουμε καὶ τὴν λογορύπανση, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται καὶ ἡ ἠχορύπανση, ποὺ παρατηρεῖται τώρα τελευταία, κατὰ τρόπο ἀνησυχητικό, καὶ στὰ ραδιοτηλεοπτικὰ μέσα, τῶν ὁποίων τὰ προγράμματα κάθε ἄλλο, παρὰ μορφωτικὰ καὶ ἠθοπλαστικὰ εἶναι.

Δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολικὸ νὰ πῶ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ αἰσχρολογεῖ, χυδαιολογεῖ, μοιάζει σὰν ὀχετό, σὰ βόθρο, σὰν ὑπόνομο ἀνοικτό, ποὺ ἀπὸ τὸ στόμα του ἀναδίδουν, βγαίνουν δυσωδίες καὶ ἀποπνικτικὲς ἀκαθαρσίες. Μοιάζει ἀκόμη, ὁ αἰσχρολόγος, σὰν κινούμενο βυτιοφόρο ὄχημα ἀπορριμμάτων, ποὺ ὅταν περνάει κοντὰ μας αἰσθανόμαστε ἀποστροφή, ἀηδία. Ἐπίσης μοιάζει σὰν κάρναρο, ποὺ ἔχει στὸ στόμα του τὴν κόπρo.

Ὁ ἅγ. Προφῆτης Δαυῖδ χαρακτηριστικὰ λέει, ὅτι εἶναι «τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν» (Ψαλμ. Ε' 10). Naί, ἀδελφοί μου, πράγματι τάφος ἀνοικτὸς εἶναι ὁ λάρυγξ, τὸ στόμα τῶν αἰσχρολογούτων, τῶν κακολογούντων, ποὺ ἀναδίδει πτωμαῖνη, τὴν θανατηφόρο σωματικὴ καὶ ψυχικὴ πτωμαῖνη!

Ἡ αἰσχρολογία, ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἐθεωρεῖτο ὡς κάτι τὸ ἀπάδoν, τὸ ποταπόν, τὸ ἀνάρμοστον, τὸ ἀπρεπὲς, ποὺ ὑποβιβάζει τὸν ἄνθρωπο μορφωτικὰ, διανοητικὰ καὶ πολιτιστικὰ καὶ τὸν ἐκθέτει στoὺς δικούς του, στοὺς γνωστούς του, στὸ περιβάλλον του καὶ στὴν πολιτισμένη κοινωνία γενικά.

Ὁ Ἀριστοτέλης χαρακτηρίζει τὴν αἰσχρολογία, ὡς κάτι τὸ «γελοῖο» καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος τὴν

ἀποδοκιμάζει καὶ τὴν θεωρεῖ «ἠθικὸ ἐκπεσμό». Ὁ Λυκοῦργος ἀπαγόρευε μὲ νόμο τὴν αἰσχρολογία στοὺς πολίτες του. Ὁ Πλάτων συμβουλεύει, διὰ μέσου τῶν αἰώνων, τοὺς νέους νὰ μὴ μιμοῦνται τὸ κακὸ παράδειγμα τῶν αἰσχρολόγων. Θὰ θελήσουν ἄραγε ν' ἀκούσουν τὴν συμβολὴ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ διδασκάλου, Πλάτωνος, οἱ σημερινοὶ νέοι μας, ποὺ ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, τὸ στόμα τους συνεχῶς χωρὶς ντροπὴ, ἀναδίδει τὴν δυσσομία καὶ κακοσμία τῆς αἰσχρολογίας, τῆς χυδαιολογίας; Καὶ ὁ μὲν Πλάτων συμβουλεύει τοὺς νέους νὰ μὴ μιμοῦνται τοὺς αἰσχρολογούντες, ὅμως, ὅλοι ἐμεῖς σήμερα καὶ κυρίως οἱ γονεῖς, συμβουλεύουμε τοὺς νέους, τὰ παιδιά μας, νὰ μὴ αἰσχρολογοῦν, τοὺς δίνουμε, πρωτίστως, τὸ καλὸ παράδειγμα σ' αὐτὸ καὶ σ' ὅλα τὰ ἄλλα; Πολὺ φοβοῦμαι, ὅτι συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Μάλιστα δὲ μερικοὶ γονεῖς, ἀντὶ νὰ τοὺς δίνουν τὸ καλὸ παράδειγμα μὲ τὴ ζωὴ τους καὶ ἀντὶ νὰ τὰ ἀποτρέπουν, καμαρώνουν ὅταν τὰ ἀκοῦνε νὰ αἰσχρολογοῦν, νομίζοντας, οἱ δυστυχεῖς, ὅτι ἀπὸ «ἐξυπνάδα» λένε τὰ ὅσα ἀπρεπα λόγια λένε τὰ παιδιά τους.

Ἐπίσης ὁ ἅγιος Κλήμης Ἀλεξανδρείας, λέει ὅτι οἱ χριστιανοὶ πρέπει, ὄχι μόνο ν' ἀποφεύγουν τὴν αἰσχρολογία, ἀλλὰ καὶ τοὺς αἰσχρολογούντες ν' ἀποδοκιμάζουν, διότι τὰ ἀπρεπῆ λόγια ποὺ ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ αἰσχρολόγου, τὸν δείχνουν «κακὸν καὶ ἔθνικὸν (εἰδωλολάτρην) καὶ ἀπαίδευτον καὶ ἀσελγῆ· οὐχὶ δὲ κόσμιον καὶ σώφρονα».

Ἡ Ἁγία Γραφή, Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, καὶ οἱ θεοφῶτιστοι Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀπαγορεύουν καὶ καταδικάζουν τὴν αἰσχρολογία, τὴν κακολογία, τὴν ὁποία θεωροῦν μεγάλο ἀμάρτημα.

Ἐπειδὴ δὲν μοῦ ἐπιτρέπει ὁ χῶρος, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ μὴ σᾶς κουράσω περισσότερο, δὲν θὰ ἀναφέρω πολλὰ ἀγιογραφικὰ χωρία, γιὰ τὸ ἀμάρτημα τῆς αἰσχρολογίας, τῆς κακολογίας. Θὰ σημειώσω ὀλίγα, τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου, ποὺ λέει: «Κακὸς λόγος νὰ μὴ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα σας» (Ἐφεσ. Δ', 29) καὶ «νὰ μὴ ἀναφέρεται μεταξύ σας...αἰσchrότης καὶ μωρολογία ἢ εὐτράπελα πράγματα» (Ἐφεσ. Ε', 3,4) καὶ τοῦ Κυρίου μας, ποὺ κατηγορηματικὰ τονίζει, «...ὅτι διὰ κάθε λόγον ἀνωφελῆ, ποὺ θὰ ποῦν οἱ ἄνθρωποι, θὰ δώσουν λόγον δι' αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως...» (Μαθ. ΙΒ', 36).

Λένε μερικοὶ, γιὰ νὰ δικαιολογηθοῦν, ὅτι αὐτὰ τὰ αἰσchrὰ καὶ βρωμερὰ λόγια ποὺ λένε, δὲν τὰ λένε μὲ κακία, ἀλλὰ ἀπὸ ἀπλὴ συνήθεια. Πρέπει ὅμως

* Κείμενο ἀνοικτῆς ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς Ἐνορίτες τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Ναυπλίου.

νά γνωρίζουν οί αδελφοί μας αὐτοί, ὅτι καί τὰ χω-
ρίς κακία καί ἀπὸ ἀπλῆ συνήθεια λεγόμενα ἄσχημα
λόγια, γίνονται κακὴ συνήθεια, ἢ συνήθεια γίνεται
ἕξις καί ὕστερα δὲν κόβεται, δὲν σταματᾷ ἢ κακὴ
αὕτῃ συνήθεια. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε δέ, ὅτι ὅλα τὰ ἐλατ-
τώματα, μικρὰ καὶ μεγάλα, καὶ ὅλες οἱ κακὲς πρά-
ξεις, μικρὲς καὶ μεγάλες, στὴν ἀρχὴ ἔτσι ἐμφανί-
ζονται καὶ ἀρχίζουσι, ἀπλᾶ καὶ ἀθῶα. Σιγὰ σιγὰ ὁ-
μως ριζώνουσι, γίνονται συνήθειαι, γίνονται μόνιμες
καταστάσεις καὶ στὸ τέλος φθάνουσι ἐκεῖ πού φθά-
νουσι, μὲ δυσάρεστα καὶ τραγικὰ ἀποτελέσματα. Τὸ
ὅτι δὲ ἀργότερα, τὰ ἐλαττώματα καὶ οἱ κακὲς συνή-
θειαι δὲν κόβονται, τὸ λέει καὶ ἡ λαϊκὴ παροιμία:
«Ὅποιος μικρομάθει δὲν γερονταφήνει». Πράγμα τὸ
ὁποῖο ἰσχύει γιὰ ὅλες τὶς συνήθειαι καὶ πράξεις,
καλὲς ἢ κακὲς.

Ὅμως ἀπὸ τὴν ἐκ συνηθείας καὶ ἀναμάρτητη
κατ' αὐτοὺς αἰσχρολογία, μᾶς λένε στὴ συνέχεια τί
κάνουσι ὅταν νευριάζουσι καὶ θυμώνουσι ἀπὸ διαφο-
ρες ἀφορμὲς καὶ αἰτίαι; Τότε, λόγῳ συνηθείας, δὲν
μποροῦν νὰ κρατηθοῦν, ν' αὐτοκυριαρχήσουσι. Τό-
τε, δυστυχῶς τότε, ἀρχίζει τὸ μεγαλύτερο κακόν.
Τότε δὲν ξέρουσι τί λένε. Τότε ἀρχίζουσι τὶς βρισι-
ές, τὶς κατάρεις, τὶς βλασφημίας, τὶς κακολογίαις, τὶς κα-
ταλαλιές, τὶς κατακρίσεις, τὶς συκοφαντίαις καὶ τόσα
ἄλλα, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιωθῆται ὁ ἅγιος Ἰάκωβος, ὁ
Ἄδελφὸθέος, πού γράφει, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι «ἄ-
συγκράτητον κακόν, γεμάτη θανατηφόρον δηλητή-
ριον» (Ἰακ. Γ', 8), ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς πού λέει: «Ἡ
γλῶσσα κόκκαλα δὲν ἔχει καὶ κόκκαλα τσακίζει», «ἡ
γλῶσσα σου στάζει δηλητήριον», «τὸν γλωσσόφα-
γος» κ.λπ.

Ἀκόμη, καλοὶ μου χριστιανοί, δὲν ἐπιτρέπονται
εὐτράπελα λόγια, φλυαρίες καὶ ἀνοῦσιαι πολυλο-
γίαι, λοιδωρίαι καὶ εἰρωνεῖαι σὲ βάρος τῶν ἀδελ-
φῶν μας, τῶν συναθρώπων μας. Χαρακτηριστικὸ
ἐπ' αὐτοῦ εἶναι τὸ τραγικὸ καὶ θανατηφόρο πάθημα
τῶν παιδιῶν, πού γιὰ νὰ γελάσουσι καὶ νὰ παίξουσιν
περιγελοῦσαν καὶ εἰρωνεύονταν τὸν φαλακρὸ Προ-
φήτη Ἅγιο Ἐλισσαῖο (Δ' Βασ. Β', 23-24).

Εἶναι ἀκόμη, ἀδελφοί μου, ἀφύσικο καὶ παράλο-
γο, τὴ μιὰ στιγμὴ νὰ λέμε καλὰ λόγια καὶ τὴν ἄλλη
ἄσχημα. Ἄλλοτε νὰ εὐχώμαστε καὶ ἄλλοτε νὰ κα-
ταριώμαστε. Ἄλλοτε νὰ ὑμνοῦμε καὶ δοξολογοῦμε
τὸ Θεὸ καὶ ἄλλοτε νὰ τὸν βρίζουμε, ἢ νὰ αἰσχρολο-
γοῦμε καὶ νὰ κακολογοῦμε τοὺς συναθρώπους μας.
Καὶ ὅπως ἡ πηγὴ, γράφει πάλι ὁ ἅγιος Ἰάκωβος,
δὲν βγάζει ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος γλυκὸ καὶ πικρὸ νερὸ
καὶ ὅπως ἡ συκία δὲν κάνει ἐλιές καὶ ἡ κληματαριά
δὲν κάνει σύκα, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο στόμα δὲν
πρέπει νὰ βγαίνῃ εὐλογία καὶ κατάρα, ἢ νὰ λέγων-
ται καλὰ καὶ ἄσχημα λόγια (πρβλ. Ἰακ. Γ', 11-12).

Βέβαια ἡ γλῶσσα μόνη τῆς δὲν φταίει. Αὕτῃ εἶ-
ναι τὸ ὄργανο. Αὕτῃ ἐκφράζει ὅ,τι ὑπάρχει μέσα

μας, στὴν καρδιά μας, πού σύμφωνα μὲ τὰ λόγια
τοῦ Κυρίου μας «ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρ-
δίας ὁμιλεῖ τὸ στόμα» (Ματθ. ΙΒ', 34).

Τὸ πρῶτο λοιπὸν πού πρέπει νὰ κάνουμε, ἂν θέ-
λουμε νὰ διορθωθῇ τὸ κακόν, νὰ σταματήσῃ ἡ αἰ-
σχρολογία, ἢ κακολογία, εἶναι νὰ διορθώσουμε τὸν
ἑαυτὸ μας, νὰ καθαρίσουμε τὸν ἐσωτερικὸν μας κό-
σμο, «τὸν ἔσω ἄνθρωπον» (Ἐφεσ. Γ', 16), πράγμα
τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται, κατορθώνεται, *μὲ τὴν ἀλη-
θινὴν μετάνοιαν, μὲ τὴν Θεῖαν Χάριν καὶ μὲ τὸν συνε-
χῆ πνευματικὸν μας ἀγῶνα*. Καὶ τότε, καθαρισμένοι
ἐσωτερικά, ἀνακαινισμένοι, ἀναγεννημένοι πνευμα-
τικά, θὰ μπορούμε, θὰ εἴμαστε σὲ θέσιν νὰ ἐκφρα-
ζώμαστε, νὰ ὁμιλοῦμε εὐπρεπῶς, πολιτισμένα, ὠ-
φέλιμα καὶ θεάρεστα. Τότε καὶ μόνον τότε, ὅλα μας
τὰ λόγια, θὰ εἶναι «ἄλατι ἠρτυμένα» (Κολ. Δ', 6)
καὶ ὄχι ἀνάλατα καὶ ἐπιβλαβῆ. Τότε καὶ ἡ ζωὴ μας
καὶ τὸ στόμα μας καὶ τὰ λόγια μας, θὰ μοσχοβο-
λοῦν, θὰ εἶναι πράγματι «εὐωδία Χριστοῦ» (Β' Κορ.
Β', 15).

Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ πραγματικότης, παράλληλα
μὲ τὴν προσπάθειά μας, νὰ παρακαλοῦμε θερμὰ τὸ
Θεὸ καὶ νὰ τοῦ λέμε, μαζί μὲ τὸν Προφήτᾶνακτα
Δαυῖδ: «Θέσε, Κύριε, φρουρὰν εἰς τὸ στόμα μου
καὶ γύρω ἀπὸ τὰ χεῖλη μου θέσε θύρα περιφράσ-
σουσαν καὶ περιέχουσιν αὐτά, ὥστε νὰ μὴ ἐξέρχε-
ται λόγος κακός ἐξ αὐτῶν» (Ψαλμ. ΡΜ', 3) καὶ «Κύ-
ριε, διὰ τῆς ἀφέσεως τῆς ἁμαρτίας μου θὰ ἀνοίξῃς
τὰ χεῖλη μου καὶ τὸ στόμα μου θὰ ἀναπέμῃ αἰνους
καὶ δοξολογίας» (Ψαλμ. Ν', 17).

Ἄγαπητοί μου ἀδελφοί, οἱ Ἄγγελοι, ὅλος ὁ ὀ-
ρατὸς καὶ ἀόρατος κόσμος, ὅλη ἡ κτίσις, ὁ οὐρα-
νός, ἡ γῆ, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, τὰ ἄστρα, ἡ θάλασ-
σα, οἱ ποταμοί, τὰ βουνά, τὰ δένδρα, τὰ που-
λιά... (πρβλ. Ψαλμὸν 148 καὶ τὸν ὕμνον τῶν Τριῶν
Παιδῶν, Δανιὴλ Γ'), ὅλα τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, καὶ
καθένα μὲ τὸν δικὸν του τρόπο, μὲ εὐγνωμοσύνη,
αἰνοῦν, ὑμνοῦν καὶ δοξολογοῦν τὸν Κτίστην καὶ Δη-
μιουργόν των καὶ μόνον ὁ ἄνθρωπος, ἢ κορωνίδα
τῆς δημιουργίας, ἀποτελεῖ παραφωνία! Καὶ ἀντὶ
καὶ ὁ ἄνθρωπος, νὰ συμμετέχῃ στὴ συναυλία
αὕτῃ τῶν κτισμάτων γιὰ τὴν ὑμνωδίαν τοῦ Θεοῦ, αὐ-
τός, σήμερα, ὅλοι ἐμεῖς, οἱ ἄνθρωποι, ἂν ὄχι ὅλοι,
οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἐμᾶς, ἀκόμη δυστυχῶς καὶ τὰ
μικρὰ παιδιά, ἀντὶ ὑμνωδιῶν καὶ δοξολογιῶν πρὸς
τὸν Θεόν, ἀντὶ νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα μας λό-
για ἀγάπης καὶ οἰκοδομῆς πρὸς τοὺς ἀδελφούς
μας, τοὺς συναθρώπους μας, ἐμεῖς, ἐπαναλαμβά-
νω, βρίζουμε τὸ Δημιουργό μας, αἰσχρολογοῦμε
καὶ κακολογοῦμε τοὺς ἄλλους!

Μακρόθυμε Κύριε, «τὸν νοῦν μας φώτισον καὶ
τὴν καρδίαν καὶ τὰ χεῖλη μας ἀνοίξον, εἰς τὸ ὑμνεῖν
Σε, Ἁγίας Τριάδας Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, εἰ ὁ Θεός·
διὰ τῆς Θεοτόκου, ἐλέησον ἡμᾶς». Ἀμήν.

Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΔΑΜΙΑΙΑΣ ΠΤΩΣΕΩΣ

Τού κ. ΛΑΜΠΡΟΥ Κ. ΣΚΟΝΤΖΟΥ Θεολόγου-Καθηγητού

Τὸ γεγονός τῆς πτώσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπινου ζεύγους ἀπὸ τὴν κατάσταση τῆς παραδείσιας μακαριότητος στὴν τραγικὴ κατάσταση τῆς ἁμαρτίας, τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία ἓνα σημαντικό κεφάλαιο τῆς λεγόμενης Σωτηριολογίας. Ἡ πώση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ γενεσιουργὸς αἰτία ὁλόκληρης τῆς σωτηριολογικῆς διαδικασίας, ὅπως αὐτὴ ἐκτίθεται στὴν ἱερῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ ἀγνοία τοῦ βάθους καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ ἀτυχεστάτου γιὰ τὸν ἄνθρωπο συμβάντος σημαίνει ἄλλειψη ἢ καὶ πλημμελὴ γνώση τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ἀσάφεια γιὰ τὰ τραγικὰ ἀδιέξοδα στὰ ὁποῖα εἶχε περιπέσει ὁ ἄνθρωπος καὶ μὴ σωστὴ ἀξιολόγησις τῆς διεργασίας τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἐπιτέλεσις τῆς σωτηρίας μας.

Τὸ παρὸν πόνημα εἶναι μὴ προσπάθεια διεξόδου στὴν οὐσία τῆς ἀδαμιαίας πτώσεως, μὲ χαρακτηριστὰ, ὅσο εἶναι δυνατόν, ἐκλαίευμένο, γιὰ τὴν κατανόησις τοῦ βάθους καὶ τῶν προεκτάσεων τοῦ τραγικότερου γεγονότος τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας.

Α. Ἡ κατάχρησις τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ τελειότερο δημιούργημα τοῦ Θεοῦ. Ἡ διήγησις τοῦ ἱεροῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως (α' καὶ β' κεφάλαιο) περιγράφει λεπτομερικῶς τὴν ἰδιαιτερότητα, σὲ σχέση μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ δημιουργία, τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνῶ τὰ ἄλλα δημιουργήματά Του ὁ Θεὸς τὰ ἐποίησε μὲ μόνον τὸ λόγο Του, γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀντίθετα, κατέβαλε ἰδιαιτέρη φροντίδα (βλ. Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ Κατασκευῆς Ἀνθρώπου, 16, Migne P.G. 44, 177D-180A, Εἰρηναίου, Κατὰ Αἰρ. 4, Migne P.G. 7,975B, Γρηγ. Ναζ., Δογματ. Ποιήματα 8,70-75, Migne P.G. 37,452). Γράφει τὸ ἱερὸ κείμενο, «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» καὶ «ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θήλυ ἐποίησεν αὐτούς» (Γεν. α' 26). Οἱ δυὸ ἐμπρόθεσμοι προσδιορισμοὶ «κατ' εἰκόνα» καὶ «καθ' ὁμοίωσιν» ἀποτελοῦν τὴν εἰδοποιὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ὑπόλοιπης δημιουργίας. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας διείδαν στοὺς δυὸ αὐτοὺς συντακτικὸς προσδιορισμοὺς τοῦ ἱεροῦ κειμένου δυὸ βασικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν καὶ καθορίζουν τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα. Τὸ δεύτερο στοιχεῖο, τὸ ὁποῖο δὲ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ, τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» εἶναι οἱ θεῖες δυνατότητες, οἱ ὁποῖες δόθηκαν στὸν ἄνθρωπο, ὡς θεῖα δῶρα, ἐφόδια καὶ μέσα γιὰ τὴν ἀξιολογικὴ του πρόοδο μέχρι καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ στάδιο τῆς κατὰ χάριν θεώσεώς του. Τὸ πρῶτο στοιχεῖο, τὸ ὁποῖο ἔχει σχέση μὲ τὸ γεγονός τῆς πτώσεως, καὶ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει ἰδιαιτέρως, τὸ «κατ' εἰκόνα», σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνὸν «δηλοῖ τὸ νοερὸν καὶ τὸ αὐτεξούσιον» (Migne P.G. 94,920). Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ ποιήθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ ὡς ὄν λογικὸ καὶ ἐλεύθερο (Ὡριγ. Κατὰ Κέλσου, σ', 63 ΒΕΠ 10,108, Κλήμης Ἀλεξ. Προ-

τρεπτικὸς 10, ΒΕΠ 7,67, Ἀθηναγ. Ἀπολ. ΒΕΠ 4,320). Ὁ Μ. Βασίλειος, ἐρμηνεύοντας τὸ σχετικὸ χωρίο τῆς Γενέσεως τονίζει πὺς τὸ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν», ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «δῶσωμεν αὐτῷ λόγον περιουσίαν καὶ οὕτως ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων καὶ τῶν θηρίων πάντων» (Migne P.G. 30,17). Τὸ αὐτεξούσιον, ἢ ἐλευθερία δηλαδὴ τῆς βουλήσεώς του, σύμφωνα μὲ τὸν Γρηγόριο Νύσσης, χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπο ὡς «ἰσόθεον» καὶ καθιστᾷ αὐτὸν «θεοειδῆ», ἀφοῦ τὸ αὐτοκρατές τε καὶ ἀδέσποτον ἰδίον ἐστι τῆς θείας μακαριότητος» (Κατήχ. 31, Migne P.G. 45,77 καὶ P.G. 44,524). Ἐπίσης ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας τόνισε πὺς «πεποίητο ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀρχαῖς τῶν ἰδίων θελημάτων τὰς ἡνίας πεπιστευμένοι καὶ τὴν ἐφ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο ροπήν ἀνειμένην ἔχων» ἐλεύθερον γὰρ τὸ θεῖον πρὸς ὃ καὶ μεμόρφωτο» (Migne P.G. 69,24). Ἐτσι ὁ Θεὸς «νοερὸν καὶ δυνάμενον αἰρεῖσθαι τ' ἀληθῆ καὶ εὐπράττειν πεποίηκεν τὸν ἄνθρωπον» (Ἰουστίνου Α' Ἀπολ. 28, ΒΕΠ 3,175), «ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον» (Ἀθηναγόρα, ΒΕΠ 4,320). «Χάρις δὲ εἰς τὰ προσόντα ταῦτα ὁ ἄνθρωπος, τονίζει ὁ αἰμνηστος Π. Τρεμπέλας, εἶναι ἐπιδεικτικὸς πάσης προόδου, ἀλλὰ καὶ καθίσταται καὶ κοινωνὸς θείας φύσεως. Διότι διὰ μὲν τοῦ λογικοῦ λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁρατῶν ἀναγόμενος εἰς τὰ ἀόρατα, ἐπιγινώσκει καὶ τὸν ἑαυτοῦ Ποιητὴν καὶ τὴν αὐτοῦ δύναμιν τε καὶ σοφίαν. Διὰ δὲ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ θελήσεως συνεπόμενος τῷ νόμῳ καὶ καθιστῶν τὸ ἀγαθὸν ἴδιον αὐτοῦ οὐχ ἦττον ἢ τοῦ παρασχόντος τὰ σπέρματα τοῦ Θεοῦ, καθίσταται φυτῶν ἀθανάτων γεωργός, τ.ἔ. τῶν ἐξομοιουσῶν αὐτῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἀρετῶν καὶ ἀνυψούντα εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν προσωπικότητα γινόμενος πραγματικὸς μέτοχος θείας ζωῆς καὶ γένος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ» (Π. Τρεμπέλας, Δογματικὴ, τ. Α' σελ. 490).

Τὸ πρῶτο ἀνθρώπινο ζευγάρι κατέχοντας αὐτὰ τὰ ὄντως σπουδαῖα προσόντα κλήθηκαν ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τὰ ἀξιοποιήσουν κατὰλληλα. Τέθηκαν ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν νὰ κάνουν χρῆσις τῆς ἐλευθερίας προσωπικότητάς των, στὴν ἐκλογὴ τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ, μπροστὰ στὸ «ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν» (Γεν. γ' 5). Ὁ Ἀδά, σὲ ἀντίθεσις μὲ κάποιες ἐτερόδοξες διδασκαλίες, δὲν στεροῦνταν τῆς διακρίσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἡ ἐλεύθερη προτίμησις του θὰ σημάδευε τὴν κατοπινὴ πορεία του ἀνάλογα, (V. Lossky, Ἡ Μυστικὴ Θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Θεσ/νίκη 1964, σελ. 151). Ἄν δὲν εἶχε αὐτὴ τὴν ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς καλοῦ ἢ κακοῦ δὲν θὰ ἀνυψόνονταν ποτὲ στὴ σφαῖρα τῆς προσωπικότητάς. Ἡ ἀπαγορευτικὴ ἐντολὴ πρὸς αὐτὸν καὶ τὴ γυναῖκα του τῆς μὴ γεύσεως τοῦ καρποῦ ἀπὸ τὸ μυστηριώδες δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, παρέχει κατὰ τὸν Γρηγόριο Ναζιανζηνὸν «ἄληθιν τῷ αὐτεξουσίῳ πρὸς ἀσκησιν καὶ ἐδραϊσμῶν αὐτοῦ τῆ ἀρετῆ». Στὸ ἐρώτημα ποῦ συνήθως τίθεται «διατί οὐκ ἔσχομεν ἐν τῇ κατασκευῇ τὸ ἀναμάρτητον, ὥστε μηδὲ βουλομένοις ἡμῖν ὑπάρχειν τὸ ἁμαρτάνειν», ἀπαντᾷ ὁ

᾽Ωριγένης σαφέστατα, ὅτι «ἐκ προαιρέσεως καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης γίνεται ἡ ἀρετὴ» (᾽Ωριγ. Κατὰ Κέλσου Δ' 3, ΒΕΠ 9,235). Τότε «θὰ ἡμεθα μὲν ὡς αὐτόματα ἀριστοουργήματα τῆς θείας δεξιᾶς, ἀλλὰ διὰ τὴν τελειότητα ἡμῶν ταύτην ὀλόκληρος ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ θὰ ἀνήκεν εἰς τὸν ἀριστοτέχνην Κύριον, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς, οἵτινες παραμένοντες μὲ ἀνανάπτικτον ὅλως τὴν ἠθικὴν ἡμῶν συνείδησιν μηδὲ γινώσκοντες τὴν ἀξίαν τοῦ ἠθικοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς, θὰ παρουσιάζομεν τὴν ἀθωότητα τοῦ νηπίου ἂν μὴ καὶ τὴν ἀκακίαν τοῦ εἰς χλοερὸν λειμῶνα πηδῶντος ἀνεπιγνώσεως ἀριγεννήτου ἀμνοῦ» (Π. Τρεμπέλα, Δογμ. Α' 516. Βλ. Μακαρίου Αἰγυπτίου, Ὁμιλ. 12,6,7, Migne P.G. 34,557-561).

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως δὲν ἔκαμε καλὴ χρῆση, συμφέρουσα πρὸς αὐτόν, τοῦ «νοεροῦ καὶ τοῦ αὐτεξουσίου» γιὰ τὴν ἀξιολογικὴν του ἀνοδο, τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν του πρόοδο. Προτίμησε δυστυχῶς τὸ κακὸ, τὴν ἀπαξιολογικὴν πτωτικὴν πορεία, πρὸς τὴν ἁμαρτία, τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο. Ἐτοί «ἡ ἁμαρτία ὑπεισελθοῦσα ἐξ ἀπροσεξίας ἡμετέρας τὸ παρὰ φύσιν παρεισήγαγεν» (Θεοδώρου Ἐδέσσης, Κεφάλ. πᾶν ψυχωφελὴ Ρ', α', Φιλοκαλία, ἐκδ. Ἀστέρος, τόμ. Α', σελ. 304). Εὐτυχῶς τὸ κακὸ δὲν τὸ ἐφευρε ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ προὑπήρξε τοῦ ἀνθρώπου στὸ πρόσωπο τοῦ ἀρχέκακου διαβόλου, τοῦ ὁποῦ ἡ φύση εἶναι ὄντως κακὴ καὶ μοναδικὸ σκοπὸ καὶ ἔργο ἔχει νὰ ἀντιστρατεύεται τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ μισόκαλος ὤθησε τὸν ἄνθρωπο νὰ γίνῃ ὁ φορέας τοῦ κακοῦ, δὲ μπόρεσε ὅμως, εὐτυχῶς, νὰ μεταβάλῃ τὴ φύση του σὲ κακὴ, κὶ ἐδῶ βρίσκεται τὸ δυνατὸ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς φορέας τοῦ κακοῦ, βαδίζοντας πλέον τὸ δρόμο τῆς κακίας, ὀδηγήθηκε σὲ κατεύθυνση ἀντίθετη ἀπ' αὐτὴν ποὺ κλήθηκε νὰ ὀδηγηθεῖ.

Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ βρέθηκαν μετὰ τὴν πώση μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό, μέσα σὲ ἀφάνταστη δυστυχία, ἔχοντας προσοικειωθεῖ τὸ κακὸ καὶ τὴν ἁμαρτία. Ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν ἐνήργησαν μόνο γιὰ λογαριασμὸ τους. «Νενόσηκεν ἡ φύσις τὴν ἁμαρτίαν διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἐνόου, τοῦτ' ἔστιν τοῦ Ἀδάμ», τονίζει ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Οὕτω δὲ ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοὶ οὐχ ὡς ἐν τῷ Ἀδὰμ συμπαράβατοί, οὐ γὰρ ἦσαν πώποτε, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς ἐκείνου φύσεως ὄντες τῆς ὑπὸ νόμον πεσοῦσης τῆς ἁμαρτίας» (Migne P.G. 74,769). Ὡς οἱ γενάρχες λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἔδρασαν ὡς ἀντιπρόσωποι του καὶ παρέσυραν μαζί τους τὴν πώση καὶ τὴν ἁμαρτωλὴν κατάστασιν ὅλων τοῦ ἀπογόνου των, ὅλων τῶν ἐποχῶν, «εἴμεθα, ἔτσι, βλαστοὶ μᾶς ζοφεροῦς καταγωγῆς» (Μακάριος Αἰγύπτιος, Ὁμιλ. 43,7, Migne P.G. 34,777Α) καὶ «ἡ ἁμαρτία ἐνὸς ἀνθρώπου ἔφερε τὸ θάνατο» (H. Halley, Συνοπτικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία Ἀγ. Γραφῆς, σελ. 66). Ἡ πώση καὶ ἡ ἁμαρτία κατέστη, λοιπὸν, γεγονός καθολικὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Στὸ πρόσωπο τῶν πρωτοπλάστων ἁμαρτήσε καὶ διεφθάρῃ ἡ ἴδια ἡ ἀνθρώπινη φύση. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὴν ἑτεροδοξία. Γιὰ τὴ συγκεκριμένη ἁμαρτία τῆς πώσεως εὐθύνονται προσωπικὰ οἱ δύο πρωτοπλάστοι. Οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν δὲ φέρουν προσωπικὴ εὐθύνη γιὰ τὴν ἁμαρτία αὐτή. Ὅμως οἱ ἴδιοι ὡς

μέτοχοι τῆς αὐτῆς πεπρωκυίας ἀνθρωπίνης φύσεως, μετέχουν ἀναγκαστικὰ τῶν ὀλεθρίων συνεπειῶν τῆς πώσεως ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως (Ρωμ. ε' 15-19). Τὸ «προπατορικὸ ἁμάρτημα» ἀπὸ Ὁρθοδόξου ἀπόψεως θεωρεῖται ὡς βαρύτερο κληρονομικὸ πνευματικὸ νόσημα, σὲ κάθε ἄνθρωπο, καὶ ὄχι ὡς προσωπικὸ ἁμάρτημα.

Β. Ἡ τριπλὴ μορφή τῆς πώσεως

Ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ εἶναι πάντοτε σὲ στενὴ σχέση μαζί του, «ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν κοινωνὸν τῆς θείας μακαριότητος καὶ δόξης» (N. Μητσόπουλου, Θέματα Ὁρθοδόξου Δογματικῆς Θεολογίας, Ἀθῆναι 1984, σελ. 179). «Σύμφωνα μὲ τὸ Γεν. 2, γράφει ὁ διακεκομμένος βιβλικὸς θεολόγος Stanislas Lyonnet, ἡ σχέση αὐτὴ δὲν ἦταν μόνο σχέση ἐξαρτήσεως, ἀλλὰ καὶ φιλίας. Στὸν ἄνθρωπο τὸν δημιουργημένο «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν του» (Γεν. α' 26). Ὁ Θεὸς τίποτε δὲν τοῦ ἀρνήθηκε. Ἀντίθετα πρὸς τοὺς θεοὺς ἀρχαίων μύθων (π.χ. Gilgamesh, X³), ὁ Θεὸς τῆς Βίβλου δὲν κράτησε τίποτε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του, οὔτε ἀκόμα καὶ τὴ ζωὴ (Βλ. Σολ. β' 23, Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας στ. 58). Ἡ πώση ὅμως διατάραξε σοβαρὰ τὴν σχέση αὐτή. Ἀλλάξε ριζικὰ τὴ στάση καὶ τῶν δύο μερῶν. Ἐτοί «μὲ τὴν παρακίνηση τοῦ ὄφεως, ἡ Εὐὰ καὶ κατόπιν ὁ Ἀδὰμ ἀρχίζον νὰ ἀμφιβάλλουν γι' αὐτὸν τὸν ἀπεριόριστα γενναϊόδορο Θεό: ἡ ἐντολὴ ποὺ δόθηκε γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου (Βλ. Ρωμ. ζ' 10), δὲν ἦταν, λέει, παρὰ ἓνα στρατήγημα ποὺ σκέφτηκε ὁ Θεός, γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὰ προνόμιά του, καὶ ἡ ἀπειλὴ ποὺ συνόδευε τὴν ἐντολὴ δὲν ἦταν παρὰ ἓνα ψέμα... ὁ ἄνθρωπος ἀμφιβάλλει γιὰ τὸ Θεὸ ποὺ τὸν θεωρεῖ πᾶς ὡς ἀντίζηλό του. Ἡ ἴδια ἡ ἐννοία τοῦ Θεοῦ διαστρέφεται τελείως: Τὴ θέση τῆς ἐννοίας ἐνὸς Θεοῦ ἀπέραντα ἀνιδιοτελοῦς, καθότι ἀπέραντα τελείου, ποὺ δὲν τοῦ λείπει τίποτα καὶ ποὺ μόνο δίνει, τὴν παίρνει ἡ ἐννοία ἐνὸς ὄντος ἐνδεοῦς, ὑπολογιστικοῦ καὶ ὀλοκληρωτικὰ ἀπασχολημένου μὲ τὴν προστασία τῶν δικαιωμάτων του ἐναντι τοῦ πλάσματος του. Ἡ ἁμαρτία, πρὶν προκαλέσει τὴν πράξη τοῦ ἀνθρώπου, διαφθείρει τὸ πνεῦμα του» (αὐτόθι στήλ. 58). Ὁ ἄνθρωπος πλέον «οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ» (Ψαλμ. να' 9). Ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτοπλάστων εἶναι ἡ συνειδητὴ ἐναντίωση τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τοῦ Θεοῦ (Βλ. Συμεὸν Νέου Θεολόγου, Migne P.G. 120,499 Α Β). Ἡ ἐπιθυμία των νὰ γίνον «ὡς θεοὶ γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρὸν» (Γεν. γ' 5) ἐρμηνεύεται ὡς ἐπιδίωξη ὑποκατάστασης τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ σχετικὸ ἑαυτοῦ τους. «Παίρνοντας τὸν ἑαυτοῦ τους ὡς μέτρο, ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ εἶναι οἱ μόνο κύριοι τοῦ πεπρωμένου τους καὶ νὰ διαθέτουν τὸν ἑαυτοῦ τους ὅπως τοὺς ἀρέσει. Ἀρνοῦνται νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τοὺς δημιουργήσε, διαστρέφοντας ἔτσι τὴν σχέση ποὺ ἐνάνει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ Θεὸ» (αὐτόθι στήλ. 58). Χειρότερη ὄντολογικὴ διαστρέφω ἀπ' αὐτὴ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑποστῇ ὁ ἄνθρωπος. Μὲ τὴν πράξη του αὐτὴ ἀποκόπηκε οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὸ Θεό, τὴν αἰτία τῆς ὑπαρξῆς του, τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς του. Αὐτὴ εἶναι, ἡ πρώτη καὶ ἡ χειρότερη μορφή τῆς τριπλῆς πώσεως τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τίς φοβερὲς ὄντως συνέ-

πειες, πού θα δοῦμε στη συνέχεια, γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς πρωτοπλάστους καὶ τοὺς ἀπογόνους των.

Ἡ δεύτερη μορφή τῆς τριπλῆς πτώσεως εἶναι ἡ διασπαρὰ τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας. Σύμφωνα μὲ τὸ ἱερὸ κείμενο τῆς Γενέσεως, ὁ Θεὸς δημιούργησε ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ, «ἐν ἐκστάσει», τὴν γυναῖκα ὡς «βοηθὸν» αὐτοῦ (Γεν. β' κεφ.). Ἡ πραγματικὴ ἐρμηνεύα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι πὼς ὁ Θεὸς μὲ τὴν πράξη του αὐτὴ καθόρισε στὴν ἀνθρώπινη φύση τὰ δύο φύλα καὶ ὄρισε τὸν ἄνθρωπο νὰ ὑπάρχει ὡς κοινωνικὸ ὄν (Βλ. Λ. Σκόντζου, Ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα ἴσοι ὡς δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, περιοδ. «Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς Νεότητος», Ἀθήνα Φεβρ. 1989). Ὁ ἄνθρωπος καθιστάνεται ὡς πρόσωπο ἀντικατοπτριζόμενος στὰ πρόσωπα τῶν ὁμοίων συνανθρώπων του. Ὁ συνάνθρωπός του εἶναι ἡ εἰκόνα του καὶ τὸ μέσο διὰ τοῦ ὁποῦ μπορεῖ νὰ ἐξελιχθεῖ ὁ ἴδιος σὲ προσωπικότητα. Ἡ μετοχή του στὴν διαπροσωπικὴ ἀνθρώπινη σχέση, σύμφωνα μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ «αἰξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε» (Γεν. α' 28), θὰ ἐπιφέρει ποσοτικὴ καὶ ἀριθμητικὴ αὔξησι καὶ προσωπικὴ ποιτικὴ ἀξιολογικὴ ἀνοδο.

Ὅμως ἡ ἁμαρτία, ἡ μοιραία ἀστοχία τῶν πρωτοπλάστων, ἐπέφερε καὶ στὶς διανθρώπινες καὶ διαπροσωπικὲς σχέσεις βαρῦτατο πλήγμα. «Ἡ ἁμαρτία ὡς ρήξι ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ Θεό, εἰσάγει ἐπίσης μιὰ ρήξι ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, ἥδη ἀπὸ τὸν παράδεισο καὶ ἀνάμεσα στὸ πρῶτο ζευγάρι. Μόλις διαπράχθηκε ἡ ἁμαρτία, ὁ Ἀδὰμ κατηγορεῖ τὴν Εὐὰ καὶ ἔτσι παύει νὰ εἶναι ἀλληλέγγυος μ' αὐτὴν πού ὁ Θεὸς τοῦ εἶχε δώσει γιὰ βοηθὸν (Γεν. β' 18)» (Stanislas Lyonnet, ὅπου ἀνωτ. στ. 59). Ἡ ἐνιαία ἀνθρώπινη φύση τῶν προσώπων διασπάστηκε σὲ ἀτομικὲς μονάδες. «Μετὰ τὴν ἁμαρτίαν οἱ δύο πρῶτοι ἄνθρωποι ἔγιναν δύο κεχωρισμένα φύσεις, τονίζει ὁ μεγάλος ρώσος θεολόγος Vladimir Lossky, δύο ἀτομικὰ ὄντα, ἔχοντα μεταξὺ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεις, τὰς εἰς τὸν σύζυγον αὐτῆς ἀναφερομένας ἐπιθυμίας τῆς γυναίκος καὶ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀνδρὸς ἀσκουμένην ἐπὶ τῆς γυναικὸς κατὰ τὸν λόγον τῆς Γενέσεως (γ' 16)» (V. Lossky, Ἡ Μυστικὴ Θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, μτφρ. Μ. Πλευράκη, Θεσ/νίκη 1964, σελ. 142). Ὁ Ἀδὰμ κατηγορεῖ τὴν Εὐὰ, τὸ «ὄσπου ἐκ τῶν ὀστέων του καὶ τῆ σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς του» (Γεν. β' 23), εὐθέως ἀπέναντι στὸ Θεό, ὡς τὴν ἀποκλειστικὰ ὑπεύθυνη γιὰ τὴν παρακοὴ τῆς ἐντολῆς. Ἡ κατηγορία μάλιστα φθάνει ἔμμεσα καὶ σ' αὐτὸν ἀκόμα τὸ Δημιουργό, «ἡ γυνή, ἦν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ αὕτη μοὶ ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον» (Γεν. γ' 12). Ἡ μετάθεσι τῆς εὐθύνης σημαίνει προσπάθεια προβολῆς τοῦ ἐγὼ τοῦ Ἀδάμ ἐναντι τῆς Εὐας, ἔτσι γεννήθηκε ὁ ἐγωϊσμός, ἡ χειρότερη προφανὴς μορφή τῆς πτώσεως. Ὁ Ἀδὰμ θέλει νὰ θέσει τὸν ἑαυτὸ του σὲ ψηλότερο ἀξιολογικὰ σημεῖο. Θέλει νὰ πείσει, ἀνεπιτυχῶς, τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἑαυτὸ του ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀθῶος, ἢ τουλάχιστον λιγότερο ἁμαρτωλὸς ἀπὸ τὴν σύντροφό του. Ἐκεῖνη πρέπει νὰ τιμωρηθεῖ γιὰ τὸν παρέσυρε στὴν ἁμαρτία. Ἐπίσης προσπαθεῖ νὰ παρουσιάσει τὸν ἑαυτὸ του ἀκόμα καὶ ὡς θύμα τῆς γυναικὸς του καὶ τὸ χειρότερο ὡς θύμα ἀκόμα καὶ τοῦ

Θεοῦ (Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Περὶ ἀποριῶν, Migne P.G. 91,1308). Πρόκειται γιὰ τέλεια πνευματικὴ διαστροφή, ἡ ὁποία ἀνοίξε τεράστιο κοινωνικὸ χάσμα καὶ διασάλευσε τὶς διανθρώπινες σχέσεις ὄλων τῶν γενεῶν.

Ἡ τρίτη μορφή τῆς τριπλῆς πτώσεως εἶναι ἡ ταυτόχρονη ρήξι μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Τὸ πρῶτο ἀνθρώπινο ζευγάρι παρέβη τὴν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶχε σχέση μὲ τὸν φυσικὸ κόσμο τῆς δημιουργίας. «Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ Παραδείσῳ βρώσει φαγή, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε» (Γεν. β' 17). Τὸ ὑλικὸ λοιπὸν μέρος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως κατεστάθη ἀπὸ τὸ Δημιουργὸ νὰ ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν ὑλικὴ δημιουργία. Ἀπ' αὐτὴ ὁ ἄνθρωπος μποροῦσε, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιταγή τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀντλεῖ γιὰ τὴ βιολογικὴ του ὑπαρξή, τροφή, ἐνδουμασία, κατοικία κλπ. Ἡ ἀπαγόρευσι ὁμοῦ τῆς βρώσεως τῶν καρπῶν τοῦ δένδρου «τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν» (Γεν. β' 17) σημαίνει τὴ σχετικότητα τῆς ἀνθρώπινης κυριαρχικότητος ἐπὶ τῆς φύσεως (Βλ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Περὶ ἀποριῶν, P.G. 91,1308). «Ἡ κυριαρχία αὐτὴ δὲν σημαίνει ἀξόντως τῆς φύσεως καὶ τῶν ἐμβίων ὄντων, τονίζει ὁ καθηγητὴς Ν. Μητσόπουλος, ἀλλὰ καλὴν κυβερνήσιν καὶ διαχειρίσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραχωρηθείσης εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐποπτείας ἐπὶ τῆς κτίσεως καὶ προαγωγῆς τῶν ἐν αὐτῇ χάριν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ» (Ν. Μητσόπουλου, ὅπου ἀνωτ. σελ. 180).

Ὁ ἄνθρωπος ὁμοῦ καταχράστηκε τὴν ἀπαγορευτικὴ ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὴν δόλια παρακίνηση καὶ τὴν ψευδολογία ἀπάτη ὁ ἐν τῷ ὄφει κρυπτόμενος διάβολος, ἡ ἐνσάρκωσι τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἐναντίωσης τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ, κατόρθωσε νὰ πείσει τὸ πρῶτο ἀνθρώπινο ζευγάρι νὰ φάει ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ μυστηριώδους δένδρου τοῦ Παραδείσου καὶ νὰ παραβῆ ἔτσι τὴ ρητὴ ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Οἱ πεσόντες πρωτόπλαστοι χρησιμοποίησαν τὴν «καλὴ λίαν» δημιουργηθείσαν φυσικὴν δημιουργίαν προκειμένου νὰ ἐπιτελέσουν τὸ κακό. Ὑπερέβησαν τὴν ἱκανοποίησι τῶν βιολογικῶν τους ἀναγκῶν καὶ καταχράστηκαν τὰ ἀγαθὰ τῆς φύσεως. Ἡ κατάχρησι ὁμοῦ αὐτῆ, ἡ ὁποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς πτώσεως, εἶναι ἡ αἰτία τῆς σύγκρουσης ἀνθρώπου καὶ φυσικῆς δημιουργίας μὲ τὰ ὀλέθρια ὄντως ἀποτελέσματα καὶ γιὰ τὶς δύο πλευρὰς, (Βλ. Λ. Σκόντζου, Ἡ ἠθικὴ πτυχὴ τοῦ οἰκολογικοῦ προβλήματος, ἐφ. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, 1 Σεπτεμβρίου 1989).

Γ. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσεως

Στὸ τρίτο κεφάλαιο τῆς Γενέσεως γράφεται κατὰ τρόπο δραματικὸ ὁ ἐπίλογος τῆς μοιραίας πτώσεως τοῦ πρῶτου ἀνθρώπινου ζεύγους. «Ἡ οὐσία τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἐγκτεται εἰς τὸ γεγονός τῆς παραβάσεως τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Παραβάσις, ἡ ὁποία ἦτο τοσοῦτον μεγάλη, ὅσον μεγάλη ἦτο καὶ ἡ μακαριότης τῆς προπρωτικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου» (Ν. Μητσόπουλου, ὅπου ἀνωτ. σελ. 198).

Πρῶτη ἐνέργεια τοῦ πεσόντος ἀνθρώπου σύμφωνα

μέ το ἱερό κείμενο, ἦταν ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπό τὸ Θεό, ὡς φυσικὴ συνέπεια τῆς πώσεως καὶ τῆς ἀμαρτίας. Ἔτσι «ἐκρύβη ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ Παραδείσου» (Γέν. γ' 8). Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὸν τραγικὸ διάλογο μαζί του «ἐξαπέστειλεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ Παραδείσου τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη. Καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ καὶ κατώκησεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς» (Γέν. γ' 23). Ἡ σημασία τῶν δύο αὐτῶν χωριῶν εἶναι πὼς μετὰ τὴν πώση ἐπὶ ἔλθεν ἀπομάκρυνσις μεταξύ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, μεταξύ ἀμαρτίας καὶ ἀγαθότητας. Ἀνάμεσά τους ἀνοιξε χάσμα μέγα καὶ ἀγεφύρωτο, τὸ ὁποῖο μὲ τὸν καιρὸ θὰ βαθαίνει περισσότερο. Ἡ προσωπικὴ ἐπαφὴ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου χάθηκε ὀριστικά. Μὲ τὸ πέρασμα μάλιστα τοῦ χρόνου ὁ ἀνθρώπος θὰ ἀποκοπεῖ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐννοια τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἡ σκωτεινισμένη ἀπὸ τὴν ἀμαρτία διάνοια του θὰ τὸν ὀδηγήσει νὰ ψάχνει τὸ Θεὸ ἀνάμεσα στὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ τὴν ἄλογη ὑλικὴ κτῆση. Θὰ γίνεῖ εἰδωλολάτρη.

Μαζὶ μὲ τὸ Θεὸ ὁ πεπτωκὸς ἀνθρώπος ἔχασε καὶ τὰ λεγόμενα δῶρα τῆς ἀρχέγονης μακαρίας προπρωτικῆς κατάστασής του. Ἀπογυμνωμένος ἀπὸ κάθε χάρισμα τοῦ Θεοῦ, βυθίστηκε σὲ ἀπέραντη δυστυχία (Βλ. Εἰρηναίου, Ἐπίδειξις ἀποστολικοῦ κηρύγματος, 17). Τὸ «κατ' εἰκόνα» ἀχρειώθηκε καὶ ἀμαυρώθηκε καὶ τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» χάθηκε ὀριστικά. Αὐτὸ σημαίνει πὼς ἡ ἐλευθέρω βούληση τοῦ ἀνθρώπου ἀτόνησε ἀπὸ τὴν ἀμαρτία σὲ σημεῖο τέτοιου ποῦ ὁ ἀνθρώπος κατέστη ἀδύναμος νὰ κάνει τὸ καλὸ, καὶ ἡ δυνατότητα τῆς σωτηρίας του νὰ καθίσταται ἀδύνατη.

Ἡ κοινωνικὴ ρῆξις ἀνάμεσα στὸ πρῶτο ἀνθρώπινο ζευγάρι, ποῦ ἐπῆρθε μετὰ τὴν πώση, μὲ τὸν καιρὸ πῆρε ὀλέθριες διαστάσεις. Ὁ V. Lossky χαρακτηρίζει αὐτὴ τὴ ρῆξι ὡς «τὴν καταστροφὴν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, τῆς παραδεισιακῆς Ἐκκλησίας» (V. Lossky, ὅπου ἄνωτ. σελ. 127). «Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἀμαρτία, τόνισε ὁ ἀείμνητος καθηγητὴς Π. Τρεμπέλας, δὲν θὰ ὑπῆρχε οὔτε ἔγκλημα, οὔτε ἀσπλαχνία καὶ ἐγκατάλειψις τῶν ἀδυνάτων καὶ τῶν πτωχῶν, οὔτε ἀσθένεια, οὔτε θάνατος, συνεπῶς οὔτε δυστυχία καὶ ἀθλιότης ... ἡ ἀμαρτία γεννᾷ τὴν ἀθλιότητα, οὕτω καὶ ἡ ἀθλιότης ἐπόμενον εἶναι νὰ γεννᾷ νέαν ἀμαρτίαν, ἐξ ἧς καὶ νέος βαθμὸς ἀθλιότητος ἀναπηδᾷ, ἵνα οὕτως ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πλανώμενος ἀμαρτωλὸς ἀπὸ βαράθρου εἰς βάραθρον ἐπιπίπτον χωρῆ καὶ ἀπὸ ἀθλιότητος εἰς μείζονα δυστυχίαν. Ἡ ἀμαρτία εἶναι ὁ σπόρος, ἡ ἀθλιότης δὲ εἶναι ὁ ἐξ αὐτῆς θερισμὸς, ὁ προμηθεύων νέους σπόρους ἵνα ἐξ αὐτῶν καὶ νέος προέλθῃ θερισμὸς δυστυχίας», (Π. Τρεμπέλας, Δογματικὴ, τομ. Α', σελ. 562). «Ὁ πόνος, ὁ κόπος καὶ αἱ θλίψεις εἰσῆλθον εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων» (Ν. Μητροπούλου, ὅπου ἄνωτ. σελ. 200).

Γιὰ τὴ γυναῖκα ὁ Θεὸς ἐπεσήμανε τὶς ὀλέθριες συνέπειες τῆς ἀμαρτίας σ' αὐτήν: «πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν σπαραγμὸν σου' ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου καὶ αὐτὸς σου κυριεύσει» (Γέν. γ' 16). Ὁ μὲν δὲν δυνατότερος ἄνδρας παρασυρμένος ἀπὸ τὴν δίνη τῆς ἀμαρτίας μετέτρεψε τὴν ἀγαπητικὴ σχέση του πρὸς τὴ γυναῖκα

του σὲ σχέση δυναστείας καὶ καταπίεσης, ἐπιβλήθηκε πλήρως στὴν ὑπαρξὴ τῆς καὶ ἔγινε ὁ κύριος τῆς ζωῆς τῆς. Ὁ προφήτης Ὡση συνοψίζει εὐστοχότατα τὴν μεταπτωτικὴ κοινωνικὴ δυστυχία, «οὐκ ἔστιν ἀλήθεια οὐδ' ἔλεος οὐδ' ἐπὶ γνῶσις Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄρα καὶ ψεῦδος καὶ φόνος καὶ κλοπὴ καὶ μοιχεία κέχεται ἐπὶ τῆς γῆς καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασι» (δ' 2).

Ὁ ἄνδρας ἔπρεπε νὰ φροντίσει γιὰ τὴ βιολογικὴ συντήρηση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς οἰκογένειάς του. Πρὶν τὴν πώση ὁ παράδεισος, τὸ ἰδανικὸ δηλαδὴ περιβάλλον στὸ ὁποῖο τοποθετήθηκε ἀπὸ τὸ Θεό, τοῦ προμήθευε εὐκολὰ τὰ ἀγαθὰ γιὰ τὴ βιολογικὴ του συντήρηση (Γέν. β' 17). Μετὰ τὴν πώση ὁ παράδεισος εἶχε κλείσει γι' αὐτὸν (Γέν. γ' 24), κατὰ συνέπεια ἡ εὐκολὴ ἱκανοποίηση τῶν βιολογικῶν ἀναγκῶν κατέστη δύσκολη. Ὁ Θεὸς τοῦ ἐπεσήμανε τὴ φοβερὴ πραγματικότητα: «ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, ἐν λύπαις φαγῆ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοὶ καὶ φαγῆ τὸν χρόνον τοῦ ἀγροῦ' ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἐπιστρέφαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελευθέρω» (Γέν. γ' 18-19). Ἀπὸ τοὺς στίχους αὐτοὺς φαίνεται καθαρὰ ἡ ἔχθρα ποῦ δημιουργήθηκε ἀνάμεσα στὸν ἀνθρώπο καὶ τὴ φύση, ἡ ὁποία μετὰ τὴν κακοποίησή της ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο ἀρνείται νὰ τοῦ δώσει τοὺς καρπούς της. Ἡ ρῆξις ἀνθρώπου καὶ φυσικῆς δημιουργίας ἔσχε σοβαρότατες συνέπειες καὶ γιὰ τὶς δύο πλευρῆς. Ἡ φύση πλέον ἀπὸ τότε καὶ μέχρι σήμερον ἐναντιώνεται κατὰ τὸν ἀνθρώπο καὶ αὐτὸς τὴν καταστρέφει. «Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ τὸ λεγόμενον φυσικὸν κακόν, τονίζει ὁ Π. Τρεμπέλας, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν θεομηνίων καὶ τῆς ἄλλης ἀγριότητος τῆς φύσεως, τῆς συναδινούσης καὶ συστεναζούσης καὶ ὑποταγείσης εἰς τὴν μεταϊότητα καὶ τὴν δουλείαν τῆς φθορᾶς, δημιουργεῖ ἄλλην πηγὴν ἀθλιότητος εἰς τὸν ὑπεύθυνον τῆς ἐν αὐτῇ ἀταξίας ἀνθρώπου. Ἡ ὅλη ἐπὶ γῆς δημιουργία συμμετέχει ἀκουσίως εἰς τὰς συνέπειας τῆς πώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ οἶονεῖ ἐν χαώδη τινὶ καταστάσει διατελοῦσα κατατείνει εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐν αὐτῇ διαταραχθείσης τάξεως, ἀποδεχομένη "τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ" (Ρωμ. η' 19-23), ἵνα καὶ αὐτὴ ἀπελευθερωθῆ ἀπὸ τῆς δουλείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἤδη διατελεῖ. Πόσα ναυάγια, πόσας καταστροφὰς ἐκ τῶν τυφῶνων καὶ καταγιγῶν καὶ πλημμυρῶν, πόσα ἐρείπια ἐκ τῶν σεισμῶν καὶ ἐξ ἐκρήξεων ἡφαιστειῶν, πόσας ἐρημώσεις καλλιεργημένων ἐκτάσεων ἐκ θεομηνίων ποικίλων καλοῦνται συχνάκις νὰ θρηνησῶσιν οἱ ἄνθρωποι...» (Δογματικὴ, τ. Α' σ. 565). Ἀψευδῆς μάρτυρας τῶν φοβερῶν συνεπειῶν τῆς ἀνθρώπινης ἀμαρτωλότητος ἐπὶ τῆς φυσικῆς Δημιουργίας εἶναι τὰ σημερινὰ περιβαλλοντικὰ ἀδιέξοδα τὰ ὁποῖα ὀδηγοῦν στὸν ἀφανισμό τῆς ζωῆς στὸν πλανήτη μας (Βλ. Λ. Σκόντζου, Χριστιανισμὸς καὶ Οἰκολογία, «Χριστιανικὴ», 16.7.88).

Ἡ ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ μεταπτωτικοῦ ἀνθρώπου δὲ ἦταν, λοιπόν, ἀπλὰ δύσκολη καὶ προβληματικὴ, ἀλλὰ κυριολεκτικὰ μαρτυρικὴ. Τὸ τέλος δὲ τῶν δεινῶν καὶ τοῦ μαρτυρίου του ἐπὶ τῆς γῆς διαδέχονταν ὁ θάνατος «ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ὀλε-

Η ΙΒ΄ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Τού κ. Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Θεολόγου

ΙΒ. Ὁ ἅγιος Κύριλλος θὰ θέσῃ ἐν ὑποθετικῶν ἐρωτήματα εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ. Δυνατὸν οὗτοι νὰ ἐθεώρουν ὡς παράδοξον τὸ γεγονὸς τῆς ὑπερφυσικῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἔθετον τοῦτο ὑπὸ ἀμφισβήτησιν. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοιοῦτου πιθανοῦ ἐρωτήματος, οὗτος θὰ προσκομίσῃ τοὺς λόγους τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ, τοὺς γνωστοὺς ἐκ τῆς σχετικῆς Καινοδιαθηκικῆς διηγήσεως: «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ»¹²¹. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐδόθησαν ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν ἀπορίαν αὐτῆς ταύτης τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὅτε αὕτη ἐπληροφορήθη ὑπὸ τοῦ

Ἀρχαγγέλου τὴν ἐπικειμένην ὑπ' αὐτῆς Γέννησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία διευτυπώθη διὰ τῶν κάτωθι λόγων: «πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;»¹²². Ἡ γέννησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔλαβε χώραν ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, δηλαδὴ ὑπῆρξεν ἄχραντος καὶ ἀμόλυντος. Διότι, ὅπου τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον πνέει, ἐκεῖ ἔξαφανίζεται κάθε μολυσμός. Συνεπῶς, εἶναι κατὰ πάντα βέβαιον ὅτι ἡ κατὰ σάρκα γέννησις τοῦ Μονογενοῦς ἐκ τῆς Παρθένου ὑπῆρξεν ἄνευ ρύπου. Ἐὰν δὲν ἀντιλέγουν οἱ αἵρετικοὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, θὰ ἐλεγχθοῦν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Θὰ ἀγανακτήσῃ ἐναντίον ὅλων αὐτῶν τῶν αἵρετικῶν ἡ δύναμις τοῦ

θρίων συνεπειῶν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Ὁ θάνατος καὶ κατὰ τὰς τρεῖς μορφὰς αὐτοῦ, δηλαδὴ καὶ ὁ πνευματικὸς καὶ ὁ σωματικὸς καὶ ὁ αἰώνιος. Καὶ πρῶτον μὲν, εὐθύς ὡς ἡμαρτεν ὁ ἄνθρωπος, ἐπέρχεται ὁ πνευματικὸς θάνατος, μετὰ χρόνον δὲ ἰκανὸν καὶ ὁ σωματικὸς. Ὁ δὲ αἰώνιος θάνατος προβάλλει διὰ τὸν ἁμαρτήσαντα ὡς ἡ ἄφενκτος ἀτελεύτητος κατάστασις τῆς μακρὰν τοῦ Θεοῦ διαβιώσεως» (Ν. Μητροπούλου, ὅπου ἂν. σ. 200, Βλ. Ἰουστίνου, Διάλογ. 4, ΒΕΠ 3, 292,324).

Στὴν προαιώνια βουλή τοῦ Θεοῦ ἐγνώσθη ὅτι ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἐκλεκτὸν τοῦ δημιουργήμα, θὰ ἔπρεπε στὴν ἁμαρτία καὶ θὰ γινόταν ὑποχείριον καὶ φορέας τοῦ κακοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὁ Θεὸς ἐβουλεύσατο τὸ σχέδιον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπινου γένους (Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Migne P.G. 90,621 A B). Μέσα στὴ φοβερὴ ἀνθρώπινη ἀπελπισία τῶν πρώτων τραγικῶν μεταπτώτικῶν στιγμῶν ὁ Θεὸς δίνει τὴν ἀναλαμπὴ τῆς ἐλπίδας διὰ τοῦ «πρωτοευαγγελίου». «Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνά μέσον σου καὶ ἀνά μέσον τῆς γυναικὸς καὶ ἀνά μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνά μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν» (Γεν. γ' 15). Πρόκειται γιὰ τὴ θεία ἐπαγγελία τῆς μελλοντικῆς σωτηρίας καὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ. Ἔτσι, ὅπως ὁ Θεὸς ὑπῆρξε ὁ αἴτιος τῆς ἀνθρώπινης δημιουργίας, ὁ ἴδιος ξαναγίνεται ὁ αἴτιος τῆς ἀνθρώπινης ἀνα- δημιουργίας. Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὑπερφύου ἐνανθρωπήσεώς του, θὰ καταστῆ ὁ Θεάνθρωπος, ὁ ὁποῖος θὰ ἀνακαινήσῃ στὸ θεανδρικό του Πρόσωπον τὴν πεπτωκυῖα ἀνθρώπινη φύση, θὰ ἀποκαθάρσῃ τὴν ἀμαυρωμένη καὶ ἀχρειαυμένη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία θεία εἰκόνα στὸν ἄνθρωπον, τὸ «κατ' εἰκόνα» καὶ θὰ ξαναχαρίσει σ' αὐτὸν τὸ ἀπολεσθὲν χάρισμα τοῦ «καθ' ὁμοίωσιν». Ὁ σαρκωμένος Λόγος τοῦ Θεοῦ θὰ γίνῃ ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν ἀντιθέσεων ποὺ δημιούργησε ἡ πτώσις καὶ ἡ ἁμαρτία. «Αὐτὸς γὰρ (ὁ Χριστὸς) ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωτα ἐν καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ

λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκατάλλῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ» (Ἐφεσ. δ' 14). Διὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ θὰ ἐπανακτηθεῖ ἡ ἐνότητι ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ (Ἰωάν. ιδ' 8-14), Εἰρηναίου, Κατὰ Αἰγ. Ε' 16, 2, Migne P.G. 7,1167), ἡ κοινωνικὴ συνοχὴ (Ματθ. ε' 43, ιθ' 19, Μάρκ. ι' 21, ιβ' 33, Λουκ. στ' 35, Ἰωάν. ιγ' 34, Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Migne P.G. 91,197 D) καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ὑλικῆς δημιουργίας ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ἁμαρτίας (Ρωμ. η' 19-22, Ἀποκ. κα' 1). Ἔτσι, ὅπως τονίζει χαρακτηριστικὰ ὁ μακαριστὸς Ἰουστίνος Πόποβιτς, στὸ ἐξῆς «ὁ κατὰ Χριστὸν ἀγὼν ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἀγὼν ἐναντίον ἐκείνης τῆς μόνης δυνάμεως, ποὺ διασπᾷ καταστρεπτικῶς μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν αἴσθησιν τῆς ἐνότητος μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, τοῦ χρόνον καὶ τῆς αἰωνιότητος, τὴν αἴσθησιν τῆς καθολικῆς ἐνότητος (πανενότητος). Ὁ Θεάνθρωπος μὲ τὴν θεανθρωπίνην ζωὴν τὸν ἔδωσε τὴν θεανθρωπίνην Του φιλοσοφίαν τῆς πανενότητος. Εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν αὐτὴν δὲν ὑπάρχει τόπος διὰ τὴν ἁμαρτίαν, τὸ κακὸν καὶ τὸν θάνατον» (Ἰουστίνου Πόποβιτς, Ἄνθρωπος καὶ Θεάνθρωπος, Ἀθήναι 1970, κεφ. 23-24).

Ὁ ἅγιος Θεόδωρος ἐπίσκοπος Ἐδέσσης, τέλος, εὐστοχότατα καὶ περιληπτικώτατα ὄρισε ὡς ἐξῆς τὴν πώση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐν τῷ Θεανθρώπῳ Χριστῷ σωτηρία του: «Κἂν ἡ ἁμαρτία ὑπεισεληθούσα ἐξ ἀπροσεξίας ἡμετέρας τὸ παρὰ φύσιν παρεισήγαγεν, ἀλλὰ πάλιν ἀνεκλήθημεν διὰ πλήθους ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἀνεκαινήσθημεν διὰ πάθει τοῦ ἀπαθοῦς. Τιμῆς τε ἠγοράσθημεν τῷ αἵματι Χριστοῦ, λυτρωθέντες τῆς ὀρχαίας παραβάσεως πατροπαραδότου. Λοιπὸν εἰ γενώμεθα δίκαιοι, οὐδὲν μέγα ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἐκπεσεῖν δικαιοσύνης ἐλεεινὸν καὶ καταγνώσεως ἄξιον» (Θεοδώρου Ἐδέσσης, Κεφάλαια πάνυ ψυχοφελῆ Ρ', η', Φιλοκαλία, Ἀστὴρ, Α', 304).

Υψίστου, ἡ ὁποία ἐπεσκίασε τὴν Θεοτόκον, κατὰ τὴν στιγμήν τῆς Συλλήψεως. Ἐν ἡμέρᾳ Κρίσεως θὰ εὐ-
 ρουν ὡς ἀντιμέτωπον οὗτον τὸν Ἀρχάγγελον Γα-
 βριήλ. Θὰ καταισχύνη τούτους ὁ τόπος τῆς φάτνης, ὁ
 ὁποῖος ὑπεδέχθη τὸν Δεσπότην. Θὰ μαρτυρήσουν τὴν
 ἀλήθειαν οἱ ποιμένες, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὸ χαρμό-
 σονον μῆνυμα τῆς κατὰ σάρκα Γεννήσεως τοῦ Θεαν-
 θρώπου κατὰ τὴν στιγμήν ἐκείνην, καθὼς ἐπίσης καὶ
 ἡ στρατιὰ τῶν ἀγγέλων, ἡ ὁποία ὕμνησε καὶ ἐδόξασε
 διὰ τῶν ἐκφράσεων «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ
 γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»¹²³. Ἐπίσης, θὰ
 καταστοῦν μάρτυρες τοῦ ἀληθοῦς συμβάντος ὁ ναός,
 εἰς τὸν ὁποῖον προσεφέρθησαν κατὰ τὴν τεσσαρακο-
 στὴν ἡμέραν τὰ ζεύγη τῶν τρυγόνων, χάριν τοῦ Ἰη-
 σοῦ ὁ Συμεών, ὁ ὁποῖος ἐνηγκαλίσθη Τοῦτον, καὶ ἡ
 προφήτις Ἄννα, ἡ ὁποία ἐτύγγανε παρούσα.

Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, ὁ Θεὸς μαρτυρεῖ καὶ συμμαρ-
 τυρεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ λέγει ὁ Χριστός: «νῦν
 δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτείνει, ἀνθρώπων ὅς τὴν ἀλήθειαν
 ὑμῖν λελάληκα»¹²⁴, θὰ πρέπει νὰ παύσουν νὰ ὀμιλοῦν
 οἱ αἰρετικοί, ὅσοι δὲν ἀπεδέχοντο τὴν ἀνθρωπίνην
 φύσιν τοῦ Κυρίου¹²⁵. Διότι, οὗτοι ἀντιλέγουν πρὸς τὴν
 βασικὴν ρῆσιν τοῦ Ἰησοῦ: «πνεῦμα, σάρκα καὶ ὀστέα
 οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα»¹²⁶. Ὁ ἅγιος
 Κύριλλος θὰ καλέσῃ τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ Κατηχου-
 μένους νὰ προσκυνοῦν τὸν ἐκ Παρθένου γεννηθέντα
 Κύριον, καὶ νὰ ἀναγνωρίζουν αἱ παρθένοι τῆς πολι-
 τείας αὐτῶν τὸν στέφανον, τὸν ὁποῖον θὰ λάβουν εἰς
 τὸν οὐρανόν. Ὡσαύτως, θὰ καλέσῃ καὶ ὄσους ἀνήκον
 εἰς τὸ τάγμα τῶν μοναχῶν νὰ κατανοήσουν καὶ τὸ ὅτι
 ἡ ἀρετὴ τῆς ἀγνότητος φέρει μεγάλην δόξαν. Διότι,
 δὲν ἔχομεν ἀποστερηθῆ τοῦ ἀξιωματοῦ τῆς ἀγνότη-
 τος. Ἐπὶ ἐννέα μῆνας παρέμειναν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς
 Θεοτόκου ὁ Ἰησοῦς, ἔζησε δὲ οὗτος ἐπὶ τῆς γῆς τριά-
 κοντα τρία ἔτη, οὕτως ὥστε, ἐὰν ἡ Παρθένος ὑπερη-
 φανεύεται διὰ τὸν χρόνον τῶν ἐννέα μηνῶν, κατὰ τὸν
 ὁποῖον ἐκυφορήθη ὁ Υἱὸς αὐτῆς ἐντὸς τῶν μητρικῶν
 κόλπων, ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι θὰ πρέπει νὰ ὑπερηφα-
 νευώμεθα κατὰ πολὺ περισσότερον διὰ τὰ πολλὰ ἔτη,
 κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ Ἰησοῦς ἔζησε μεταξύ ἡμῶν.

Εἰς τὸ τέλος τῆς IB' Κατηχήσεως, ὁ ἅγιος πατὴρ
 θὰ καλέσῃ τοὺς νέους καὶ τὰς νεάνιδας, ὡς καὶ τοὺς
 ἡλικιωμένους νὰ ἀκολουθήσουν τὸν δρόμον τῆς ἀγνό-
 τητος, ὁ ὁποῖος εἶναι διατεταγμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 διὰ τῆς Χάριτος αὐτοῦ. Ὁ ἅγιος καλεῖ τοὺς ἀνωτέρω
 ἀκροατὰς αὐτοῦ νὰ μὴ πίπτουν εἰς ἀκολασίας, ἀλλὰ
 νὰ δοξάζουν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀγνότης φέ-
 ρει δόξαν, καὶ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἀγνοοῦν οἱ Κατη-
 χούμενοι. Διότι, ὁ στέφανος, ὁ ὁποῖος θὰ προκύψῃ
 ὡς βραβεῖον ἐν οὐρανοῖς, ἐὰν τηρῶμεν τὴν ἀρετὴν
 τῆς ἀγνότητος κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν ἡμῶν, θὰ εἶναι
 ἀγγελικός, καὶ τὸ κατόρθωμα θὰ εἶναι ὑπεράνθρω-
 πον. Ὁ ἅγιος θὰ προτρέψῃ τοὺς Κατηχούμενους νὰ
 λυπηθοῦν τὰ σώματα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ λάμπουν
 ὡς ὁ ἥλιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν¹²⁷. Κατὰ
 συνέπειαν, δὲν πρέπει νὰ μολύνεται καθημερινῶς διὰ
 προσκαίρου καὶ στιγμιαίας ἡδονῆς τὸ σῶμα, τὸ ὁ-
 ποῖον ἔχει τόσο μεγάλην ἀξίαν, ἀφοῦ ἐπλάσθη δι'
 ἰδιαιτέρας δημιουργικῆς ἐνεργείας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ

ὄχι διὰ μόνου τοῦ λόγου αὐτοῦ, ὡς ἡ λοιπὴ κτίσις.
 Διότι, αἱ σαρκικαὶ ἁμαρτίαι εἶναι σύντομοι καὶ διαρ-
 κοῦν ἐπὶ μικρότατον χρονικὸν διάστημα, ἡ αἰσχύνῃ
 ὁμως, ἡ ὁποία θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν καταδίκην ἐν ἡ-
 μέρᾳ Κρίσεως, λόγῳ τῆς διαπράξεως αὐτῶν κατὰ τὸν
 ἐπίγειον βίον, θὰ εἶναι αἰώνιος καὶ θὰ διαρκῆ ἐπὶ
 πολλὰ ἔτη. Ὅσοι ἐφαρμόζουν τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγνότη-
 τος εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, ὁμοιάζουν πρὸς ἀγγέ-
 λους, οἱ ὁποῖοι πολιτεύονται ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο ἡ
 ἀρετὴ τῆς ἀγνότητος ἔχει ἀποκληθῆ ἀρετὴ τῶν ἀγγέ-
 λων. Αἱ παρθένοι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τηρήσει ὀλοκλη-
 ρωτικὴν παρθενίαν καθ' ὅλην τὴν ζωὴν αὐτῶν, θὰ ἔ-
 χουν εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν τὸ μερίδιον αὐτῶν ὁμοῦ
 μετὰ τῆς Θεοτόκου.

Ὁ ἅγιος πατὴρ θὰ συνδέσῃ τὸ δογματικὸν μέρος
 τῆς παρουσίας Κατηχήσεως πρὸς ἠθικὰς προτροπὰς.
 Θὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ Κατηχουμένους
 νὰ ἀπομακρύνουν κάθε ἐξεζητημένον καλλωπισμὸν
 εἰς τὴν ἐνδυμασίαν αὐτῶν, κάθε ὀλέθριον βλέμμα φι-
 λήδον¹²⁸, κάθε περίπατον, ὁ ὁποῖος δυνατὸν νὰ πα-
 ρασύρῃ εἰς τὴν διάπραξιν τοῦ κακοῦ, καὶ γενικῶς κά-
 θε περιβολὴν, ἡ ὁποία ἐνδέχεται νὰ δημιουργήσῃ ἡ-
 δονήν, ἢ ἀρώματα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν ὀσφρη-
 σιν¹²⁹. Ἀντιθέτως, ὡς κόσμημα δι' ὅλους θὰ πρέπει
 νὰ εἶναι ἡ πνευματικὴ εὐωδία, ἡ ὁποία προέρχεται
 ἀπὸ τὴν προσευχὴν, ἡ τοιαύτη, ἡ ὁποία προέρχεται
 ἀπὸ τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν πράξεων, ὡς καὶ ὁ
 ἁγιασμὸς τῶν σωμάτων. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἀξιωθώ-
 μεν — λέγει ὁ ἅγιος Κύριλλος — νὰ ἀκούσωμεν παρὰ
 τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπὸ Παρθένον, ὅλοι
 ἡμεῖς, οἱ ἄνδρες, ὅσοι ἐφαρμόζομεν καὶ ἐξασκοῦμεν
 τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγνότητος καὶ αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι
 στεφανοῦνται διὰ τὴν ἀρετὴν ταύτην, «ἐνοικήσω ἐν
 αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός,
 καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός»¹³⁰. Ἡ IB' Κατήχσις
 πρὸς Φωτιζομένους τοῦ ἁγίου Κυρίλλου θὰ λήξῃ διὰ
 δοξολογικῆς εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα.

121. Λουκ. 1, 35, ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 151, στ. 17-19.

122. Λουκ. 1, 34, ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 151, στ. 16-17.

123. Λουκ. 2, 14, ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 151, στ. 27-28.

124. Ἰω. 8, 40, ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 151, στ. 32-33.

125. Ἡ αἵρεσις, τὴν ὁποίαν ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα ὁ ἅγιος
 Κύριλλος, εἶναι ἡ τῶν Δοκητῶν, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἔχομεν ἴδει ἀλλα-
 χοῦ, ἐδέχοντο ὅτι ὁ Κύριος ἐνεφανίσθη κατὰ δόξην.

126. Λουκ. 24, 39, ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 151, στ. 35-36.

127. Πρβλ. Ματθ. 13, 43, βλ. καὶ ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 152, στ.
 7-8.

128. Ἐνταῦθα εἶναι προφανῆς ἡ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐπί-
 δρασις ἐκ τοῦ Ματθ. 5, 28 («πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ
 ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ»).

129. Εἰς ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν καταδίκην τῆς ἐξεζητημένης ἐν-
 δυμασίας ὁ ἅγιος Κύριλλος εὐρίσκειται ἐν συμφωνίᾳ πρὸς ὅτι
 ἐγραφε πρὸ αὐτοῦ καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος: «ἔστω οὐχ ὁ ἐξω-
 θεν ἐμπλοκῆς τριχῶν καὶ περιθέσεως χρυσίων ἡ ἐνδύσεως ἱμα-
 τῶν κόσμος, ἀλλ' ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἄνθρωπος» (Α' Πέ-
 τρου 3, 3-4). Εἰς ὅτι δὲ ἀφορᾷ τὴν καταδίκην τῶν ἀρωμάτων,
 τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν ὀσφρησιν καὶ δημιουργοῦν ἡδονήν,
 γράφει ὁ Μέγας Βασίλειος εἰς τὸ κλασσικὸν ἔργον αὐτοῦ
 «Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὀφελοῖντο λόγων»: «ἀτμούς γε μὴ παντοδαποὺς ἡδονῆν ὀσφρήσει φέροντας τῷ ἀέ-
 ρι καταμινύναι ἢ μύροις ἑαυτοὺς ἀναχνύσθαι καὶ ἀπαγο-
 ρεύειν αἰσχύνουμαι» (ΒΕΠΕΣ τ. 54, σελ. 208, στ. 18-20).

130. Β' Κορ. 6, 16, Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 152, στ. 17-18.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ Α-ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΩΝ

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Μὲ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀπίθανου

Στὴ συνέχεια τοῦ περασμένου μας ἄρθρου, θὰ ἤθελα σήμερα νὰ θίξω μία πλευρὰ τῆς ποιμαντικῆς τέχνης ἢ τῶν ποιμαντικῶν τεχνῶν. Ἀφορμὴ μοῦ ἔδωσαν δημοσιεύματα στὸν καθημερινὸ ἢ ἠλεκτρονικὸ τηλεοπτικὸ Τύπο. Ὁ λόγος ἦταν γιὰ τὸ τί μποροῦμε νὰ καταφέρουμε ὅταν μὲ τὶς φτωχὲς μας δυνάμεις ἀντιτασσόμαστε σὲ λογικὰ σταθμισμένες δυνάμεις ποὺ μᾶς ξεπερνοῦν καὶ ὅλες οἱ πιθανότητες μᾶς ὀδηγοῦν νὰ συμπεράνουμε, ὅτι αὐτὰ ποὺ ἐπιχειροῦμε εἶναι ἀκατόρθωτα καὶ ἀπίθανα¹.

Τὸ ἐρώτημα γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάνουμε εἶχε ὡς ἀπάντηση, ὅτι ἐμεῖς πρέπει νὰ εἴμαστε «μὲ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀπίθανου», «νὰ ἐπιχειροῦμε τὸ ἀκατόρθωτο». «Νὰ μαχόμαστε γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ ἀπίθανο». Κι ἂν κάτι τὸ χαρακτηρίσουμε ὡς ἀκατόρθωτο, αὐτὸ γίνεται τότε μιὰ *πρόκληση* γιὰ νὰ τὸ κατορθώσουμε. Αὐτὸ μᾶς ὠθεῖ, ἔστω καὶ ἂν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θεωρηθοῦμε ὡς ἀθεράπευτα ρωμαντικοί, μὲ *ποιητικὴ* διάθεση, νὰ ριχτοῦμε στὴ *μεταποίηση* τῆς ἱστορίας, σὲ μιὰ σύζευξη τοῦ λόγου μὲ τὴν πράξη, τῆς πράξης μὲ τὴ θεωρία. Τοὺς δύο ὅμως αὐτοὺς ὅρους — λόγο-πράξη, λόγο-θεωρία — θὰ τοὺς παντρεύει ἡ *ποίησις* ποὺ τὰ ὁράματά της θὰ τὰ μετουσιώνει σὲ μιὰ *Ποιητικὴ ζωὴς*. Γιατὶ αὐτὴ μόνο μπορεῖ νὰ βλέπει αὐτὰ ποὺ μιὰ στεγνὴ καὶ στυγνὴ λογικὴ δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ καὶ νὰ διακρίνει².

Εἶναι φορὲς ποὺ ὅλα ὀδηγοῦν στὸ νὰ πειστοῦμε ὅτι δὲν ὑπάρχει σωτηρία. Ὅλες οἱ πιθανότητες εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ νίκη του εἶναι βέβαιη. Ὁ κύβος ἔχει σχεδὸν ριχτεῖ· ὁ Ἀννίβας εἶναι σχεδὸν ἔτοιμος νὰ διαβεῖ καὶ νὰ παραβιάσει σχεδὸν ἀνοιχτὲς πόρτες. Καὶ τότε συμβαίνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο. «Τὸ ἀπίθανο ἐμφανίζεται κατὰ τρόπο σωτήριο». Στὴν ἱστορία συχνὰ οἱ πολιορκίες λύνονται, οἱ ναυμαχίες κερδίζονται ἀπὸ τοὺς ἀδυνάτους, ἡ ἀντίσταση κάμπει τοὺς ἰσχυροὺς, ἡ ἐμμονὴ δικαιώνει τὴν ὑπομονή. Εἶναι σὰ νὰ «στοιχηματίζουμε ὑπὲρ τοῦ ἀπίθανου» ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Γάλλος φιλόσοφος στοχαστὴς Ἐντγκαρ Μορέν,

ποὺ ἐπισκέφτηκε πρόσφατα τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔδωσε διάλεξη στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο στὶς 6 Ἀπριλίου μὲ βάση τὸ μεταφρασμένο στὰ ἑλληνικὰ βιβλίον του «Γῆ - Πατρίδα» καὶ πολλὲς συνεντεύξεις³.

Δὲν μᾶς βρίσκει ἀσφαλῶς σύμφωνους «Τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀπωλείας» ποὺ κηρύσσει στὸ τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του καὶ ἡ «θρησκευτικότητα» τοῦ μηνύματός του γιὰ τὴ θεμελίωση τῆς ἀδελφότητας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ποὺ βασιζέται στὴν ἀπώλειά τους μέσα στὸ Σύμπαν. Θὰ ὀδηγοῦσε πολὺ μακριὰ μιὰ τέτοια συζήτηση σήμερα παρόλο ὅτι θὰ ἦταν χρήσιμη νὰ γίνει κάποτε.

Ἡ ἰδέα του πάντως γιὰ «τὸ στοιχίμα ὑπὲρ τοῦ ἀπίθανου» εἶναι ἄκρως ἐλκυστικὴ. Σὰ γνήσιος νεοἑλληνας ποὺ τοῦ ἀρέσουν τὰ ἐπίθετα στὸν ὑπερθετικὸ βαθμὸ θὰ ἔλεγα ὅτι εἶναι *ἀπίθανη*...! Προσεγγίζει, θὰ ἔλεγα, τὴν ἔννοια τοῦ *ἀνέφικτου* γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε τὴν περασμένη φορὰ. Θὰ μπορούσαμε μάλιστα αὐτὸ ποὺ ἰσχυριστήκαμε γιὰ τὴν Ποιμαντικὴ, ὅτι εἶναι ἡ «τέχνη τοῦ ἀνέφικτου», νὰ τὸ διατυπώναμε περιφραστικὰ μὲ τὸν τίτλο «σὲ πείσμα ὅλων τῶν πιθανοτήτων». Κάτι τέτοιο θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν πιθανοτήτων σὲ μιὰ θεωρία τῶν ἀ-πιθανοτήτων, παρόλο ὅτι ἡ *θεωρία τῶν πιθανοτήτων* περιλαμβάνει στὶς πιθανότητες καὶ τὶς ἀ-πιθανότητες...

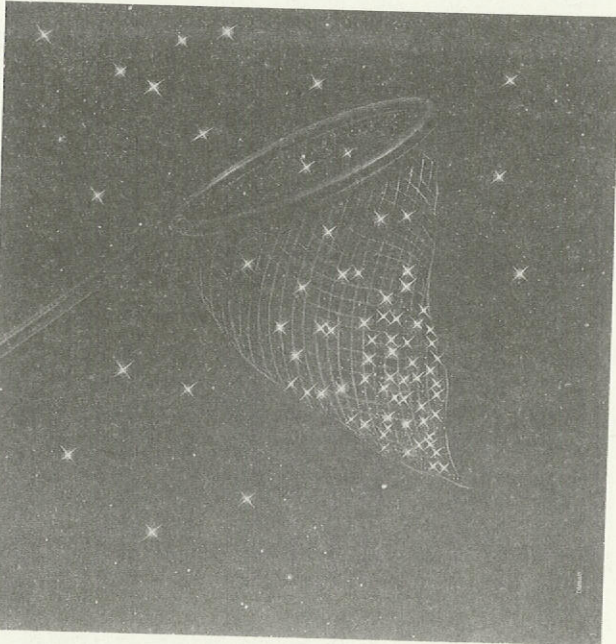
Τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ

Σὲ *πείσμα*, λοιπόν, ὅλων τῶν πιθανοτήτων ἐμεῖς μένουμε ἀνοιχτοὶ στὸ ἀπίθανο. Θεωροῦμε μάλιστα ὅτι ἡ ἀπίθανη, ἡ μὴ πιθανή, δηλαδή, ἔκβασις τῶν πραγμάτων βάσει τῶν ὑπολογισμένων μεταβλητῶν καὶ σταθερῶν δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς ὁποιασδήποτε τύχης ἢ τοῦ τυχαίου, τοῦ «ἔτσι ἦρθαν τὰ πράγματα», τοῦ «βλέποντας καὶ κάνοντας» ἢ τοῦ «κάνοντας καὶ βλέποντας», μιᾶς τυφλῆς ἀναγκαιότητας. Πιστεύουμε ὅτι αὐτὸ ποὺ λέγεται περὶ Τύχης καὶ γιὰ τὴν παρέμβασή της στὴν ἱστορία εἶναι ἕνας ἄλλος τρόπος γιὰ νὰ μιλάμε γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ στὴ ζωὴ μας καὶ στὴ ζωὴ τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Τύχη είναι εκείνη ή ενέργεια του Θεού που δεν παρεμβαίνει επωνύμως με τρόπο συντριπτικά δηλωτικό της παρουσίας Του, αλλά διακριτικά, διατηρώντας την άνωμμία Του, δρᾶ ἀφήνοντας μέγιστα περιθώρια πολλαπλών ταυτίσεων και με κίνδυνο... νὰ τὸν ἀγνοήσουμε. Νὰ μείνει τελικά, ἕνας «Ἄγνωστος Θεός». Τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ποὺ κρύπτονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπωνυμία «ἀνώμμη τύχη» – ἐνῶ στὸ βάθος γνωρίζουμε ποῖος εἶναι «ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων» – εἶναι σὰν ἐκείνες τὶς ἀνυπόγραφες βυζαντινὲς ἀγιογραφίες, ποὺ οἱ δημιουργοὶ τοὺς ἐδίσταζαν νὰ τὶς ὑπογράψουν γιατί ἤξεραν ὅτι ἡ τελειότητά τους δὲν ὀφειλόταν σὺς δικές τους μόνο δυνάμεις. Ἐμεῖς ὅμως γνωρίζουμε ὅτι αὐτὸ «τὸ ἀπίθανο ποὺ ἐμφανίζεται κατὰ τρόπο σωτήριο» κρύβει τὸν Θεὸ ποὺ διατηρεῖ τὴν ἀνωμμία του καὶ «ἐγείρει τρόπαια».

Κατορθώστε τὸ ἀκατόρθωτο

Στοὺς συνήθεις (ὑπο)λογισμοὺς τῶν πιθανοτήτων φαίνεται ὅτι ἀνοίγεται μία «νέα ἐποχὴ computing», ὅπως ἀναγγέλλει, πάλι μέσα στὸν Ἀπρίλιο, γνωστὴ ἐταιρεία ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν στὴ διαφήμισή της ποὺ λέγει ὅτι «προσφέρει σήμερα τὴν τεχνολογία ποὺ θὰ σημαδέψει τὸ τέλος τῆς χιλιετίας». «Σ' αὐτὴ τὴ νέα ἐποχὴ (computing) τίποτα δὲν εἶναι ἀκατόρθωτο». Γι' αὐτὸ καὶ τὴ διαφήμιση ἐπιγράφει: «Κατορθώσε τὸ ἀκατόρθωτο».

Μιὰ ἀπόχη προσπαθεῖ νὰ μαζέψει χιλιάδες ἀστεράκια στὸ στερέωμα, ἴδια σὰν τὰ ὄνειρά μας. Τὰ

ὄνειρα ἐκεῖνα ποὺ οὔτε θὰ τολμούσαμε νὰ ονειρευτοῦμε καὶ ποὺ τὰ συγκεντρώνει τώρα γιὰ νὰ τὰ πραγματοποιήσει. «Κατορθώστε τὸ ἀκατόρθωτο» μᾶς γράφει μὲ πολὺ μεγάλα γράμματα καὶ μᾶς προσφέρει τὴν ἀνάλογη τεχνολογία ὑπολογισμοῦ τοῦ ἀκατόρθωτου.

Συλλογίζομαι ὅμως πὼς ἐμεῖς οἱ χριστιανοὶ δὲν ἔχουμε ἀνάγκη νὰ εἰσαχθοῦμε σὲ μιὰ νέα ἐποχὴ ὑπολογισμοῦ ἢ παραλογισμοῦ γιὰ νὰ κατορθώσουμε τὸ ἀκατόρθωτο, τὸ ἀπίθανο. Μιὰ μακρὰ μαθητεία στὴ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς σωτηρίας μᾶς ἔχει δώσει συγκεκριμένα δείγματα πραγματοποιήσεώς του. Ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου ποὺ μὲ λαμπρότητα γιορτάσαμε πρόσφατα.

«Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι...» καὶ ὅσα σημεῖα ἔκαναν αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν, δὲν γίνεται παρὰ νὰ μᾶς πείθει νὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ εἴμαστε ἀνοιχτοὶ στὸ ἀνέφικτο, στὸ ἀπίθανο, στὸ ἀκατόρθωτο ποὺ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἀναστάντος γίνεται ἐφικτό, πιθανό, κατορθωτό¹.

«Χριστὸς Ἀνέστη», πατέρες καὶ ἀδελφοί! Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι ἡ Ποιμαντικὴ εἶναι τέχνη καὶ τοῦ ἐφικτοῦ καὶ τοῦ ἀνέφικτου καὶ τοῦ πιθανοῦ καὶ τοῦ ἀπίθανου καὶ τοῦ κατορθωτοῦ καὶ τοῦ ἀκατόρθωτου. Ἐκεῖνο ποὺ ζητᾶμε νὰ μάθουμε εἶναι «πὼς δ' ἂν τοῦτο κατορθωθεῖ...» (Μ. Βασίλειος).

1. Ἀναφερόμαστε σὲ συνεντεύξεις ποὺ ἔδωσε ὁ Γάλλος Ἐντγκαρ Μορέν (Edgar Morin) στὴν Ἀμάντα Μιχαλοπούλου («Ἡ Καθημερινή», 8.4.1994, σ. 19) καὶ στὸν Δ. Κ. Ψυχογιὸ («Τὸ Βῆμα» τῆς Κυριακῆς, 10.4.1994, σ. 46). Ἐπίσης σὲ ἀπόψεις τοῦ Μίμη Θεοδωράκη ποὺ ἐξέθεσε στὸν Παῦλο Τσίμα στὴν ἐκπομπή του «Μετρὸ» στὴν τηλεόραση τοῦ Σκάι σὺς 20.4.1994. Ἡ διαφήμιση ποὺ κάνομε λόγο εἶναι τῆς IBM ποὺ ἐμφανίστηκε στὸν ἐλληνικὸ Τύπο μέσα στὸν Ἀπρίλιο ἀπὸ τὴν ὁποία δανειστήκαμε καὶ τὸ σκίτσο. Τὰ ἐντὸς εἰσαγωγικῶν κομμάτια στὸ κείμενό μας ἔχουν ληφθεῖ ἀπὸ τὶς πὺρ πάνω πηγές.

2. Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς τοῦ παρόντος νὰ ἀναπτυχθεῖ ἐδῶ διεξοδικὰ κάτι ποὺ ἐπιχειροῦμε σὲ συγκεκριμένο κεφάλαιο προσεχοῦς βιβλίου μας *Εἰσαγωγὴ στὴν Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Θεολογία*.

3. Τὸ βιβλίο μόλις κυκλοφόρησε ἀπὸ τὶς «ἐκδόσεις Ὀδυσσεύς». Ἐχει γραφτεῖ σὲ συνεργασία μὲ τὴν Anne Brigitte Kern. Σ' αὐτὸ ὁ Μορέν ἀποπειρᾶται νὰ δώσει «ἕναν ὀρισμὸ στοὺς στόχους μας πάνω στὴ γῆ».

4. Βλ. ἄρθρο μου στὸ περσινὸ πασχαλινὸ τεύχος τοῦ «Ἐφημερίου» 1-15 Ἀπριλίου 1993, σ. 116-117: Τὰ ἐκπληκτα μάτια.

Η ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΚΑΙ ΑΙ ΜΗΤΕΡΕΣ*

Τῆς Βαρβάρας Γιαννακοπούλου, θεολόγου – φιλόλογου

Ἡ τῶν παιδῶν ἀγωγή ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἀνάγκη νὰ ἀρχηται, ὅπως αἱ ψυχικαὶ τοῦ παιδὸς δυνάμεις ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῶν διευθύνονται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὸ καλόν, τὸ ἀγαθόν, τὸ ἀληθές, καὶ ἀπομακρύνονται τοῦ κακοῦ, τοῦ αἰσχροῦ καὶ τοῦ ψευδοῦς· ἡ ἡλικία αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῆ ἢ ἀσφαλεστέρα βάσις, ἐφ' ἧς μέλλει νὰ οἰκοδομηθῆ ἡ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ τοῦ παιδὸς μόρφωσις. Διὸ ὁ μὲν Φωκυλίδης λέγει· «Χρὴ παῖδ' ἔτ' ἐόντα καλὰ διδασκόμεν ἔργα», διότι ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὡς ἀπὸ ἀφετηρίας, ὀρμᾶται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸ στάδιον, ὅπερ μέλλει νὰ διατρέξῃ ἐν τῷ βίῳ του. Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ἀποφαίνεται· «εὐπλαστον ἔτι οὖσαν καὶ ἀπαλὴν τὴν ψυχὴν καὶ ὡς κηρὸν εὐτηκτον ταῖς τῶν ἐπιβαλλομένων μορφαῖς ῥαδίως ἐκτυπουμένην πρὸς πᾶσαν ἀγαθῶν ἀσκησιν εὐθὺς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐνάγεσθαι χρὴ. Ὡστε τοῦ λόγου προσγενομένου καὶ τῆς διακριτικῆς ἕξεως προσελθούσης, δρόμον ὑπάρχειν ἐκ τῶν ἐξ ἀρχῆς στοιχείων καὶ τῶν παραδοθέντων τῆς εὐσεβείας τύπων, τοῦ μὲν λόγου τὸ χρῆσιμον ὑποβάλλοντος, τοῦ δὲ ἠθους εὐμάρειαν πρὸς τὸ κατορθοῦν ἐμποιοῦντος». Καὶ τίς τῶ ὄντι δὲν ὁμολογεῖ ὅτι αἱ πρῶται ἐντυπώσεις αἱ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν γενόμεναι δὲν ἀποβαίνουσιν ἀνεξάλειπτοι; Τίς ἀμφιβάλλει ὅτι κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν τοσοῦτον ἰσχυρῶς ἐκτυποῦνται ἐπὶ τῆς ἀπαλῆς ψυχῆς τοῦ παιδὸς αἱ ἐπιδράσεις, ὥστε καθ' ὅλον τὸν βίον νὰ παραμένωσι ζωνταῖ;

Πρὸς τὴν ἡλικίαν ταύτην ἡ φύσις ἔταξε παιδαγωγοὺς τοὺς γονεῖς καὶ ἰδίως τὰ μητέρας· ταύτας ἄρα ἀναγκαῖον διὰ τὸ ὑψηλὸν τοῦτο καθήκον τοῦ παιδαγωγοῦ προσηκόντος νὰ ἐκπαιδεύωμεν καὶ ἐπιμελῶς νὰ ἀνατρέφωμεν, διότι αὐταὶ θέλουσι χρησιμεύει τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις εἰκόνας καὶ ὑπόδειγμα, ὧν ἐκμαγεῖα ἔσονται τὰ τέκνα. Ὁ παῖς τοσοῦτον ἀπομμεῖται τὰς ἀρετὰς ἢ τὰ ἐλαττώματα τῆς μητρὸς, ἔτι δὲ καὶ τὴν φωνὴν καὶ τοὺς τρόπους, καὶ τὸ ἦθος καὶ τὴν συμπεριφορὰν, ὥστε λίαν καταλλήλως δύναται τις νὰ παρομοιώσῃ τὰ τέκνα πρὸς τὰς ὀρειχαλκίνας πλάκας τοῦ φωνογράφου, τὰς δεχομένας πρῶτον τὰ ἴχνη τῆς φωνῆς καὶ ἐκπεμπούσας τὸ δεύτερον τὴν φωνὴν μετὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου, τοῦ αὐτοῦ ὕφους, καὶ τοῦ αὐτοῦ χρωματισμοῦ, μεθ' οὗ ἐξεφωνήθη. Πάν νεῦμα, πᾶσα λέξις, πᾶν κίνημα καὶ πᾶσα πράξις τῆς μητρὸς, γίνονται νεῦμα καὶ λέξις, καὶ ἔκφρασις καὶ κίνημα καὶ

πράξις τοῦ παιδός, διὸ λέγει καὶ ὁ Ἀστέριος (ὁμιλ. ε' εἰς τὸν Ματθαῖον)· «ὁ μὲν γὰρ τῶν παιδῶν τῆς μητρικῆς φωνῆς τὴν ὁμοιότητα σώζει, ἄλλος τὸ πολὺ τοῦ χαρακτήρος ἐφέλκεται· ἕτερος τὴν τοῦ ἠθους κατὰστασιν ἐμορφώθη πρὸς τὴν τεκούσαν»⁹. Ἡ μήτηρ διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς μετὰ τοῦ παιδὸς συνδιατριβῆς καὶ τῆς συνεχοῦς ὑποδείξεως τῶν αὐτῶν παραστάσεων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἠθους τοῦ παιδὸς καὶ δίδωσι αὐτῇ πρῶτην τὴν πρῶτην ὄψιν πρὸς τὸ ἀγαθόν. Ἡ μήτηρ δι' ἐνὸς βλέμματος, δι' ἐνὸς φιλήματος, διὰ τῆς μελιχίου αὐτῆς καὶ τῶν ἀβρῶν αὐτῆς θωπεμάτων, δύναται νὰ διεγείρῃ εὐθὺς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ παιδὸς τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ῥοπήν καὶ κλίσιν· ὁμοίως ἢ αὐτῇ δι' ἐνὸς δυσμενοῦς βλέμματος, δι' ἐνὸς δακρύου κυλιομένου ἐπὶ τῶν παρειῶν της, διὰ μίας ἐκφράσεώς της δηλωτικῆς τῆς θλίψεως τῆς καρδίας της δύναται νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν παῖδα ἀπὸ τοῦ θλιωτάτου τῆς καρδίας κινδύνου. Ὁ παῖς ἐν τῷ μητρικῷ κόλπῳ ἀνατρεφόμενος καὶ ἐν τῇ μητρικῇ ἀγάλῃ θερμαινόμενος ἀρχίζει νὰ ἀγαπᾷ πρὶν ἢ καταμάθῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀγάπης καὶ ἀρχίζει νὰ ὑποτάσῃ τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν εἰς τὸν ἠθικὸν νόμον, πρὶν ἢ καταμάθῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἠθικοῦ νόμου, καὶ τὴν πρῶτην δὲ περὶ Θεοῦ ἔννοιαν μόνον ἢ μήτηρ εἶναι καταλληλοτάτη νὰ διεγείρῃ ἐν τῇ παιδικῇ καρδίᾳ. Τούτου ἕνεκα ὁ μὲν μέγας Βασίλειος λέγει (ἐπιστολ. σκγ') «ἦν ἐκ παιδὸς ἔλαβον ἔννοιαν περὶ Θεοῦ παρὰ τῆς μακαρίας μητρὸς μου ταύτην ἀυξηθεῖσαν ἔσχον ἐν ἑμαυτῷ· οὐ γὰρ ἄλλα ἐξ ἄλλων μετέβαλον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμπληρώσει, ἀλλὰ τὰς παραδοθείσας μοι παρ' αὐτῆς ἀρχὰς ἐτελείωσα»¹⁰. ὁ δὲ μέγιστος τῶν σημερινῶν παιδαγωγῶν Πεσταλότσης ἀναθέτων ἅπασαν τὴν θρησκευτικὴν τοῦ παιδὸς ἀγωγήν εἰς τὰ μητέρας ἀνακράζει, «ἐπίστευσα εἰς τὴν μητέρα μου· ἡ καρδία αὐτῆς κατέδειξεν εἰς ἐμὲ τὸν Θεόν, Θεὸς μου εἶναι ὁ Θεὸς τῆς μητρὸς μου. Θεὸς τῆς καρδίας μου εἶναι ὁ Θεὸς τῆς καρδίας της· μήτηρ, μήτηρ! οὐ κατέδειξάς μοι τὸν Θεόν, ἐν τοῖς προστάγμασί σου καὶ ἐγὼ εὐρον αὐτὸν ἐν τῇ ὑπακοῇ μου· μήτηρ, μήτηρ! Ἐὰν λησμονήσω τὸν Θεόν, λησμονήσω σὲ αὐτήν».

Ἄλλ' ὅπως πᾶσα καλὴ πράξις, πᾶσα καλὴ λέξις, καὶ πᾶσα καλὴ διάθεσις τῆς μητρὸς ἀποτελοῦσιν τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῶν μετὰ ταῦτα καλῶν πράξεων, λόγων καὶ διαθέσεων τοῦ παιδός, οὕτω καὶ πᾶσα κακὴ πράξις, λόγος, διάθεσις τῆς μητρὸς ἐγκλείουσι τὰ φθοροποιὰ σπέρματα τῶν μετὰ ταῦτα κακῶν πράξεων, λόγων καὶ διαθέσεων τοῦ παιδός, διὸ τοιοῦτος

* Συνέχεια ἀπὸ τῆ σελ. 134 τοῦ ὑπ' ἀρ. 7 τεύχους.

ἀποβαίνει ὁ παῖς, οἷα εἶναι ἡ μήτηρ αὐτοῦ. Ἐὰν λοιπὸν ἡ τῆς μητρὸς ψυχὴ εἶναι δυσειδῆς καὶ μοχθηρὰ, ἢ μέλαινα, ἢ διεφθαρμένη, ἢ σκληρὰ καὶ τραχεῖα, αἱ δὲ κλίσεις κακαί, καὶ οἱ τρόποι σκανδαλώδεις καὶ οὐχί σεμνοί, ἢ ἂν αὕτη εἰς ἀσέβειαν ὀρέπῃ, ἢ εἰς ὀργὴν, ἢ εἰς πάθη παράφορα καὶ μίση, ταχέως μέλλουσι νὰ βλαστήσωσι καὶ παρὰ τῷ παιδί τῶν μοχθηρῶν τούτων κακιῶν τὰ βλαστήματα. Ἄν δὲ τὸναντίον τῆς μητρὸς ἡ ψυχὴ εἶναι θεοειδῆς, καθαρὰ, ἰλαρὰ, ἀθάνα καὶ πλήρης φόβου Θεοῦ, αἱ δὲ κλίσεις εὐγενεῖς καὶ ἁγίαι, καὶ αἱ διαθέσεις εἰρηνικαί, φιλόθεοι καὶ φιλάνθρωποι, τότε καὶ ἡ τοῦ παιδὸς ψυχὴ εἰς τοιοῦτον κάτοπτρον κατοπτριζομένη καὶ ἀνεπαισθήτως ταύτην ἀπομιμουμένη ἀποβαίνει αὐτῇ ὁμοία καὶ σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἀποφαίνει τῶν ἀγαθῶν σπερμάτων τὴν βλάστησιν. Διὰ τοῦτο ὅταν ὁ Μέγας Ναπολέων ἠρώτησε διάσημόν τινα παιδαγωγὸν (τὴν Campan), τίνας δέεται ἡ Γαλλία ὅπως ἀποκτήσῃ καλοὺς κάγαθοὺς ἀνδρας, Μητέρων, ἀπήντησε πρὸς τὸν μονάρχην ἡ περιφρων γυνή. Τότε κατάστησον λοιπὸν τοιαύτας διὰ τὸν μέγαν τοῦτον ἐθνικὸν σκοπὸν, εἶπεν ὁ μέγας ἀνὴρ.

Αἱ μητέρες δύνανται διὰ τὴν ἐπιρροήν, ἣν ἐπὶ τὰ τέκνα ἑαυτῶν κέκτηνται, νὰ διαπλάσωσιν αὐτὰ κατὰ ἴδιον χαρακτήρα, ὡς ὁ κερραμεὺς τὴν κέραμον κατὰ τὸ ἴδιον σχέδιον. Περὶ τοῦ εὐπλάστου τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἔλεγεν ὁ Διογένης τὰ ἑξῆς: «Τὴν τῶν παιδῶν ἀγωγὴν εἰκοίμεναι τοῖς τῶν κερραμῶν πλάσμασιν» ὡς γὰρ ἐκείνοι ἀπαλὸν μὲν τὸν πηλὸν ὄντα, ὅπῃ θέλουσι σχηματίζουσι καὶ ὀυθμιζουσιν, ὀπηθέντα δὲ οὐκέτι δύνανται πλάσσειν, οὕτω καὶ τοὺς νέους μὴ διὰ πόνου παιδευθέντας, τελείους γενομένους ἀμεταπλάστους γίνεσθαι». Ὁ δὲ Πλούταρχος (ἐν τῷ περὶ παιδῶν ἀγωγῆς) ἀποφαίνεται: «εὐπλάστον καὶ ὑγρὸν ἢ νεότης καὶ ταῖς τούτων ψυχαῖς ἀπαλαῖς ἐτι τὰ μαθήματα ἐντήμεται». Κατὰ τὴν ἄβρᾶν ἄρα τοῦ παιδὸς ἡλικίαν αἱ μητέρες δύνανται ἀποτελεσματικώτερον καὶ ἐντονώτερον νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ παιδὸς καὶ ἐπὶ τοῦ φρονήματος καὶ ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος καὶ ἐπὶ τοῦ νοῦ καὶ ἐπὶ τῆς φαντασίας καὶ ἐπὶ τοῦ ἤθους, διότι κατὰ τὴν μετὰ ταῦτα ἡλικίαν ἀποσκληρομένης τῆς παιδικῆς ἡλικίας, καθίσταται ἂν ὄχι ἀδύνατος, λίαν δυσχερὴς ἢ διαπαιδαγωγῆσις, ὡς ὀρθῶς ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἀποφαίνεται: «ἐξ ἀρχῆς ἔδει ταῦτα (τὰ ἐλαττώματα) προορῶντας, ὅτε εὐήγηος ἦν καὶ κομιδῇ νέος χαλινοῦν μετ' ἀκριβείας, ἐθίζειν πρὸς τὰ δέοντα, ὀυθμιζέειν, κολάζειν αὐτοῦ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς. Ὅτε εὐκολωτέρα ἡ ἐργασία, τότε τὰς ἀκάνθας ἐκτέμνειν ἔδει, ὅτε ἀπαλωτέρας οὕσης τῆς ἡλικίας εὐκολώτερον ἀνεσπᾶντο, καὶ οὐκ ἀμελομεθα τὰ πάθη καὶ αὐξανόμενα δυσκατέργαστα γέγονε. Διὰ τοῦτο, φησί, κάμψον ἐκ νεότητος του τράχηλον αὐτοῦ, ὅτι εὐκολωτέρα γένοιν' ἂν ἡ παιδαγωγία» (Χρυσ. Ἐρμ. εἰς α' Τιμῶθ. 5, τόμ. 3,378).

Κατὰ ταῦτα αἱ μητέρες διὰ τε τὸν ὑψηλὸν αὐτῶν προορισμὸν καὶ διὰ τὴν ἀσχέτως πρὸς τὴν ιδιότητα ταύτην ὑποκειμενικὴν αὐτῶν ἀξίαν ἀνάγκη ἐκ βρεφικῆς ἡλικίας νὰ λαμβάνωσι τὴν πρέπουσαν αὐταῖς ἀνατροφὴν εἶναι δὲ πρέπουσα εἰς αὐτὰς ἀνατροφὴ ἢ ἀντικείμενον μορφώσεως ἔχουσα τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν διότι τὰ δύο ταῦτα εἰσι τὰ δύο κέντρα, περὶ ἃ περιστρέφεται ἢ τε διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν θάτερον ἀμεληθῇ, ἡ μόρφωσις ἀποβαίνει ἀτελὴς καὶ χαλῆ. Ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία, καίτοι ὄργανα μιᾶς ψυχῆς, οὐχ ἴπτον ἀνομοίων μέσων καὶ τρόπων μορφώσεως δέονται διότι ἡ μὲν καρδία διὰ τὸ συναίσθημά της ἀνήκει εἰς τὸν μεταφυσικὸν κόσμον, ὁ δὲ νοῦς διὰ τὴν διάνοιαν εἰς τὸν φυσικόν διὸ καὶ ἐκάτερον ταῖς οἰκείαις ἀληθείαις ἀνάγκη νὰ ἐκδιδάσκηται. Εἶναι δὲ οἰκείαι ἀλήθειαι, τοῦ μὲν νοῦ ἡ παιδεία, τῆς δὲ καρδίας ἡ θρησκεία. Παιδείαν ἄρα καὶ θρησκείαν ἀνάγκη νὰ παρέχωμεν εἰς τὰ κοράσια ἡμῶν, ὅπως δυναθῶσι καὶ ταῦτα νὰ μεταδώσωσιν αὐτὰ εἰς τὰ ἑαυτῶν τέκνα. Ἡ παιδεία καὶ ἡ θρησκεία εἰσι δύο φαεινοὶ φάροι οἱ τὸν ποντοπόρον ὀδηγοῦντες ἀνθρώπον κατὰ τὸ πολυκύμαντον τοῦ βίου αὐτοῦ στάδιον καὶ προφυλάσσοντες αὐτὸν ἀπὸ παντὸς ναυαγίου καὶ ἀπομακρύνοντες παντὸς κινδυνώδους σκοπέλου εἰσὶν οἱ δύο τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοί, δι' ὧν τὰ περὶ αὐτὴν σκοποῦσα βαδίζει ἀπροσκόπτως εἰς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ σωτηρίαν εἰσι τὰ δύο πνευματικὰ ὄργανα, τὰ τελειοῦντα τὸν ἀνθρώπον καὶ ἀναδεικνύοντα αὐτὸν ἀξίον τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ὑψηλῆς αὐτοῦ περιωπῆς. Μόνον οὕτω μορφωθείσαι μητέρες δύνανται νὰ ἀναδείξωσι τέκνα χρηστά, καλοὺς πολίτας καὶ γενναῖοφρονας ἀνδρας παραδείγματα λαμπρὰ πρόκεινται ἡμῖν αἱ μητέρες ὄλων τῶν μεγάλων καὶ ἐναρτέων ἀνδρῶν παραδείγματα λαμπρὰ πρόκεινται αἱ τῶν ἁγίων τριῶν ἱεραρχῶν μητέρες, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Αὐτὰ ἐπιθυμοῦσαι νὰ ἐκπαιδεύσωσιν, ὅσον ἐνεσι τελειότερον, τὰ ἑαυτῶν τέκνα καὶ διὰ τῆς ἑλληνικῆς σοφίας καὶ ἐπιστήμης τὸν νοῦν αὐτῶν νὰ λαμπρύνωσιν, οὐδόλως ὤκησαν νὰ παραδώσωσιν αὐτὰ εἰς διδασκάλους ἐθνικούς, ὅπως διανοητικῶς προσηκόντως ἀναπτυχθῶσιν, εἰς οὐδὲν λογιζόμεναι τὴν τῶν διδασκάλων ἑτεροδοξίαν, διότι εἶχον πεποίθησιν εἰς ἑαυτὰς, εἶχον πεποίθησιν, ὅτι τὸν ἑαυτῶν ἔρωτα πρὸς τὴν ἀληθῆ παιδείαν, καὶ τὸν θεομὸν ζῆλον πρὸς τὴν θρησκείαν, ὅλως διωχέτευσαν διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἰδίων τέκνων, ἐγνώριζον ὅτι οὐδὲν θὰ ἰσχύσῃ νὰ κλονίσῃ τὰς θρησκευτικὰς ἀρχὰς καὶ πεποίθησιν τῶν νῦν τῶν, διότι αὐταὶ μετ' ἐπιμελείας εἶχον οἰκοδομηθῆ ἐπὶ πέτρας! Συνακολούθως λοιπὸν πρὸς ἑαυτὰς ἢ μὲν Νόννα καὶ Ἐμμέλεια

αί καλαὶ κάγαθαὶ μητέρες Βασιλείου καὶ Γρηγορίου, ἀποστέλλουσιν αὐτοὺς εἰς Ἀθήνας, εἰς τὴν ἐστίαν μὲν τῆς παιδείας καὶ τῶν φώτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κέντρον τῆς εἰδωλολατρείας, ὅπου ἡ ἐθνικὴ θρησκεία ἦν ἐντεθρονισμένη μεθ' ὅλης τῆς μεγαλοπρεπείας αὐτῆς, δὲν διεψεύσθησαν καὶ αἱ πεποιοήσεις αὐτῶν· διότι οἱ δύο νέοι σπουδασταὶ ζωηρὸν ἔχοντες ἐν τῇ ἐστίᾳ τῆς καρδίας των τὸ πῦρ τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως, διετέλεσαν ἀνεπηρέαστοι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν σπουδῶν των, διότι οὔτε ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν συστηματικῶς πολεμούντων τὸν Χριστιανισμὸν σοφιστῶν κλονισθέντες οὔτε ἐκ τῶν μεγαλοπρεπῶν τελετῶν τῆς ἐθνικῆς λατρείας δελεασθέντες, ἀκμαῖοι δὲ καὶ ζωηροὶ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς πεποιοήσεις διατελοῦντες ἐπανήλθον εἰς τὰς ἑαυτῶν μητέρας ἀμοιβὴν αὐταῖς ἑαυτοὺς παρέχοντες ἐπὶ τῷ παιδαγωγικῷ πόνῳ, τῇ μητρικῇ φροντίδι καὶ τῇ ἑαυτῶν ἀρετῇ· ἦν δὲ πράγματι ἡ ἀμοιβή, διότι ἀπελάμβανον τοὺς υἱοὺς αὐτῶν μέλη Χριστοῦ, ἦτοι μέλη ἑαυτῶν, διότι ὁ μὴ ὢν μέλος Χριστοῦ οὐδὲ μέλος ἐστὶ χριστιανῆς μητρὸς, διότι ἡ χριστιανὴ μήτηρ οὕσα μέλος Χριστοῦ ἀδυνατεῖ νὰ ἔχη μέλος ἀλλότριον, μέλος σεσηπτός, μέλος διεφθαρμένον· ἡ ἀποπλάνησις λοιπῶν τῶν υἱῶν ἠθέλεν εἶναι ἀπώλεια! Πρεπόντως ἄρα δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν ἀμοιβὴν πρὸς αὐτὰς τὴν τήρησιν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τῶν υἱῶν αὐτῶν, ὅπερ οὐδέποτε θὰ συνέβαινεν, ἐὰν μὴ αἱ μητέρες ἦσαν χριστιανικῶς μεμορφωμένοι.

Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Ἰωάννου, ἡ καλὴ κάγαθὴ Ἀνθοῦσα, εἰκοσαετίς χηρεύσασα, καὶ ἓνα μόνον υἱὸν ἔχουσα, ἐπεδόθη ὅλη εἰς τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ ἐν μείζονι μοίρᾳ τιθεῖσα τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀνατροφῆς τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, ἢ τὸν δεῦτερον γάμον· ὡσαύτως δὲ καὶ αὕτη τὸν προσφιλέστατον αὐτῇ μονογενῆ υἱὸν τῆς εἰς ἀκμὴν ἐλθόντα, καὶ μείζονος δεόμενον ἐκπαιδεύσεως, δὲν ἐδίδοσε νὰ παραδώσῃ εἰς χεῖρας ἐθνικοῦ διδασκάλου πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων· ἡ πεποιοήσις εἰς τὴν ἑαυτῆς πίστιν ἦν πεποιοήσις εἰς τὸ ἑαυτῆς τέκνον, διότι ἐγίνωσκεν, ὅτι πᾶσαν ἐνεκένωσεν εἰς τὸν ἀγαπητόν τῆς υἱόν, καὶ δὲν διεψεύσθη, διότι ὁ Ἰωάννης ἀμέσως μετὰ τὸ πέρα τῶν σπουδῶν του ἐπὶ μικρὸν τὸ τοῦ ῥήτορος μετελθὼν ἔργον, παρεδόθη εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Λιβάνιος, διδάσκαλος τοῦ Ἰωάννου, ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῆς προσηλυτίσεως τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν ἑαυτοῦ θρησκείαν ἀλήθως μεγάλως οἴμοι! ἀνέκραξεν, οἰαί εἰσι παρὰ τοῖς χριστιανοῖς γυναῖκες! σημαίων τὴν ἀφορμὴν τῆς ἀποτυχίας. Πόσον τῇ ἀληθείᾳ ὠραία! Πόσον λαμπρὰ παραδείγματα πρόκεινται ἡμῖν αἱ εὐσεβεῖς αὐταὶ μητέρες; Πόσον θαυμάσια εἰκόνες! Πόσον θαυμαστὰ πρότυπα! Τίς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι αἱ μητέρες ἀναδεικνύουσι τοὺς μεγάλους καὶ ἐναρέτους ἄνδρας. Διὸ λέγει ὁ Ρουσσὸς ἐν τῷ Αἰμιλίῳ αὐτοῦ· «Οἱ ἄνδρες θέλουσιν εἶναι πάντοτε τοιοῦ-

τοι, οἷους ἂν θέλωσιν αἱ γυναῖκες· ἂν θέλετε νὰ γίνωσι μεγάλοι καὶ ἐνάρετοι, διδάξατε τὰς γυναῖκας τί εἶναι μεγαλεῖον καὶ ἀρετὴ». Τὰς μητέρας, λοιπόν, κατὰ τὰ προκείμενα ἡμῖν παραδείγματα, ἀνάγκη νὰ μορφώσωμεν, ἀρχόμενοι τῆς φροντίδος ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτῶν ἡλικίας, ὅπως ἀσφαλῆς ὦμεν περὶ τῆς μελλούσης καρποφορίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων.

Ἀνάγκη, λοιπόν, θρησκευτικῶς καὶ διανοητικῶς νὰ μορφώσωμεν τὰς θυγατέρας ἡμῶν, ὅπως ἀναδείξωμεν αὐτὰς ἀξίας τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν. Παιδεία λοιπόν εὐσεβῆς καὶ θρησκεία μουσοτραφῆς, ἀνάγκη νὰ συνυπάρχωσι, διότι τὰ δύο ταῦτα εἶναι τὰ μόνα ἀσφαλῆ ἐν τῷ βίῳ ἐφόδια τὰ δυνάμενα ποικίλως νὰ βοηθήσωσι τὸν ἄνθρωπον.

Ἡ μονομερὴς ἀνατροφή ὡς ἐπιλήψιμος ἄγει εἰς τὰ ἐξῆς δύο ἄτοπα, ἢ εἰς τὴν δεισιδεμονίαν, ἢ εἰς τὴν περιφρόνησιν τῶν Θεῶν, διότι τὸ κατάντημα τοῦτο εἶναι φυσικὴ ἀκολουθία καὶ τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τοῦ εἶδους τῆς ἀνατροφῆς.

Ἡ διανοητικὴ καὶ θρησκευτικὴ μόρφωσις εἶναι δύο ἑτερογενῆ δένδρα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πεδίου πεφυτευμένα, ἅτινα δέον νὰ τυγχάνωσιν ἴσης ἐπιμελείας καὶ φροντίδος πρὸς παράλληλον ἀνάπτυξιν· διότι ἡ ἀνισοσ καλλιέργεια θέλει ἐπιφέρει τὴν δυσανάλογον ἀνάπτυξιν, ἣτις ἔξει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν μὲν τοῦ ἐνὸς καὶ ἐπικρήσιν, τὸν μαρασμὸν δὲ τοῦ ἑτέρου καὶ ταπεινώσιν· διότι ἐὰν ἡ ἐπιμέλεια στραφῇ περὶ τὸν νοῦν μόνον, ἡ καχεξία τοῦ θρησκευτικοῦ τοῦ ἀνθρώπου συναισθήματος εἶναι ἀναπόδραστος. Ἐὰν δὲ περὶ τὴν θρησκείαν μόνην οὐχὶ τὴν μουσοτραφῆ στραφῇ ἡ φροντίς ἡμῶν, αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις θέλουσι μαρανθῆ καὶ ἐξαμβlynθῆ· συνέπεια δὲ τῆς μὲν πρώτης περιπτώσεως ἔσται ἡ ἀθηροσκεία καὶ ἀθεΐα, αἷς παρακολουθοῦσιν ἄπειρα δεινά! τῆς δὲ δευτέρας ἡ δεισιδαμονία, ἡ ἐριννὺς αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος, ἣτις πῦρ καὶ μάχαιραν κρατοῦσα ταῖς χερσὶ ἀπειλεῖ θάνατον πρὸς πάντας ἑτεροδοξοῦντας. Τοιαῦτα τὰ ἀποτελέσματα τῆς μονομεροῦς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἀτελοῦς τῶν μητέρων ἀγωγῆς.

(Τέλος)

9. Ἀστερίου Ἐπισκόπου Ἀμασειᾶς, Ὁμιλία Ε' ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου εἰς τὸ «Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν», Migne P. G. 40, 236C.

Ὁ Ἀστέριος, Ἐπίσκοπος Ἀμασειᾶς τῆς ἐν Πόντῳ τῆς Καππαδοκίας, ὑπῆρξε σύγχρονος τῶν μεγάλων Καππαδοκῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ εἶναι γνωστός εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γραμματείαν διὰ τὴν πηγαίαν εὐσεβίαν καὶ τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ δεινότητα. Δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μετὰ τοῦ ἀρειανόφρονος Ἀστερίου τοῦ σοφιστοῦ.

10. Εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Migne τὸ κείμενον ἔχει οὕτως: «ἦν ἐκ παιδὸς ἔλαβον ἔννοιαν περὶ Θεοῦ παρὰ τῆς μακαρίας μητρὸς μου καὶ τῆς μάμης Μακρίνης, ταύτην αὐξηθεῖσαν ἔσχον ἐν ἐμαυτῷ· οὐ γὰρ ἄλλα ἐξ ἄλλων μετέβαλον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμπληρώσει, ἀλλὰ τὰς παραδοθείσας μοι παρ' αὐτῶν ἀρχὰς ἐτελείωσα». Βασιλείου Μεγάλου, Ἐπιστολὴ ΣΚΓ, 3, P. G. 32, 825C.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τοῦ κ. Ν. Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ

ΜΕΓΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ:

Κάποτε ὁ Ἀββᾶς Ἀντώνιος, πού καθότανε μόνος στήν ἐρημιά, ἔγινε ἀδιάφορος γιά πνευματική πρόοδο καί τὸ λογικό του πολὺ σκοτίστηκε. Γι' αὐτὸ προσευχήθηκε στὸ Θεό: «Κύριε, θέλω νὰ σωθῶ καὶ δὲν μ' ἀφήνουν οἱ πονηροὶ λογισμοί. Τί νὰ κάνω γιά τὴ στενοχώρια μου αὐτή; Πῶς θὰ σωθῶ;»

Σὲ λίγο σηκώθηκε καὶ περπάτησε λίγο πὺρ κάτω. Βλέπει τότε ὁ Ἀντώνιος ἕναν ὅμοιο μ' αὐτὸν πού καθότανε κι ἐργαζότανε. Ἐπειτα ἄφινε τὴ δουλεία του, σηκωνότανε καὶ προσευχότανε. Ἐπειτα πάλι καθότανε κι ἐπλεκε συνέχεια, καὶ πάλι σηκωνότανε καὶ προσευχότανε. Ἦταν δηλαδὴ ἄγγελος Κυρίου, πού τὸν ἔστειλε ὁ Θεὸς γιά νὰ διορθώσει τὴ ζωὴ τοῦ Ἀντωνίου καὶ νὰ ἐξασφαλίσει τὴ σωτηρία του.

Κι ἄκουσε ὁ Ἀντώνιος τὸν Ἄγγελο νὰ λέει: «Ἔτσι νὰ κάνεις καὶ θὰ σωθεῖς». Κι ὁ Ἀντώνιος, μόλις τ' ἄκουσε, γέμισε ἀπὸ χαρὰ καὶ πήρε θάρρος. Ἔτσι ἔκανε κι αὐτὸς καὶ σώθηκε. (Παλλαδίου Ἐλενουπόλεως, Ἀποφθέγματα, Ἀντ. ἀββᾶς, I. ΕΠΜ 65, 76 Α.)

ΜΑΡΚΟΣ Ο ΕΡΗΜΙΤΗΣ:

«Νὰ εἶσθε ἐγκρατεῖς καὶ νὰ ἀγρυπνήτε σὺς προσευχές. Ὅλη τὴ μέριμνά σας ἀναθέστέ τὴν στὸν Θεό» (Α' Πέτρου δ' 7. ε' 7). Πρῶτα ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας, ξέροντας πῶς μὲ τὴν προσευχὴ τὰ πάντα ἐξασφαλίζονται, λέει: «Μὴ μεριμνάτε τί θὰ φάτε καὶ τί θὰ πιήτε, ἢ τί θὰ φορέσετε», ἀλλὰ «ζητᾶτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη του καὶ τότε ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς χορηγηθοῦν» (πρβλ. Μαθ. στ' 25.33).

Γι' αὐτὸ ἀμέσως μετὰ ὁ Κύριος μᾶς προσκαλεῖ σὲ μεγαλύτερη πίστη. Γιατὶ ποιός, ἀφοῦ θ' ἀφίσει τίς μεγάλες του φροντίδες γιά τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ καὶ ἀφοῦ ἰδεῖ πῶς ἔζησε μέχρι τώρα χωρὶς νὰ κρέμετε ἀπ' αὐτὰ, δὲν θὰ πιστέψει σ' Αὐτὸν καὶ γιά τὰ αἰώνια ἀγαθὰ; Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς κι Αὐτὸς μᾶς τὸ φανέρωσε, λέγοντας: «Αὐτὸς πού εἶναι ἄπιστος στὰ λίγα καὶ στὰ πολλὰ εἶναι ἄπιστος» (πρβλ. Λουκ. ιστ' 10).

Ἄλλ' ὅμως καὶ σ' αὐτὸ μᾶς φέρθηκε μὲ κα-

λοσύνη. Γιατί, γνωρίζοντας πῶς εἶναι ἀπαραίτητη ἡ καθημερινὴ φροντίδα γιά τὴ συντήρηση τοῦ σώματός μας, δὲν μᾶς ἀπαγόρευσε τὴν καθημερινὴ φροντίδα, ἀλλὰ μᾶς παραχώρησε τὴ φροντίδα γιά τὴ σημερινὴ ἡμέρα, ἐνῶ γιά τὴν αὐριανὴ μᾶς προτρέπει νὰ μὴ πολυφροντίζουμε, δείχνοντας ἔτσι καθαρὰ τὴ θεία Του φροντίδα καὶ καλοσύνη. Καὶ βέβαια δὲν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀδιαφορήσει τελείως γιά τὴ συντήρηση τοῦ σώματος. Εἶναι ὅμως δυνατόν μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἐγκράτεια νὰ περιορίσει τὰ πολλὰ (Ἀντιβολὴ πρὸς σχολαστικόν, 5. ΕΠΜ 65, 1077 Β).

ΛΟΥΚΙΟΣ ΑΒΒΑΣ:

Κάποιοι μοναχοί, πού τοὺς ὀνόμαζαν «Εὐχίτες» (γιατὶ συνέχεια προσεύχονταν καὶ δὲν ἐργάζονταν) συνάντησαν κάποτε τὸν ἀββᾶ Λούκιο.

— Ποιὸ εἶναι τὸ ἐργόχειρό σας; τοὺς ρώτησε ὁ ἀββᾶς.

— Ἐμεῖς δὲν ἀσχολούμεθα μὲ ἐργόχειρο, ἀλλὰ ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος «ἀδιαλείπτως» προσευχόμεστε, τοῦ ἀπάντησαν.

— Ὅταν τρῶτε κι ὅταν κοιμόσαστε, ποιὸς προσεύχεται γιά σᾶς;

— !!

— Συγχωρήστε με, ἀλλὰ δὲ κάνετε ἀκριβῶς ὅπως λέτε. Ἐγὼ λοιπὸν θὰ σᾶς δείξω πῶς «ἀδιαλείπτως» προσεύχομαι, ἐνῶ συνεχίζω τὸ ἐργόχειρό μου. Ἀφοῦ πρῶτα βρέξω τὰ βλαστάρια, ἀρχίζω νὰ πλέκω συνέχεια τὸ ζεμπίλι. Ταυτόχρονα λέω τὸ «Ἐλέησόν με ὁ Θεός...» Αὐτὸ δὲν εἶναι προσευχή;

— Ναί.

— Ὅταν λοιπὸν μείνω ὅλη τὴν ἡμέρα στὴν ἐργασία καὶ τὴν προσευχὴ, θὰ ἀποκτήσω πάνω-κάτω δεκάξι νομίσματα. Τὰ δύο τ' ἀφήνω στὴν πόρτα γιά νὰ τὰ πάρουν οἱ φτωχοί, μὲ τ' ἄλλα συντηροῦμαι. Ὁ φτωχὸς πού παίρνει ἀπ' τὴν πόρτα τὰ δύο προσεύχεται γιά μένα, ὅταν τρῶω ἢ ὅταν κοιμᾶμαι. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο πραγματοποιεῖται γιά μένα τὸ «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» (Α' Θεσσ. ε' 17) (Παλλαδίου, Ἀποφθέγματα, Λούκιος ἀββᾶς, ΕΠΜ 65, 253 Β).

Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ*

Τοῦ κ. ΔΗΜ. Σ. ΦΕΡΟΥΣΗ

Ἡ σιωπή. Ὡς ἡχητικὸ μέσον δὲν εἶναι ἀκουστικὴ ἀπουσία. Ἀλλὰ σημαντικὴ μορφή σηματοδότησης σὲ μιὰ ραδιοφωνικὴ ἐκπομπή.

Ἡ ἴδια ἡ σιωπὴ ἔχει σχέση μόνον μὲ τὴν ὀργάνωση τοῦ ραδιοφωνικοῦ χρόνου καὶ τὴν αἰσθητικὴ λεπτότητα ἀνάμεσα σὲ δύο γεγονότα ποὺ πρέπει νὰ τονισθοῦν ἰδιαίτερα. Ἀκριβῶς, ὅπως παρουσιάζεται ἡ σιωπὴ τοῦ κενοῦ ὅταν ρίχνεις μιὰ πέτρα μέσα στὸ βαθθὸ πηγάδι καὶ ἀκούεις τὸ χτύπημα τῆς πέτρας στὴν ὑγρὴ ἐπιφάνεια καὶ ἀνακουφίζεσαι ἐπειδὴ διαπιστώνεις ὅτι ὑπάρχει νερό. Ἡ τὸ ἀντίθετο.

Ἡ, ἀκόμα παραστατικότερα, ὅταν ἡ ἀνθρώπινη κραυγὴ ἀντηχεῖ στὸ βουνὸ ὡς ἀντίλαλος ὕστερα ἀπὸ μερικὲς ἀναπνοὲς σιωπῆς. Τὸ πόση σημασία ἔχει αὐτὸς ὁ ἦχος τῆς σιωπῆς σ' ἓνα ραδιοφωνικὸ ἔργο μόνον ἐκεῖνος ποὺ τὸ συλλαμβάνει μπορεῖ νὰ τὸ ἀξιολογήσει.

Ἡ προπαρασκευὴ

Τὸ κείμενο. Τὸ Ραδιόφωνο, στὰ πρῶτα βήματά του, ἀναγκάστηκε νὰ χρησιμοποιεῖ κείμενα, ἰδιαίτερα λογοτεχνικά, ποὺ προϋπήρχαν, ὕστερα ἀπὸ κατάλληλη ὁμως προσαρμογὴ.

Ἡ μέθοδος ἦταν εὐκόλη: στὸ κείμενο γινόντουσαν ὀρισμένους περικοπὲς καὶ κυρίως στὶς περιγραφές. Καὶ τὰ μέρη ποὺ εἶχαν κάποια δράση, μεταμορφώνονταν σὲ ἀπλὸ διάλογο. Τὴ βασικὴ ἀφήγηση τὴν ἔκανε, κατὰ παράδοση, ἓνας ἀναγνώστης - ἠθοποιός, ποὺ τὸν ὀνόμαζαν ἀφηγητή.

Ἀργότερα ἄρχισαν νὰ γράφονται εἰδικὰ γιὰ τὸ Ραδιόφωνο κείμενα καὶ ἔργα θεατρικά. Καὶ νὰ ἐπιβάλλονται πιά κανόνες καὶ αἰσθητικοί, ραδιοφωνικοὶ κώδικες.

Ὅμως καὶ δῶ ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὴν ραδιοφωνικὴ Τέχνη ἀπὸ συγγραφεῖς καὶ παραγωγούς, ἔφερε κάποια πῶση στὴν ποιότητα τοῦ νέου αὐτοῦ ἐκφραστικοῦ μέσου. Γιὰ νὰ φτάσει, στὶς μέρες μας, στὸ ἔσχατο σημεῖο ἀνυποληψίας του, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀκροαματικότητά του!

Ὁ ραδιοσκηνοθέτης. Ἀνάλογα μὲ τὶς περιπτώσεις, ὁ ρόλος τοῦ ραδιοσκηνοθέτη εἶναι σημαντικὸς ἢ ἀσήμαντος.

Ὡστόσο, στὴν προπαρασκευὴ καὶ προετοιμασία ὁποιασδήποτε ἐκπομπῆς, συνεργάζεται ἀποφα-

σιστικὰ μὲ τὸν κειμενογράφο, τὸν παραγωγὸ καὶ τὸν ἐπιμελητὴ μουσικῆς, καθὼς καὶ μὲ τὸν ἠχολήπτη, γιὰ τὴν καλύτερη συγκρότησι τοῦ ὄλου ἔργου.

Αὐτὸς εἶναι, βασικά, ἐκεῖνος ποὺ ἀξιοποιεῖ τὸ κείμενο, τὴ μουσικὴ, τὰ ἐφέ, τοὺς διαφόρους ἠχούς, ρυθμίζει τὸ χρόνο καὶ τὴ διαμόρφωση τῶν πλάνων καὶ κατευθύνει τὶς ἱκανὲς φωνές, ὡς ἀληθινὸς μᾶστρος, ἐπιβάλλοντας πάντοτε τὶς ἀπόψεις του.

Στὴν προετοιμασίᾳ μιᾶς ἐκπομπῆς, ἐνὸς θεατρικοῦ ἔργου, ἐνὸς ἐκτεταμένου ρεπορτάζ, ὁ ραδιοσκηνοθέτης δείχνει ὅλες τὶς πνευματικὲς του ἱκανότητες, τὸ πλάτος τῆς καλλιέργειάς του καὶ δίνει τὸ μέτρο τῆς ἐπαγγελματικῆς του ἀξίας.

Ἡ ἐκτέλεση. Ἡ ἐκτέλεση ἐνὸς ραδιοφωνικοῦ ἔργου ἠχογραφημένου ἢ ἀπευθείας ζωντανοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς προσεκτικῆς προετοιμασίας.

«Τὸ ραδιοφωνικὸ ἔργο δὲν ὑπάρχει, παρὰ ἀπὸ τὴ στιγμὴ μόνον ποὺ περνᾷ τὴν κεραία». Καὶ ἔως τότε προετοιμάζεται καὶ στὶς πιὸ μικρὲς λεπτομέρειές του, ὥστε νὰ εἶναι ἄρτια ἢ μετὰδοσὴ του.

Ἡ ἔλλειψη αὐτῆς τῆς προπαρασκευῆς σὲ κάθε μορφὴ Τέχνης — καὶ φυσικὰ τῆς ραδιοφωνικῆς — ἐπιφέρει τὴ σύγχυση ἀντίληψης.

Ἡ γενικὴ ἔννοια τῆς προπαρασκευῆς, τῆς προπαιδείας καὶ τῆς προετοιμασίας, εἶναι ἡ καλύτερη κατάρτιση, ἡ ὀργάνωση, ἡ ἐτοιμότητα, ἡ ἀντιμετώπιση κάθε ἀπρόοπτου. Καὶ ἡ προεργασία καὶ ἄσκηση, ὥστε νὰ γίνῃ καλύτερο αἰσθητικὰ τὸ ἔργο καὶ ὄχι μόνον.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει — καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερο — καὶ μὲ τὴν ραδιοφωνικὴ Τέχνη: Μὲ τὴν προετοιμασίαν ἐπιτελεῖται καὶ μιὰ οὐσιαστικὴ προπόνηση. Οἱ παράγοντες μέσα ἀπὸ τὴ διαδικασία τῆς προπαρασκευῆς ἀποκτοῦν συνείδηση ραδιοφωνικῆς. Παιδεύονται καὶ καταρτίζονται γνωστικὰ καὶ αἰσθητικὰ, κάθε στιγμὴ ἀπὸ τὶς ἐμπειρίες τῆς αὐτοδιδασκαλίας καὶ τῆς παρατήρησης. Πράγμα ποὺ γίνετα ἀντιληπτό, ποιοτικὰ, ἀπὸ τοὺς ἀκροατές.

Μπροστὰ στὸ μικρόφωνο. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις καὶ ὁ πιὸ ἄσχετος ραδιοφωνικὰ βρίσκεται μπροστὰ στὸ μικρόφωνο γιὰ νὰ μιλήσει. Τὶς περισσότερες φορὲς ἐνεργεῖ καὶ μιλάει ἐξουσιαστικά, ρητορικὰ, ἐπιτηδευμένα, ἀντιεπικοινωνιακά.

Ὅμως ἡ στάση μας μπροστὰ στὸ μαγικὸ αὐτὸ

Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 131 τοῦ ὑπ' ἀρ. 7 τεύχους.

ὄργανο, ὁ τρόπος συμπεριφορᾶς μας, ἡ ἀπόσταση ἀπ' αὐτό, ἡ φωνή μας, τὸ βλέμμα μας, ὁ τρόπος ποῦ καθόμαστε, ἡ κατάσταση τοῦ στομαχιοῦ μας (ἂν ἔχουμε φάει ἢ ὄχι), ἡ ἀναπνοή μας, ὁ λάρυγγας μας (ἂν καπνίζουμε ἢ ὄχι), ἡ κατεύθυνση τοῦ ἤχου τῆς φωνῆς μας, διαδραματίζουν σπουδαῖο ρόλο στὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκτέλεσης μιᾶς ἐκπομπῆς.

Γιὰ νὰ πετύχουν, ὅμως, καλὴ ἐκτέλεση, ὅσοι θέλουν καὶ μποροῦν νὰ βρεθοῦν μπροστὰ σ' ἓνα μικρόφωνο ὀφείλουν νὰ ἀποκτήσουν μερικὰ προσόντα τοῦ ἠθοποιοῦ: Ζεστή, καθαρὴ φωνή, καλὴ ἄρθρωση, φυσικὴ, ἀνεπιτήδευτη ὁμιλία μὲ συνέχεια καὶ εὐθύτητα, δίχως διακοπὲς καὶ φοβίες. Οὔτε χάσματα οὔτε δριμύτητα (Χρ. Πασαλάρη, Πῶς νὰ γίνετε δημοσιογράφος, «Ἐστία», Ἀθήνα 1970).

Τὸ Ραδιόφωνο εἶναι στύλ. Αἰσθητικὴ. Μπορεῖ ὁ καθένας νὰ τὸ σπουδάσει καὶ νὰ τὸ πληροφορηθεῖ γνωστικά. Ἀλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ τὸ κατακτήσει, ἂν ἀγαπήσει τὴ ραδιοφωνικὴ Τέχνη καὶ θέλει νὰ τὴν ὑπηρετήσει μὲ ἐντιμότητα, εὐθύνη καὶ συνέπεια. Τότε ὅποσδήποτε θὰ ἔχει ἓνα καλὸ ἀποτέλεσμα.

Ὁ ραδιοφωνικὸς χρόνος

Ἐξακολουθώντας νὰ μιλάμε γιὰ τὴν αἰσθητικὴ συγκρότηση τοῦ προγράμματος πρέπει νὰ ποῦμε λίγα λόγια καὶ γιὰ τὴ σημασία τοῦ ραδιοφωνικοῦ χρόνου. Γιὰ τὸ τι ἀξία ἔχει καὶ γιὰ τὸ πόσα πράγματα μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς μέσα σὲ λίγα λεπτά. Ἡ νὰ μὴ πεῖ τίποτα σὲ πακτωλὸ ραδιοφωνικοῦ χρόνου.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ μάλιστα, τοῦ δαμασμοῦ δηλαδή τῆς ραδιοφωνικῆς «ἀκρασίας», βρέθηκαν οἱ ραδιοφωνικὲς διαμεσολαβῆσεις: ἡ λεγόμενη «ροή» καὶ ἡ ραδιοφωνικὴ «ζώνη».

Πρόκειται γιὰ δύο καινοφανεῖς παρεμβάσεις στὸ ραδιοφωνικὸ χρόνο μὲ σκοπὸ νὰ διασωθεῖ ἡ συνοχή, ἡ ἐνότητα καὶ παραγωγικὴ ἀποτελεσματικότητα τοῦ προγράμματος. Καθὼς ἡ ἐπικαιρότητα καὶ τὸ πλῆθος τῶν θεμάτων τείνουν συχνὰ νὰ τινάζουν στὸν ἀέρα κάθε πλάνο καὶ πρόβλεψη.

Ἡ «ροή», ἀπὸ τὸ ρῆμα ρέω, σημαίνει ρεῦμα, τρέξιμο ἄνετο, κίνηση νεροῦ δίχως παρεμβολὲς καὶ φραγμούς, ποῦ ἔχει μιὰ συγκεκριμένη φορὰ ἢ μεταβολή, ὅπως λογουχάρη ἡ ροὴ τῶν πληροφοριῶν, ποῦ δὲν ἔχουν ἐμπόδια στὴ μετάδοσή τους. Ποῦ σὰν τὸ ρυάκι τρέχουν ἐλεύθερα καὶ δὲν πᾶνε μιὰ ἐμπρὸς καὶ μιὰ πίσω! Ἀλλὰ δίχως παύση, δίχως ἑτεροχρονισμούς καὶ ἀναχρονισμούς πηγαί-

νον ὀλοένα — οὐσιαστικὰ καὶ αἰσθητικὰ — καὶ δὲν διακόπτονται ἀπὸ διαφημίσεις, ἀπότομες παύσεις, δίχως λόγο καμιὰ φορὰ, ἢ ἀπὸ ἄσκοπες ραδιοφωνικὲς παρεμβάσεις.

Ἡ παρομοίωση τῆς ραδιοφωνικῆς ροῆς τῶν πληροφοριῶν μὲ τὸ νερὸ ποῦ ἀπρόσκοπτα κυλάει στὸ ποτάμι, μοιάζει μὲ τὴ θεωρία τοῦ Ἡράκλειτου «Περὶ συνεχοῦς ροῆς» τῶν γεγονότων. Ἡ κίνηση καὶ ἡ μεταβολὴ τους ἀντικατροπτίζει τὴν ἀέναη κίνηση τοῦ κόσμου μέσα στὸ χρόνο καὶ τὸ χῶρο, καθὼς συναντᾶ ἀντιθέσεις καὶ συγκρούσεις στὸ διάβα του, ὅπως γίνεται καὶ μὲ τὴ ροὴ τοῦ νεροῦ.

Τὰ ρέοντα γεγονότα καὶ πράγματα, καθὼς καὶ οἱ πληροφορίες κυλοῦν καὶ φθείρονται. «Περιχωροῦν καὶ ἀντικαθίστανται» κατὰ τὸν Ἅγιο Γρηγόριο τὸ Θεολόγο.

Ὅμως ὁ χρόνος εἶναι αὐτὸς ποῦ, ἂν βιωθεῖ σωστὰ καὶ ὑπαρξιακά, μπορεῖ μέσα ἀπὸ τὴ συνεκτικὴ ροὴ του καὶ τὴ διαδοχικὴ ὁμαλότητά του νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἐνεργώντας πάντοτε «τῇ τιμῇ τοῦ Λόγου, τῇ διαιρούση τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος».

Ἐξάλλου, μόνον ἔτσι ἡ ροὴ τοῦ ραδιοφωνικοῦ χρόνου καὶ κύκλου προχωρεῖ ὄχι ἀδιέξοδα, μηχανικὰ καὶ ἀνακόλουθα. Ἀλλὰ ὡς ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ αἰώνιου χρόνου, ποῦ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴ σύγχυση καὶ τὴν αὐταπάτη τοῦ «ἐπείγοντος». Ἡ τοῦ δῆθεν «ἐπίκαιρου», ποῦ εἶναι «τὸ ἐπὶ γῆς παίγνιον», κατὰ τὸ Μέγα Βασίλειο. Καὶ τὸ ὁποῖο συνήθως μένει στὸ ἐπιφανειακὸ θέατρο τῆς ματαιοδοξίας καὶ τοῦ παρασυρμοῦ τῆς ἀνθρώπινης σκέψης σὲ δευτερεύοντα ζητήματα καὶ ψευτοδιδασκαλίες.

Ὡστόσο αὐτὸς ὁ χρόνος, καθὼς ρέει μὲ συγκεκριμένες πληροφορίες καὶ γεγονότα εἶναι δυνατόν νὰ σὲ ὀδηγήσει πρὸς τὸν αἰδιο καὶ ἄχρονο Θεό, ἐκεῖ ποῦ πρέπει τελικὰ νὰ κατευθύνονται ὅλα τὰ ρέοντα λόγια καὶ ἡ ροὴ τῆς σκέψης.

Ἡ ἀπρόσκοπη ροὴ ἐνὸς συγκεκριμένου ραδιοφωνικοῦ χρόνου τιθασσεύεται καὶ κυλᾷ ὁμαλά, διαλεκτικὰ καὶ ἐπικοινωνιακὰ μὲ ἓνα ἐσωτερικὸ ρυθμό. Μ' ἓνα συγκεκριμένο ὕψος ποῦ ἀποτελεῖ βασικὰ τὴν τέχνη τοῦ ραδιοφωνικοῦ χρόνου καὶ τῆς σωστῆς ἀξιοποίησής του.

Ἡ τελειότητα αὐτῆς τῆς ραδιοφωνικῆς ροῆς δίχως ἀγκομαχητὸ εἶναι ἐμφανεστάτη στὴ Θεία Λειτουργία. Ἡ ροὴ τῆς, ὁ ρυθμὸς μετάδοσης καὶ παράστασης εἶναι μεγαλειώδης. Ἐχει ἦπια ἀρχή, μέση, δοξαστικὸ περιεχόμενο καὶ λυτρωτικὸ τέλος μὲ τό: «Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν». Μιὰ ροὴ αἰ-

σθητικά, ποιοτικά, χρονικά και ουσιαστικά που σε συναρπάζει. Σε καθηλώνει, με την άβιαστη εξέλιξή της.

Η ραδιοφωνική «ζώνη». Η ραδιοφωνική ζώνη είναι ένας συγκεκριμένος «ραδιοφωνικός χρόνος». Μια όρισμένη ήχητική έκταση, ενός ραδιοφωνικού συνόλου με καθορισμένο σκοπό.

Λογουχάρη, μια ραδιοφωνική ζώνη μπορεί να αναφέρεται σ' ένα επίκαιρο θέμα και όλες οι εκπομπές να είναι άφιερωμένες σ' αυτό. Με σκοπό να ενημερωθεί, να ξεγερωθεί και να λάβει μέρος ο άκροατής. Περιλαμβάνει, δηλαδή, θέματα που επιλέγονται — όπως τα ναρκωτικά, οί χιλιαστές, οί σατανιστές, κάποιο έορταστικό άφιέρωμα — και δίνεται σ' αυτά μια άληθινή, ραδιοφωνική μάχη ένημέρωσης.

Οί ζώνες αυτές είναι άπαραίτητες στο σύγχρονο ραδιόφωνο, γιατί δείχνουν έτοιμότητα και πρόβλεψη. Προτάσσονται έπιχειρήματα, γίνονται πνευματικές τοποθετήσεις, καταρρίπτονται ψεύδη, διαλύονται σκοτάδια και ρίχνεται άπλετο φώς. Αντί ή ζώνη, ίσως και σε καθημερινό επίπεδο, ανταποκρίνεται σε κείνο που έλεγε ο Ίησους Χριστός: «Έστωσαν ύμών αί όσφύες περιζωσμέναι και οί λύχνοι καιόμενοι» (Λουκά 12, 35).

Στην κάθε συγκεκριμένη, δηλαδή, ζώνη, πρέπει να είναι οί παράγοντες έτοιμοι, για να δώσουν την ξεχωριστή ζωντάνια, τον παλμό και ιδιαίτερα για να δώσουν όλες τις διαστάσεις του θέματος και ν' άκουσθούν οί περισσότερες άπόψεις. Γι' αυτό και μια συγκεκριμένη ζώνη μπορεί να περιλαμβάνει ρεπορτάζ, είδησεις, ανταποκρίσεις, χρονικά, συνεντεύξεις, όλα με παλμό, με ευθύνη, με άποτελεσματικότητα, με λύσεις και διεξόδους.

Κοντολογίς ή ραδιοφωνική ζώνη είναι μια άξιόμαχη έπαλη με έφευρετικότητα, έκπλήξεις και πρωτοβουλίες. Άλλά που μετά άκολουθεί ή χαλάρωση, ή ξεκούραση.

Είναι άπαραδέκτο, ραδιοφωνικά, όλο το 24ωρο να βρίσκεται το Ραδιόφωνο στην ίδια ένταση, στην ίδια σοβαρότητα και πνευματική έξαρση.

Οί παράγοντες τής ραδιοφωνικής τέχνης

Βασικοί παράγοντες τής ραδιοφωνικής Τέχνης είναι:

1. Ο συγγραφέας (κειμενογράφος).
2. Οί διάφορες φωνές (έκφωνήσεις, παρουσιαστές, παραγωγόί, έπισκέπτες, ήθοιοί).
3. Ο ραδιοσηνοθέτης.
4. Ο ήχολήπτης, και

5. Ο άκροατής.

Για την αισθητική δουλειά του καθενός άπ' αυτούς τους συντελεστές χρειάζεται να κάνει κανείς είδικό μάθημα. Έμείς, όμως, θα περιοριστούμε να πούμε δυό λόγια μόνο για τις φωνές, που αισθητικά διαδραματίζουν πολυσήμαντο ρόλο στο ραδιοφωνικό άποτέλεσμα.

Οί φωνές. Είναι γνωστό πως όταν ο Ψαλμοδός λέει το «Είς πάσαν την γήν εξέήλθεν ο φθόγγος σου...», έννοεί, ότι σ' όλο τον κόσμο άκούστηκε ή καθαρή, ή διαυγής, γλυκειά και δυνατή φωνή, ή γεμάτη λιγυρότητα, λόγο μεστό και σωτήριο. Που σημαίνει, ότι ο λόγος ήταν ευάρεστος, έγκυστικός, ύπακούοντας σ' όλους τους κανόνες τής φωνολογίας και φθογγολογίας.

Στις μέρες μας, όμως, δε διδάσκεται καμιά άγωγή του λόγου στους ήλεκτρονικούς παράγοντες με συνέπεια να εκπέμπονται κραυγές, ψελλίσματα και άγκομαχητά. Δοθέντος μάλιστα ότι το μικρόφωνο, όπως το μικροσκοπιο μεγεθύνει τις φωνητικές λεπτομέρειες και ύπογραμμίζει τα έλαττώματα, καταλαβαίνει ο καθένας τί σημαίνει άκουστική σχιζοφρένεια.

Ο παραμικρός τονισμός, ή πιό άσήμαντη παραφωνία, μια έλάχιστη άνάσα ή βραχνάδα, περνάει άπό το μικρόφωνο και άκούγεται έντονα, κουραστικά.

Γι' αυτό οί «είδικοί» μιλούν για την άπαραίτητη «φωνογένεια». Που άν δεν έχει ο εκφωνητής και ένοχλεί άπερίσκεπτα τον άκροατή, είναι βέβαιο ότι ο τελευταίος θα άπαλλαγεί άπ' αυτόν κλείνοντας ή αλλάζοντας το κουμπι του ραδιοφώνου.

Όσο είναι δυνατόν, λοιπόν, πρέπει να επιλέγονται οί φωνές ή να γίνεται προσπάθεια να διορθώνονται. Σε κάθε περίπτωση πάντως δεν πρέπει οί φωνές αυτές να είναι:

1. Μονότονες.
2. Χαμηλές ή πολύ ύψηλές.
3. Διαπεραστικές.
4. Παράτονες.
5. Κραυγαλές.
6. Συριστικές, ή να έχουν
7. Κακή άρθρωση. «Λίγες είναι οί φωνές που δεν γίνονται άντιπαθητικές στην ύπερβολική τους ένταση» έγραψε ο Λέσσινγκ. Και άκόμα να μη διακρίνονται για:

1. Χαλαρότητα (άτονία, παρακαλώ, κ.λπ.)
2. Ψευδισμό (το «ρω» με το «βήτα» ή «λάμδα»).

3. Βραδυγλωσσία.

4. Τραυλισμό (δισταγμός μπροστά σε μιὰ συλλαβή).

5. Βία, ταχυγλωσσία δηλαδή. (Ἡ μιὰ συλλαβὴ ξεπερνάει τὴν ἄλλη). Ἀπ' αὐτὸ πάσχουν πολλοί.

6. Παλιλογία, λαλοπάθεια (διατάραξη τῆς λαλιᾶς).

Ἡ δύναμη, ἡ ἀξιοπιστία καὶ ἡ ἀποτελεσματικότητα τῆς ραδιοφωνικῆς Τέχνης, σὲ κάθε περίπτωσι, δὲν εἶναι μόνον αὐτὰ πού ἀκούγονται ἀλλὰ κυρίως τὸ πὼς ἐκφέρονται. Γιατὶ βασικὰ ραδιοφωνικὴ Τέχνη σημαίνει φωνή. Αἰσθητικὴ ἀπόδοσις, ἀκόμα καὶ τοῦ ἀδύνατου κειμένου.

Μ' αὐτὸ τὸ σκεπτικὸ καὶ μ' αὐτὴ τὴν δεοντολογία τῶν σύγχρονων κανόνων τῆς ραδιοφωνικῆς Τέχνης, δὲν ἐπιτρέπονται:

1. Ὁ ρητορισμὸς καὶ τὰ σχήματά του.

2. Ὁ στόμφορ, πού στὴν πραγματικότητα εἶναι κούφριση. Καὶ μάλιστα «τὸ περιεργὸ εἶναι πὼς συχνὰ συγκινοῦνται μόνον τοὺς ἀπὸ τὸν κούφιο στόμφο μερικοὶ καὶ τὰ μάτια τοὺς πλημμυρίζουν ἀπὸ αὐτοϊκανοποίηση καὶ δάκρυα ἀνοησίας».

3. Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀπαγγελία.

4. Οἱ κραυγὲς καὶ οἱ μεγαλοστομίες.

5. Τὰ ὑπονοούμενα.

6. Ἡ σαχλαμάρα.

7. Ὁ λαϊκισμὸς, δηλαδή τὸ ψέμα.

8. Ἡ εἰρωνεία.

Ὁ Σαῖξπηρ στὸ «Βασιλιὰ Λῆρ» λέει σὲ κάποια στιγμή: «Κοίταξέ με μὲ τ' αὐτιά σου». Κάτι ἀνάλογο πού λέμε καὶ μεῖς: «Ἄκουσε νὰ δεῖς». Πού σημαίνει: Κοίταξε τὰ μάτια μου, πρόσεξε τὰ χεῖλη μου πόσο καθαρὰ, πόσο ἄμεσα, μὲ τὴν ἄρθρωση καὶ διαύγεια σου λέω τὴν Ἀλήθεια καὶ μόνον τὴν Ἀλήθεια. Ἡ φωνή μου εἶναι φυσικὴ, μαλακὴ, ζεστή, διαλεκτικὴ, καὶ ὁ τόνος τῆς ἐκμυστηρευτικῆς. Τὰ λόγια μου ἀπλά, κατανοητά. Οἱ ἐκφράσεις μου μικρὲς, μὲ τέλειον νόημα καὶ μὲ ρυθμὸ τέτοιο ὥστε νὰ ἔχει τὴν μεγαλύτερη ἀφομοιωτικὴ πρόσληψη ἀπὸ τὸν ἀκροατὴ. Οἱ λέξεις μου εἶναι διαλεγμένες, ὥστε νὰ ἔχουν ἰσχύ καὶ νὰ ἀποτελοῦν μιὰ ὁλοκληρωμένη εἰκόνα. Ἀφοῦ εἶναι ἀνάγκη ὅλη ἡ ὕλη τῆς ραδιοφωνικῆς Τέχνης νὰ μετουσιώνεται, τελικὰ, σὲ εἰκόνα καὶ νὰ ἀποτυπώνεται στὴ φαντασία. Ὁ Νίτσε ἔλεγε:

«Τὸ εὐληπτο μᾶς γλώσσας δὲν εἶναι ἡ λέξις αὐτὴ καθ' αὐτὴ, ἀλλὰ ὁ τόνος, ἡ ἔντασις, ἡ ποικιλία τῶν τόνων, ὁ ρυθμὸς πού προφέρεται σειρὰ ἀπὸ λέξεις — μὲ δυὸ λόγια, ἡ μουσικὴ πίσω ἀπὸ τὴν λέξις, τὸ πάθος πίσω ἀπὸ τὴν μουσικὴ, ἡ προσ-

ωπικότητα πίσω ἀπ' αὐτὸ πάθος. Δηλαδή ὅλα αὐτὰ πού δὲν μποροῦν νὰ γραφοῦν».

ΩΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τελειώνοντας θὰ ἤθελα νὰ τονίσω τὴ μεγάλη ποιμαντικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἀξία τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας.

Χρόνια τώρα προκαλοῦσαν κάποιοι τὴν Ἐκκλησίαν νὰ βγεῖ στοὺς δρόμους, νὰ χτυπήσει πόρτες, νὰ μιλήσει σὲ ὅποιαδήποτε ὥρα στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων.

Νὰ πού αὐτὸ ἐπιτέλους γίνεται μὲ ἐπίσημο καὶ μοντέρνο τρόπο. Ὅμως ὅλοι οἱ παράγοντες εἶναι ἀνάγκη νὰ κατανοήσουν ὅτι πρόκειται γιὰ ἓνα σπουδαῖο, ἱστορικὸ γεγονός. Καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐνισχύεται ποικιλοτρόπως. Γιατὶ ἐκτὸς τῶν ἄλλων, εἶναι καὶ ἓνα ἄριστο ἐργαστήριον προετοιμασίας ἰκανῶν στελεχῶν - χειριστῶν τοῦ ἠλεκτρονικοῦ, ἐκκλησιαστικοῦ λόγου, πού μπορεῖ νὰ ἀκούγεται στὰ πέρατα τοῦ κόσμου, ἂν τηρεῖ τοὺς κανόνες καὶ τὴν αἰσθητικὴν δεοντολογία τῆς ραδιοφωνικῆς Τέχνης*.

(Τέλος)

* Εἰσήγησις στὴν Ἡμερίδα τοῦ Ρ/Σ τῆς Ἐκκλησίας πού ἔγινε στὴ Ριζάρειο Ἐκκλησίᾳ. Σχολὴ στίς 15-1-1994 μὲ θέμα: Ὁ Ἐκκλησιαστικὸς λόγος στὸ Ραδιόφωνο.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Στὴ σειρὰ «Θεωρία καὶ πράξις»:

* Ο ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ (Εἰσαγωγὴ στὴν Καινὴ Διαθήκη). Τοῦ Γεωργίου Π. Σωτηρίου. Ἀριθμὸς 5, σελίδες 144.

* ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΗ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ. Συμβολὴ στὴν ποιμαντικὴ διακονία τῶν προσερχομένων στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Τοῦ ἀρχιμ. Γερόθεου Σ. Βλάχου. Ἀριθμὸς 6, σελίδες 214.

Στὴ σειρὰ «Φυλλάδια ἐπικαιρότητας»:

* Ο ΝΕΟΣ ΑΓΙΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ ΙΕΡΕΥΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΝΑΣ. Τοῦ ἀρχιμ. Νικ. Ἰ. Πρωτοπαπᾶ. Ἀριθμὸς 32, σελίδες 48.

* ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΛΗΣΤΗ. Τοῦ ἀρχιμ. Γεωβ. Ἰ. Ραπτοπούλου. Μιὰ συγκινητικὴ καὶ διδασκτικὴ ἱστορία ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἀριθμὸς 33, σελίδες 40.

Ἐπίσης κυκλοφόρησε:

* ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΕΩΡΟΣ — Ἡ Ρωμαίικη Ἰδέα καὶ τὸ δράμα τῆς Εὐρώπης. Τοῦ πρωτοπρ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ, Καθηγητοῦ. Μία σὲ βάθος θεώρησις τῆς Ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Σελίδες 380.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Χριστός 'Ανέστη!

Ἡ στήλη εὐχεται ἐγκαρδίως στοὺς ἀναγνώστες της, νὰ διέλθουν ἐν υἰείᾳ τὴν χαριόσυνη περίοδο τοῦ Πεντηκοσταρίου, κατανασμένοι ἀπὸ τὸ Φῶς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ!

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος, ὀρθὰ - κοφτά!

«Μέγιστη ἀπόδειξη Ἀναστάσεως εἶναι τὸ ὅτι ὁ Σταυρωθεὶς Χριστὸς ἐπέδειξε μετὰ θάνατον τέτοια δύναμη, ὥστε νὰ πείσει τοὺς ζωνταντοὺς νὰ καταφρονήσουν καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὰ σπίτια καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους, γὰ τὴν ὁμολογία τοῦ ὀνόματός Του καὶ νὰ προτιμήσουν μαστιγώσεις καὶ κινδύνους καὶ θάνατο, ἀντὶ γιὰ τὰ παρόντα ἐπιθυμητὰ πράγματα. Διότι αὐτὰ ἦσαν κατορθώματα ὅχι κάποιου νεκροῦ, οὔτε κάποιου ποὺ παρέμεινε στὸν τάφο, ἀλλ' ἐνὸς ὁποῖος ἀνέστη καὶ ζεῖ! Πῶς, μ' ἄλλα λόγια, θὰ δικαιολογηθεῖ τὸ ὅτι, ὅταν μὲν ζοῦσε, οἱ Ἀπόστολοι ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν πάντα, λόγῳ τοῦ φόβου ἔγιναν πῶ ἀνίσχυροι καὶ πρόδωσαν τὸν Διδάσκαλό τους καὶ ἀπομακρύνθησαν φεύγοντας· ὅταν δὲν ἀπέθανε, ὅχι μόνον ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος (στὸν ὁποῖο φανερώθηκε κοντὰ στὴ Δαμασκό), ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰγνάτιος, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν εἶχε δεῖ οὔτε εἶχε ἀπολαύσει τὴν παρουσία Του, ἐπέδειξε τόση προθυμία ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε νὰ τοῦ προσφέρει καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ του;» (Ἰω. Χρυσόστομος, PG 50, 593).

Δυσπίστησαν, ψηλάφισαν, βεβαιώθηκαν, κήρυξαν!

Ὁ ἀπόστολος Θωμᾶς εἶναι παρεξηγημένος. Τοῦ ἔχουν προσάψει τὸ ἐπίθετο «ἄπιστος», ἐνῶ δὲν ἦταν παρὰ μόνον δῦσπιστος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ εἶπε «μὴ γίνου», ὅχι «μὴ ἔσο», ἄπιστος. Συγκαταβαίνοντας στὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, τὸν ἐκάλεσε νὰ ψηλαφήσει – νὰ βεβαιωθεῖ – τὰ πειστήρια. Κι ὅταν ἐκεῖνος βεβαιώθηκε, ἀναφώνησε «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου!» Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπε: «Μακάριοι οἱ μὴ ἰδότες καὶ πιστεύοντες». Αὐτὸ, βέβαια, δὲν σημαίνει ὅτι ψέγει τοὺς καλοπροαίρετους ἀναζητητές...

Τὸ ὅτι ὁ Θωμᾶς ἦταν δῦσπιστος στὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως, εἶναι ὑπὲρ τῆς ἀυθεντικότητος τῶν εὐαγγελικῶν κειμένων, ὅτι περιγράφουν δηλαδὴ κατὰ τὸ ὁποῖο πραγματικὰ ἔλαβε χώραν. Σημειωτέον, ὅτι κακῶς ἔχει ἐπικρατήσει ἡ ἀντίληψη πὼς ὁ ἀπ. Θωμᾶς ἦταν ὁ μόνος δῦσπιστος. Ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι εἶχαν δῦσπισήσει, δεδομένου ὅτι ἐθεώρησαν «λήρον»

(Λουκ. κδ' 11), ἀνόητο παραλήρημα δηλαδὴ, τὶς σχετικὲς πληροφορίες τῶν μυροφόρων γυναικῶν. Σὲ ἄλλο σημεῖο, παρουσιάζονται οἱ δύο πρὸς Ἑμμαοὺς, νὰ λένε μὲ παράπονο: «Καὶ ἡμεῖς ἠλπίζομεν (ἐλπίζαμε δηλαδὴ κατὰ τὸ παρελθόν, ἐνῶ μὲ τὴ Σταύρωση ὄλα... γκρεμίστηκαν, ἐλπίζαμε) ὅτι Αὐτὸς (: ὁ Χριστός) ἐστὶν ὁ μέλλον λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραὴλ» (Λουκ. κδ' 21). Παρουσιάζονται, συνεπῶς, οἱ Ἀπόστολοι νὰ μὴ ἀναμένουν τὴν Ἀνάσταση, νὰ μὴ ἔχουν προδιάθεση νὰ δεχθοῦν κατὰ τέτοιο. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα. Αὐτὸ σὰν μὴ ἀπάντηση σὲ κείνους ποὺ ἀποδίδουν τὶς ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάντος σὲ παραισθήσεις καὶ ψευδαισθήσεις τῶν Ἀποστόλων, ὀφειλόμενες στὸν ἔντονο πόθο τους νὰ τὸν ξαναδοῦν. Οἱ Ἀπόστολοι, λοιπόν, ὅχι μόνον δὲν εἶχαν αὐτὴ τὴν ψυχολογικὴ προδιάθεση, ἀλλὰ δῦσπιστοῦσαν τόσο στίς «ἀκουστικὰς» πληροφορίες ἐκ μέρους τῶν γυναικῶν, ὅσο καὶ στίς «ὀπτικὰς» τὶς δικές τους. Δὲν πίστευαν σ' αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἄκουγαν κι ἔβλεπαν. Καὶ ὁποῖος δὲν πιστεύει, ψηλαφεῖ γιὰ νὰ πεισθεῖ. Προσπαθεῖ νὰ καταστήσει γιὰ τὸν ἑαυτό του χειροπιαστὴ τὴν ἀλήθεια. Καὶ ὅταν τὴ βεβαιώνει, ἀποτελεῖ ἓνα γεγονός τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, τόσο γι' αὐτόν, ὅσο καὶ γιὰ τοὺς ἀναγνώστες του ἢ γιὰ τοὺς ἀκροατές του. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη μὲ τοὺς Ἀποστόλους. Δῦσπίστησαν, ψηλάφισαν, βεβαιώθηκαν καὶ κήρυξαν.

(Ἀπὸ τὸν Α' τόμο τοῦ ἔργου «Πίστη καὶ Λογική», τοῦ Ἀρχιμ. Ἰω. Κωστώφ καὶ τοῦ Μανώλη Μελινοῦ).

Φύλακες γρηγορεῖτε!

Διαβάσαμε, μεταξὺ ἄλλων – στὰ πλαίσια ἄρθρου τοῦ διακεκομμένου δημοσιογράφου Σπύρου Ἀλεξίου σ' ἐγκριτὴ κυριακάτικη ἐφημερίδα, τὰ ἐξῆς:

«Στὴ μεσαία πύλη τοῦ Πατριαρχείου στὸ Φανάρι, πρὶν ἀπὸ 173 χρόνια, ἀνήμερα τὸ Πάσχα, μὲ διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου κρεμάστηκε ὁ προκαθήμενος τῆς Ὀρθοδοξίας, Γρηγόριος ὁ Ε', γιὰ τὴν θεωρήθηκε συνεργάτης τῶν ὀπλοαρχηγῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως. Ἡ μεγάλη ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ἡ πανίσχυρη δύναμη, δὲν μποροῦσε νὰ πιστέψει πὼς ἄρχισε ἡ ἀντίστροφη μέτρηση γι' αὐτὴν καὶ μετὰ τὶς ἑλληνικὲς ἐπιτυχίες ἔψαχνε νὰ βρεῖ τοὺς πρωταίτιους αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς. Ἐνας ἦταν ὁ αἰχμάλωτος στὰ χεῖρα της, ὁ Πατριάρχης, ποὺ τὸν κρέμασαν μετὰ τὴν Ἀνάσταση καὶ πέταξαν τὸ σῶμα του στὸ Βόσπορο γιὰ νὰ χαθεῖ. Δὲν χάθηκε ὅμως καὶ σήμερα τοποθετημένο στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ ἔχει

ανακηρυχθεί ως έθνομάρτυς άγιος και ή Έκκλησία τιμά τη μνήμη του. Το Πατριαρχείο μας, με τη σοφία και τη σύνεση που διακρίνει πάντα τις πράξεις του, άφου δέν του δόθηκε ή εύκαιρία να κηδεύσει και να έναποθέσει τó σώμα του Πατριάρχη σέ τάφο στό Βαλουκλή, όπως γίνεται πάντοτε, όρισε ως τάφο τόν χώρο όπου άφησε την τελευταία του πνοή κρεμασμένος ό Γρηγόριος, τη μεσαία πόρτα όπου κρεμάστηκε, χώρο τόν όποιο και ως σήμερα θεωρεί ως τόν τάφο του Πατριάρχη. Και όταν κάποτε, πριν από 40 περίπου χρόνια, γινόταν πολύς λόγος για άρση τών έλληνοτουρκικών διαφορών, ό άείμνηστος Ευάγγελος Άβέρωφ, ως ύπουργός τών Έξωτερικών, άπέρριψε την τουρκική πρόταση για άνοιγμα τής μεσαίας πόρτας με αυτό τó έπιχείρημα: «Έκει είναι ένας τάφος και δέν μπορούμε να κάνουμε μιá τέτοια ιεροσυλία ως όρθόδοξοι χριστιανοί. Άν έσείς θέλετε, άνοίξτε την πόρτα! Καί, πρòς τιμήν τους, οί τότε Τούρκοι υπεύθυνοι έπανεφέραν τó θέμα. Λέγεται πώς και πρόσφατα, με τó ξαναχάσιμο του Πατριαρχικού Οίκου, τó έθεσαν δειλά: «Μήπως γίνεται τώρα, με αυτή την εύκαιρία, να άνοίξει και ή πόρτα;». Άλλά ό αοίδιμος Πατριάρχης Δημήτριος τó άπέρριψε άσυζητητί. Και έτσι μένει, και άσφαλώς θα μένει άσύλλητος «ó τάφος» Γρηγορίου του Ε'.

Γιατί ξαναήλθε αυτές τις ήμέρες πάλι τó θέμα; Γιατί ή Τουρκία περνάει μιá κρίση που ένοχλεί περισσότερο την ίδια. Έβδομήντα χρόνια μετά από την κεμαλική επανάσταση ξαναφουντώνει στίς κατώτερες μάζες έντονα ό ισλαμισμός.»

— Φύλακες, γρηγορείτε!

Η Όρθοδοξία δέν έχει σύνορα

Μετά τις Εικόνες τής Κρητικής Τέχνης, ή Έθνική Πινακοθήκη άνοιξε τις «Πύλες του Μυστηρίου», μιá μεγάλη ιστορική έκθεση, με εικόνες και άντικείμενα από ρωσικά και έλληνικά μουσεια που εικονογραφούν την εξέλιξη τής βυζαντινής τέχνης και τις διαπλοκές της από τόν 11ο ως τó τέλος του 17ου αιώνα. Η έκθεση «Πύλες Μυστηρίου» έχει ως υπότιτλο «Θησαυροί τής Όρθοδοξίας από την Ρωσία και την Ελλάδα» επειδή μαζί με τά 100 άντικείμενα του Ρωσικού Μουσείου τής Άγίας Πετρούπολης έκτίθενται και 160 άντικείμενα (εικόνες, λειτουργικά και εκκλησιαστικά σκεύη, χειρόγραφα) από έλληνικά μουσεια, κυρίως από τó Μουσείο Μπενάκη, τó Βυζαντινό Μουσείο και τó Μουσείο Κανελλοπούλου. Αυτό τó μουσειό «μετέχει» στην έκθεση με μοναδικής όμορφιάς βυζαντινά κοσμήματα. Μέσα από τά 260 έκθέματα, καταγράφεται ή εξέλιξη τής βυζαντινής τέχνης στόν ευρύ βαλκανικό και ρωσικό χώρο, από τόν Μεσαίωνα ως τούς νεότερους χρόνους. Η έκθεση που για τó ρωσικό της μέρος άποτελεί συνοργάνωση του

Μουσείου τής Πετρούπολης και του οργανισμού IN-TERCULTURA, έχει παρουσιασθεί μέχρι στιγμής στή Βαλιμόρη, στό Πρίνστον, στό Ντάλας, στό Μέμφις, στό Σικάγο. Η ευρωπαϊκή της προεμέρα έγινε στό Μουσείο «Βικτόρια έν Άλμπερτ» του Λονδίνου τόν Όκτώβριο του 1993.

Ό κώδων κινδύνου και τά κουδούνια τής ντροπής

Η Ελλάδα κατέχει μιá από τις τελευταίες θέσεις στόν κατάλογο τών χωρών τής Ευρώπης με χαμηλή γεννητικότητα, ένω τó δημογραφικό εξελίσσεται σέ μείζον πρόβλημα για τη χώρα μας, τó όποιο μάλιστα άδυνατεί να άντιμετωπίσει.

Συγκεκριμένα, ό δείκτης γεννητικότητας στή χώρα μας είναι 1,4 παιδιά άνα οικογένεια, καθώς τó 45,4% τών Έλλήνων γεννάει ένα παιδί, τó 38% δύο, τó 12% τρία και μόνο τó 4,8% τέσσερα ή και περισσότερα παιδιά. Χαρακτηριστικό είναι ότι ή μετανάστευση (1952-74) συνέβαλε δραστικά στή μείωση του πληθυσμού, ένω τά τροχαία δυστυχήματα, ή εύρύτατη χρήση τής αντισύλληψης άλλά και τών άμβλώσεων έπειδείνωσαν τó δημογραφικό πρόβλημα.

Τά στοιχεία αυτά, έδωσε στή δημοσιότητα ό έλληνικής καταγωγής καθηγητής τής Ιατρικής και βιολογικής Χημείας του Πανεπιστημίου τής Καλιφόρνιας κ. Μ. Γκιόκας — από τη Θεσσαλονίκη όπου βρίσκεται, προσκεκλημένος του δήμου και του πρώταη του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου— ύστερα από πολυετή μελέτη τών παγκοσμίων δημογραφικών προβλημάτων.

Όταν ή Έκκλησία κρούει άδιάκοπα τόν κώδωνα του κινδύνου, τη χαρακτηρίζουν μεσαιωνική. Τώρα που ένας ειδικός και μάλιστα προβεβλημένος διεθνώς έπιστήμων τó κάνει, τί έχουν να πούν οί πολλοί και διάφοροι;

Καί... «τύποις» και ουσία!

Τό νεοσύστατο «Κέντρο κατάρτισης κρατουμένων στην Τυπογραφία - Βιβλιοδεσία» εγκαινιάσθηκε από τόν ύπουργό Δικαιοσύνης πρόσφατα. Τό Κέντρο δημιουργήθηκε στό χώρο τών φυλακών Κορυδαλλού, με σκοπό την εκπαίδευση ίκανού άριθμού κρατουμένων και την έν συνέχεια παραγωγική ένασχόλησή τους, κατά τόν χρόνο παραμονής τους στή φυλακή. Τό εκπαιδευτικό πρόγραμμα άρχισε τó Νοέμβριο του 1993 και θα ολοκληρωθεί τόν Ιουνίο του 1994. Είναι διαρκείας 480 ώρων και έκτελείται από τó ύπουργείο Δικαιοσύνης, σέ συνεργασία με τó Τμήμα Τεχνολογίας Γραφικών Τεχνών του ΤΕΙ Άθηνών και τó Πανεπιστήμιο Άθηνών. Ό άριθμός τών κρατουμένων που μετέχουν στό έν λόγω πιλοτικό πρόγραμμα άνέρχεται σέ 30, ένω άργότερα προβλέπεται να αύξηθεί και να φτάσει τούς 50.

— Έύγε!

ΜΙΑ ΚΡΥΜΜΕΝΗ ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΒΡΙΑ

Του Όσιωτ. Μοναχού Κοσμά Άγιορείτη

Ό ταξιδιώτης που περνάει από τον νεώτατο δρόμο ό όποιος, από τo Ροσάρνο, συνδέει την τυρρηνική άκτὴ τῆς Καλαβρίας με την ιονική, στη Τζιοιόζα Μαρίνα, όταν θά φθάση στὰ Λίμνα άνεβαίνει στo βουνό του Κελλερανά. Στην έρημιά αυτών των δασών διέλαμψε εν άσκήσει ένας μεγάλος άγιος τῆς Καλαβρίας, ο Νικόδημος (I' αίων).

Άπό τo Βίο του —που γράφτηκε μάλλον από τον έπιφανή Νείλο Δοξαπατοῦ — μαθαίνουμε ότι αυτός κάθε μέρα δούλευε τὴ γῆ για να προμηθεύεται τὰ χορταρικά και τὰ όσπρια που τὰ μοίραζε δωρεάν σ' όλους εκείνους που κατέφευγαν σ' αυτόν αναγκασμένοι από την πείνα. Ό Νικόδημος κατέστη γνωστός και με την έπωνυμία του Ταπεινού. Όταν λοιπόν του πήγαιναν άσθενείς που θά τους γιάτρευε, αυτός συνήθως άπαντούσε ταραγμένος: «Άπέλθετε, άδελφοί, παρακαλώ... τί έάσαντες τους άγίους θαυματοουργούς όντας, τόν τε νέον Ήλιαν και τόν εν τῷ σπηλαίῳ, τους τοίς θαύμασιν έξαστραπώντας και πρὸς άμαρτωλὸν θέοντες έρχεσθε άνθρωπον; Έκείσε δράμετε πίστει και πόθῳ ταίς τούτων άγίαις κατασπαζόμενοι των λειψάνων θήκαις».

Στo βουνό του Κελλερανά ο όσιος Νικόδημος περὶ τo 940 ανήγειρε μιὰ εκκλησία αφιερωμένη στὸν αρχάγγελο Μιχαήλ. Τάφηκε ύστερα μέσα σ' αυτήν, όταν έφθασε στην ηλικία των 90 ετών, στὶς 12.3.990.

Πρόσφατα ήρθαν στὸ φῶς τῆς ήμέρας τὰ θεμέλια τῆς εκκλησίας ή όποία είχε προσανατολισμὸ σύμφωνα με την Όρθόδοξη Παράδοσι και μέχρι τώρα βρέθηκαν οί διαστάσεις τῆς μεγάλης κόγχης του ιεροῦ (2,25μ) και των άλλων δύο (1,25μ. κάθε μία). Πολὺ κοντὰ επίσης βρέθηκαν μερικοὶ σκελετοί: είναι δυνατόν, γι' αυτό, να προσδιορίσουμε την τοποθεσία ενός μικροῦ μοναστηριακοῦ κοιμητηρίου.

Κατὰ τὸν 15ο αἰ. τόσο ή εκκλησία όσο και τὸ μοναστήρι είχαν γίνει έρείπια και, γύρω στὰ 1450 ή ηγούμενος Βενέδικτος —ό όποιος έμόναζε εκεί με τους μοναχούς Νικόδημο και Νικόλαο— έκτισε νέα κτίρια. Τότε κτίσθηκε επίσης μιὰ νέα εκκλησία: αυτή τὴ φορά, σύμφωνα με

τους καιρούς, λατινική.

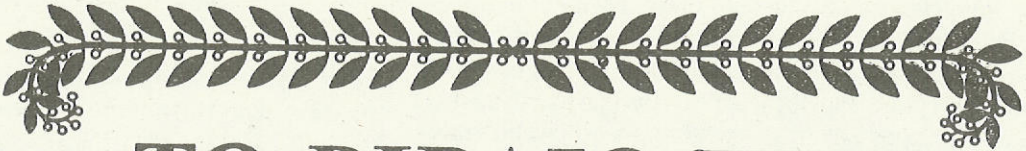
Στὶς 7 Νοεμβρίου του 1457 έφθασε στὸ Κελλερανά ο Άθανάσιος Χαλκεόπουλος, ο πρώην Βατοπαιδινὸς μοναχὸς που πήγε στην Ίταλία ως ακόλουθος του άποστάτου Βησσαρίωνος. Αυτός επελέγη από τὸν Πάπα να επιθεωρήση τὰ όρθόδοξα μοναστήρια τῆς Ν. Ίταλίας. Ό Άθανάσιος σημείωσε στὸ βιβλίο του «Liber visitationis» ότι βρήκε την εκκλησία σὲ καλὴ κατάσταση ως επίσης και τὰ άλλα οικήματα του μοναστηριοῦ που είχαν κτισθῆ πρόσφατα από τὸν προαναφερθέντα ηγούμενο: Vidimus ecclesiam bene ornatam et alias domos monasterii de novo constructas, quas construi fecit dictus abas.

Άλλὰ στὰ 1501 οί μοναχοὶ εγκατέλειψαν τὸ μοναστήρι και εγκαταστάθηκαν σ' ένα μετόχι στην κοιλάδα, λίγο πὸ κάτω, και έτσι όλο τὸ μοναστηριακὸ συγκρότημα μετεβλήθη σὲ έρείπια. Στὰ 1677 φαινόταν μόνο κομμάτια από τους τοίχους.

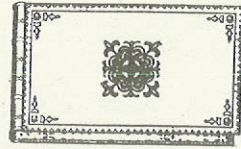
Έν τούτοις ή ανάμνησις του αρχαίου μοναστηριοῦ και τῆς εκκλησίας όπου για πολλὰ χρόνια έφυλάσσετο τὸ λείψανο του άγίου Νικοδήμου — τώρα βρίσκεται στην Μάμμολα τῆς επαρχίας Ρηγίου— παρέμεινε ζωντανή πρὸς τὸν εκλατινισμό: Κάθε χρόνο στὶς 12 Μαΐου οί κάτοικοι των γειτονικῶν χωριῶν συγκεντρώνονται στὸ προσκύνημα, στὸν τόπο όπου ο όρθόδοξος άσκητὴς έζησε και έκοιμήθη.

Ό σεβασμὸς γι' αυτόν τὸν τόπο παρεκίνησε, έτσι, μερικὸς εὐσεβεὶς ανθρώπους πρὸς αναζήτησι των αρχαίων οικισμάτων και, πρόσφατα, έγινε μιὰ συγκινητικὴ ανακάλυψις. Κατὰ τὸν 15ο αἰ., κατὰ τὴ διάρκεια των εργασιῶν για τὸ κτίσιμο τῆς λατινικῆς εκκλησίας, οί όρθόδοξοι μοναχοὶ του Κελλερανά, έθαψαν κάτω από τὴ γῆ την άγία Τράπεζα για να εμποδίσουν εκείνους που θά τὴ χρησιμοποιούσαν ως αλάτιριο (λατινικὴ τράπεζα) ή ως ὑλικὸ για οικοδομές!

Ό φόβος ήταν δικαιολογημένος: Έκείνα τὰ χρόνια ο λατίνος επίσκοπος του Κρότωνος Λουκίφερος (τί όνομα!) κατεδάφισε τὸν αρχαιότατο και λαμπρὸ ναὸ τῆς Λακινίας Ἴθρας (6ος αἰ. π.Χ.) που ήταν αφιερωμένος στην Παναγία από τὸν άγιο Διονύσιο τὸν Άρεοπαγίτη. Τὰ μάρμα-

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Παπα - Φιλόθεου Φάρου ΚΛΗΡΟΣ. Η ΑΝΕΚΠΛΗΡΩΤΗ ΥΠΟΣΧΕΣΗ ΠΑΤΡΟΤΗΤΟΣ

Ο παπα - Φιλόθεος Φάρος είναι γνωστός για τις επαναστατικές χριστιανικές του θέσεις, όσο και για την απλότητα και άμεσότητα του λόγου του.

Στό κάθε θέμα που διαπραγματεύεται — και είναι αυτά πολλά, σύγχρονα και καινά — πηγαίνει μέχρι το κόκκαλο και δεν ὀρρωδεί πρό οὐδενός, προκειμένου με πόνο και ειλικρίνεια να προσεγγίσει και να προβάλει την ἀλήθεια για πρόσωπα, για γεγονότα και για πράγματα.

Ἀκριβῶς, ὅπως κάνει και στο βιβλίο του «Κλήρος». Με τρόπο διεισδυτικό, θαρραλέο, ἀλλά και πατρικό, ἀναζητάει την αἰτία ἑνός πλήθους προβλημάτων, πού ἀντιμετωπίζει ὁ ὀρθόδοξος κληρικός. Ἐξετάζει πλατεῖα, και με τὴ δεξιότητά του τοῦ εἰδικοῦ, ὅλα τὰ χαρακτηριστικά πού συνθέτουν τὴν προσωπικότητά του και με τρόπο θεολογικό, ἐκκλησιολογικό, βασιμμένο στὴν παράδοση και στοὺς πατέρες, προσφέρει τὴς πρέπουσες πνευματικὴς λύσεις.

Ὁ κληρικός εἶναι ἕνας ἄνθρωπος ὅπως ὅλοι οἱ ἄλ-

ρα, οἱ κίονες, κάθε πέτρα χρησίμευαν στὸν ἐπίσκοπο νὰ κτίσῃ τὸ λαμπρὸ ἐπισκοπεῖο του!

Ἡ ἀνευρεθεῖσα ἀγία Τράπεζα εἶναι μιὰ εὐγλωττὴ μαρτυρία τῆς μεγάλης τραγωδίας τὴν ὁποία ἔζησε ἐπὶ αἰῶνες ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία και ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Νοτίου Ἰταλίας.

Πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια οἱ ἐφημερίδες και οἱ τηλεράσεις ὅλου τοῦ κόσμου μετέδωσαν τὴν εἶδησι ὅτι ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες, πάνω ἀπὸ εἴκοσι, ἡ θάλασσα ἔφερε πάλι στὴς ἀκτὲς τῆς Καλαβρίας δύο ἐξαισια ἀγάλματα τῆς κλασικῆς ἐποχῆς (τοὺς πολεμιστὲς τοῦ Ριάτσε) τὰ ὁποία εὐρισκόμενα σήμερα στὸ ἐθνικὸ μουσεῖο τοῦ Ρηγίου προσελκύουν μυριάδες ἐπισκέπτες.

Πάνω στὰ βουνὰ κι ἀνάμεσα στὰ δάση τῆς Καλαβρίας, μέσα στὴ σιγή, μιὰ ἱερὴ πέτρα ἔμεινε περιμένοντας, ὅπως ἔκανε ἐδῶ και πεντακόσια χρόνια, ἕναν ὀρθόδοξο ἱερέα νὰ τελέσῃ τὴ θεία Λειτουργία! Τὸ ἴδιο και τὸ σπῆλαιο τοῦ ὁσίου πού βρίσκεται λίγο πιὸ πέρα. Γένοιτο!

λοι. Ταυτόχρονα, ὅμως, εἶναι και μιὰ ζωντανὴ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ, πού πρέπει νὰ σταυρώνεται και νὰ ἡγεῖται καθημερινὰ μέσα στὸν κόσμο. Τὸ ξεχωριστὸ αὐτὸ χρέος τὸν κάνει νὰ βρίσκεται στὸ στόχαστρο τῆς παρατήρησης και τῆς κριτικῆς τῶν ἀνθρώπων και νὰ ἀντιμετωπίζει συχνὰ προβλήματα σοβαρά, καθὼς και πιεστικὴς πραγματικότητες.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ και πολλὰ ἄλλα, ὁ συγγραφέας παίρνει σαφεῖς, γενναῖες, μὰ πάντα ἐκκλησιολογικὴς θέσεις: κάνει σοβαρότατες ἀναλύσεις, προσφέροντας ἔτσι ἕνα βιβλίο μοναδικὸ και ἴσως ἀνεπανάληπτο στὸ εἶδος του. Ἐπειδὴ, τελικά, λέει με ποιὸ τρόπο ἡ ὑψιστὴ ἀποστολὴ τοῦ κληρικοῦ, «ἡ ἀνεπλήρωτὴ ὑπόσχεση πατρότητος» μπορεῖ νὰ ἐκπληρωθεῖ μέσα στὸν σύγχρονο κόσμο τῶν συγκρούσεων και τῆς σύγχυσης.

I. M. Χατζηφώτης ΟΔΟΙΠΟΡΙΑ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Εἶναι νὰ ἀπορεῖ κανεὶς τὸ πῶς κατορθώνει ὁ συγγραφέας I. M. Χατζηφώτης, μέσα ἀπὸ ἕνα πλῆθος δραστηριότητες ἐπαγγελματικὴς και ἄλλης, νὰ βρῆσκει καιρὸ και νὰ πετάει κάθε τόσο κι ἀπὸ ἕνα βιβλίο!...

Και ὅμως, τὸ «Ὀδοιπορία στὸ Ἅγιον Ὄρος» εἶναι και πάλι ξεχωριστὴ προσφορά. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐκβαθῶν λυρικὴ συγγραφή, πού φανερῶνει τὴς πιὸ ἐνδόμυχες ἐφέσεις και λαχτάρεις τοῦ συγγραφέα. Εἶναι, δηλαδή, περίσσευμα καρδιάς, πού δὲν δίνει ἀπλῶς και μόνο ἕνα πλῆθος ἀπὸ χρήσιμες πληροφορίες: ἀλλὰ και πολλὲς συγκινήσεις, νοσταλγίες και πνευματικὸς κραδασμούς.

Ἔτσι, μιὰ Ὀδοιπορία στὸν Ἅθω, γίνεται ἕνα πνευματικὸ γεγονός χαρὰς και ἀληθινῆς ἀνακαίνισης.

Ὁ σ. εἶναι γνώστης, ὅσο λίγοι, τοῦ Ἁγίου Ὄρους και ἔχει γράψῃ 18 βιβλία, πού ἀγκαλιάζουν ὅλη, σχεδόν, τὴ ζωὴ τοῦ Ἁγιώνυμου Ὄρους Ἅθω.

Τὸ πρόσφατο, ὡστόσο, Ὀδοιπορικὸ του συμπυκνώνει μιὰ ἐσωτερικὴ περιπέτεια πού συντελεῖται με ἐμπειρίες και μνήμες ἀπὸ ἐντυπώσεις και ταξίδια μιᾶς ὀλόκληρης θητείας. Ἐνὸς βίου ἀγιορείτικου «ἐν τῷ κόσμῳ», πού δονεῖται ἀπὸ τὴ μοναστικὴ περιπέτεια και τὰ καθημερινὰ ἐπιτεύγματά της.

Στὴ συνείδηση πολλῶν ἀνθρώπων τὸ Ἅγιον Ὄρος εἶναι ἕνας ἀπόμακρος και ἀνεξιχνίαστος κόσμος σιωπῆς και προσευχῆς!

Και βέβαια είναι! Συνάμα, όμως, είναι και μιὰ πολιτεία, ή όποία άποτελείται από ένα πλήθος λεπτομέρειες, περιστατικά, μνήμες και έμπειρίες που συνθέτουν ένα «μετερίζι». Μιά ιστορική και πνευματική διάρκεια. Και ό έμπειρος και κατατοπισμένος σ. τὰ δίνει όλα αυτά όλοζώντανα, με σκέψη και καρδιά, που νά συγκινούν τόν άναγνώστη.

Άθαν. Δ. Στεφανίδη
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ ΙΣΛΑΜ
ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Είναι παρήγορο ότι τὰ τελευταία χρόνια όλοένα και πληθαίνουν οι συγγραφείς, που γράφουν για θέματα και ζητήματα που ξεφεύγουν από τή συνήθεια! Και ως αντικείμενό τους έχουν πρωτότυπες, έπικαιρες και έσως καθοριστικές μελέτες και έρευνες, οι όποιες έρχονται νά πλουτίσουν τó γνωστικό και πνευματικό μας όπλοστάσιο.

Μιά τέτοια έργασία είναι και αυτή που άσχολείται με τή θέση τής γυναίκας στο Ίσλάμ. Και μάλιστα σε μιὰ έποχή που ή ισλαμική κοινωνία και ιδιαίτερα ή τουρκική όγκοται και προβάλλεται διεθνώς.

Πρόκειται για μιὰ όλόκληρωμένη και άξιεπαινη έργασία, άποτέλεσμα πλούσιας τουρκικής, θρησκευτικής βιβλιογραφίας, ή όποία έκθέτει με άκρίβεια τó ρόλο και τή θέση τής γυναίκας μέσα στο Ίσλάμ.

Τὰ στοιχεία που παραθέτει τó σ. είναι πλούσια, μεθοδικά δοσμένα και με τρόπο εύληπτο. Ένώ ή γλώσσα ρέει, καθώς αναλυτικά και με χαρακτηριστικά παραδείγματα έξαντλεί σχεδόν τó θέμα σ' όλες τις παραμέτρους του.

Έτσι, τó διάβασμα αυτού τού κομψού βιβλίου προσφέρει σπουδαία γνώση τής ισλαμικής ζωής, χρήσιμη όπωσδήποτε, σε όλους τούς χριστιανούς που έπιθυμούν νά πληροφορηθούν τὰ τής μουσουλμανικής θρησκείας, σ' ένα καίριο ζήτημα.

π. Γεωργίου Τσέτση
Μεγάλου Πρωτοπρεσβυτέρου
ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΡΕΙΑΝΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Τό μικρό αυτό βιβλίο είναι μιὰ καλοδουλεμένη, με γνώση και οίστρο, είσήγηση στο Θ' Διεθνές Συμπόσιο τών Μύρων, που έγινε τó Δεκέμβριο τού 1991, υπό τó γενικό θέμα «Τέχνη, πολιτισμός και διακίνησις ιδεών κατά τούς χρόνους τού Άγίου Νικολάου».

Άλλά τó θέμα που διάλεξε ό όμιλητής ήταν «Σύγχρονες άρειανικές τάσεις» με σκοπό νά κάνει κάποιες διαχρονικές συσχετίσεις τής αίρεσης τού Άρειού με όρισμένα σύγχρονα ιδεολογικά και θεολογικά ρεύματα.

Ό σ. παραθέτει και πλούσια βιβλιογραφία, από τήν όποία φαίνεται πόσο κατέχει τó ζήτημα και προσφέρει, με σαφήνεια, άφορμες και ύλικό για μιὰ περαιτέρω άνάπτυξη ή ένα διάλογο δημιουργικό.

Άθαν. Ι. Δεληκωστόπουλου
ΠΕΡΕΣΤΡΟΪΚΑ

Με τó γενικό τίτλο «Περεστρόϊκα» ό σ. τόλμησε τόν άθλο μιás τιάνιας προσπάθειας νά φωτιστεί από όλες τις πλευρές και μάλιστα σε άνείπτω βάθος, ή πορεία τού ρωσικού λαού μέσα στην ιστορία.

Τό έργο παρουσιάζεται ως τριλογία, με τὰ βιβλία: «Ό λαός και ή δύναμη», «Η πραγματικότητα» και «Η έλπίδα».

Πρόκειται για περισσότερες από 1500 σελίδες, που πραγματικά έντυπωσιάζουν τόν άναγνώστη, ό όποιος εύκολα άνακαλύπτει έναν άληθινό μόχθο και μιὰ σε εύρύτητα γνώση τών θεμάτων που άφορούν στην ιστορία, τήν εξέλιξη και τις προοπτικές τής μεγάλης ρωσικής χώρας.

Όστόσο, μέσα από τὰ γεγονότα, τὰ συμβάντα, τις συγκυρίες και τις συνισταμένες τού ιστορικού γίνεσθαι, που άπλώνονται έντυπωσιακά, τόσο πλουσιοπάροχα στον άναγνώστη, ό σ. καταφέρνει, με μαστοριά και τρόπο λογοτεχνικό, νά ξεχωρίζει και νά δείχνει τή μεγάλη πορεία τού πνεύματος. Έξάλλου αυτός είναι και ό βασικός σκοπός του.

Τούτη ή προσπάθεια, όμως, είναι δύσκολη άν δέν διαθέτεις μιὰ διεισδυτική ικανότητα και μιὰ κριτική βίωση τών όσων συμβαίνουν ή ύποκρύπτονται πίσω από τις άλλεπάλληλες άλλαγές και συγκρούσεις.

Και ό κ. Δεληκωστόπουλος διαθέτει αυτά τὰ συγγραφικά προσόντα. Και έτσι ή «Περεστρόϊκά» του φωτίζεται στις άληθινές διαστάσεις της και στο πραγματικό βάθος της.

Θα ήταν, βέβαια, παράλειψη, άν δέν αναφέραμε και τήν πλούσια βιβλιογραφία, ή όποία συνοδεύει τὰ βιβλία και σφραγίζει, όπως είναι εύνόητο, τó κάθε γραπτό τού σ. Ό Μιχαήλ Γκορμπατσώφ είχε πει ότι «Η Σοβιετική Ένωση χρειάζεται τήν κριτική, γιατί έτσι θα μπορέσει νά υίοθετήσει τις άλλαγές».

Και ό σ. τής «Περεστρόϊκα» μ' αυτή τή βιωματική κριτική, κατορθώνει νά άποδείξει ότι ή δυναμική πορεία και οι προοπτικές τής Νέας Ρωσίας είναι τελικά τó πνεύμα της και ή Όρθόδοξη Έκκλησία. Μήπως και για τή χώρα μας δέν συμβαίνει τó ίδιο;

Φς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

* Καθηγ. Εγγέλου Δ. Θεοδώρου, **Η ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ**. Σχήμα 14X21, σελίδες 32.

* Καθηγ. Άνδρέα Θεοδώρου, **ΤΑ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ ΘΕΟΤΟΚΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗΣ**. Κείμενον ύμνον, άπόδοση στη νεοελληνική, εύρως σχολιασμός. Σχήμα 14X21, σελίδες 32.

* Καθηγ. Ιωάννου Μ. Φουντούλη, **ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΣ ΑΠΟΡΙΑΣ**. Τόμος Γ' (301-400), έκδοση Β'. Σχήμα 14X21, σελίδες 312.

ΠΟΙΚΙΛΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

έλαβαν χώρα στην πριν και μετά το Πάσχα περίοδο, τις οποίες όργανωσαν διάφοροι φορείς και παρακολούθησαν με έκδηλο ενδιαφέρον πολλοί χριστιανοί. Ανθολογούμε ώρισμένες από εκείνες τις οποίες οι διοργανωτές μας έκαναν την τιμή να γνωστοποιήσουν με την αποστολή προσκλήσεων ή ανακοινωθέντων (κατά χρονολογική σειρά):

✓ **Η πρώτη πανελλήνια έκθεση** Άγιογραφίας, Ζωγραφικής, Γλυπτικής, Ξυλογλυπτικής, Χαλκογραφίας και Φωτογραφίας, των ανδρών και γυναικών του Σώματος της Ελληνικής Αστυνομίας διοργανώθηκε (την πρώτη εβδομάδα του Απριλίου) στο νεόδμητο Πνευματικό Κέντρο (Μεσογειών 96 - Αθήνα), από τη Θρησκευτική Υπηρεσία του Σώματος. Στην προσφώνησή του ο προϊστάμενος της Υπηρεσίας άρχιμ. κ. Ευσέβιος Πιστολής, κατά τα εγκαίνια της έκθεσης, τόνισε ότι με την έκθεση «επιδώξαμε να κεντρίσουμε, να αναδείξουμε και να επιβραβεύσουμε τις καλλιτεχνικές ευαισθησίες των ανδρών και γυναικών της Ελληνικής Αστυνομίας και των πολιτικών υπαλλήλων της». Στα εγκαίνια (3/4) παρέστη και η ηγεσία του Σώματος, ενώ στη διάρκεια της την επισκέφθηκαν και ο ύπουργός και ο ύφυπουργός Δημ. Τάξεως κ.κ. Παπαθεμελής και Γείτονας.

✓ **Η Άδελφότης «Παναγία ή Παμμακάριστος»,** την οποία άπαρτίζουν οι όφφικίαλοι της Άγίας του Χριστού Μεγάλης Έκκλησίας στην Ελλάδα, πραγματοποίησε στις 14 Απριλίου (αίθουσα «Παρνασσού») έκδηλωση με όμιλητή τον πρωτοπρεσβύτερο του Οικουμενικού Θρόνου αίδεσιμ. κ. Έμμ. Σχοινιωτάκη και θέμα «Παναγία ή Παμμακάριστος» - Ιστορική πορεία ένός μνημείου της Όρθοδοξίας. Έκτός από το Μήνυμα του Οίκουμ. Πατριάρχου που άνεγνώσθη, ή Βυζαντινή Χορωδία του ιερού Ναού άγίου Γεωργίου Κυψέλης έψαλε έπίκαιρους ύμνους, υπό τη διεύθυνση του χοράρχου κ. Γεωργίου Μίχα.

✓ **«Περιμένοντας το Πάσχα...»** ήταν το θέμα έκθέσεως την οποία όργανωσε ό Σύλλογος Φίλων Μουσικής και Τεχνών Ζωγράφου, με τη χορηγία των Έκδόσεων «Γνώση», στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Ζωγράφου (17 έως 20 Απριλίου). Η έκθεση περιλάμβανε τα πρωτότυπα σχέδια άγιογράφησης του Παναγίου Τάφου στα Έεροσόλυμα και του Καθολικού της Ί. Μονής άγίου Στεφάνου Μετεώρων, έργα του άγιογράφου και ψηφιδογράφου κ. Βλάση Τσοτσώνη. Το έργο του καλλιτέχνη παρουσιάσθηκε

Του κ. Εύαγγέλου Π. Λέκκου

άπό τον κ. Άθαν. Παλιούρα, καθηγητή της Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης στο Παν/μιο Ίωαννίνων που μίλησε με θέμα «Η μετακοντόγλεια Τέχνη στο πρόσωπο του ζωγράφου Βλάση Τσοτσώνη».

✓ **Τών άγιων Τιμοθέου και Μαύρας** ό περικαλλής ναός στην Ήλιούπολη έγκαινιάσθηκε έπίσημα την Κυριακή 24 Απριλίου (τών Βαίων), με έντολή και εύλογία του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών κ. Σεραφείμ, από τον Θεοφ. Επίσκοπο Άχελώου κ. Εύθύμιο. Οί τελετές (άρχιερατικός Έσπερινός, εγκαίνια, Θ. Λειτουργία, Άκολουθία του Νυμφίου) και ή πανηγυρική δεξίωση των έπισήμων, σημείωσαν λαμπρή έπιτυχία και ήταν το έπιστέγασμα πολυχρόνιων άγώνων και προσπαθειών των ένοριτών, υπό την ποιμαντική καθοδήγηση των εύλαβεστάτων Έφημερίων του ναού, των έπιτρόπων και των μελών των έρανικών Έπιτροπών, ώσπου να γίνει πραγματικότητα ή άνέγερση και άποπεράτωση του ναού των δύο αυτών Άγιων.

✓ **«Έκκλησία και άτομα με ειδικές άνάγκες»** ήταν το θέμα έκδηλώσεως που όργανώθηκε σε συνεργασία της Ίεράς Συνόδου και του Πανεπιστημίου Αθηνών στην Αίθουσα τελετών της Άποστολικής Διακονίας (9 Μαΐου). Μετά την ένημερωτική εισήγηση από τον ύπεύθυνο του έρευνητικού προγράμματος κ. Λ. Δελλασούδα και τους χαιρετισμούς έκπροσώπων της Έκκλησίας, της Πολιτείας και του Πανεπιστημίου, έγιναν σύντομες εισηγήσεις από τους κ.κ. Κων. Βλάχο, Βλ. Φειδά, άρχιμ. Μακ. Φιλοθέου, Άλ. Μ. Σταυρόπουλο, Άντ. Παπαντωνίου, Θεόδ. Παπακωνσταντίνου, πρωτοπρ. Άδαμ. Αύγουστιδη, Γεώργ. Κρουσταλάκη και Άθαν. Βουρλή, ενώ άπόψεις για το θέμα έκφράστηκαν από τον έκπρόσωπο του έθνικού όργάνου των ατόμων με ειδικές άνάγκες.

✓ **Η Ίερά Μονή Άγ. Νικολάου Βαρσών** της Ί. Μητροπόλεως Μαντινείας και Κυνουρίας (ήγούμενος ό άρχιμ. κ. Χρυσ. Σκλήφας) όργανωσε λατρευτικές έκδηλώσεις (9 Μαΐου) έπ' εύκαιρία της έορτής μετακομιδής του ιερού Λειψάνου του άγίου Νικολάου του θαυματουργού: Μέγα άρχιερατικό Έσπερινό, λπάνευση της ιεράς Εικόνας, έγκώμια στον Άγιο, Όρθρο και άρχιερατική Θ. Λειτουργία, Έσπερινό και Χαιρετισμούς στον τιμώμενο. Η παλαίφατος και ιστορική Ί. Μονή (ίδρυση το 1030) έπαναλειτουργεί από το 1987 με την έγκατάσταση σ' αυτήν της σημερινής Άδελφότητας.

✓ **Ἡ ὁμιλία τοῦ καθηγ. κ. Ἀθαν. Ἀγγελοπούλου,** τὴν ὁποία ὀργάνωσε τὸ προεδρευόμενο ἀπὸ τὸν Σεβ. Μεγάρων κ. Βαρθολομαῖο Ἐκκλησιαστικό, Ἐπιστημονικό καὶ Μορφωτικό Ἴδρυμα (10 Μαΐου) στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, παρουσίασε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, λόγω καὶ τῆς ἐπικαιρότητος τοῦ θέματος, ἐξ ἀφορμῆς τῶν προσφάτων διαφωνιῶν στὶς σχέσεις Οἴκου. Θρόνου καὶ Ἁγίου Ὁρους, οἱ ὁποῖες ἔληξαν εὐτυχῶς. Ὁ κ. Ἀγγελόπουλος ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης, ὡς κυριάρχης Ἐπίσκοπος τῆς Ἀθωνικῆς Πολιτείας τοῦ Ἁγίου Ὁρους».

ΤΟ ΧΑΡΙΤΟΒΡΥΤΟ ΧΕΡΙ ΤΟΥ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ,

τὸ ὁποῖο φυλάσσεται στὴν αἴθουσα Συνεδριῶν τῆς Ἱ. Συνόδου, φερμένο ἀπὸ τὴν Καισάρεια τῆς Καπαδοκίας τὸ 1849, μετὰ ἀπὸ σχετικὸ αἴτημα τοῦ Σεβ. Γουμενίσσης κ. Δημητρίου μετακομίσθηκε στὴν Ἐπαρχία του «γιὰ νὰ εὐλογηθεῖ ὁ ἀκριτικός Ἑλληνισμός καὶ νὰ τονωθεί τὸ ἐκκλησιαστικὸ καὶ ἐθνικὸ τοῦ φρόνημα». Ἡ μεταφορὰ ἐγίνε στὶς 16 Ἀπριλίου καὶ ἡ ἐπίσημη ὑποδοχὴ –παρουσία πλήθους λαοῦ, τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν, τοῦ Κλήρου καὶ τῶν Ἀδελφῶν– στὴν Ἱ. Μονὴ τῶν ἁγίων Ραφαήλ, Νικολάου καὶ Εἰρήνης Γουμενίσσης-Γρίβας. Τὸ χαριτόβρυτο χερί τοῦ Μεγ. Βασιλείου ἐκτίθεται καθημερινὰ σὲ προσκύνηση στὴν Ἱ. Μονὴ μέχρι καὶ τὶς 15 Μαΐου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς καθιερωμένες Ἀκολουθίες τῶν ἡμερῶν, στὸ μεταξὺ διάστημα, τελέστηκε πανηγυρικός Ἐσπερινός τῶν προστατῶν τῆς Ἱ. Μονῆς, ἐκτέθηκε σὲ προσκύνηση τμήμα τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Ραφαήλ καὶ ἐγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ παρεκκλησίου τῶν Μυροφόρων.

ΩΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΗΣ Ι. ΣΥΝΟΔΟΥ ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΑ

μετέβη πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα ὁ Σεβ. Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας κ. Ἀμβρόσιος, μεταφέροντας μὲ κλιμάκιο τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ τὴ βοήθεια ποὺ πρόσφεραν οἱ Ἱ. Μονές καὶ οἱ χριστιανοὶ τῆς Μητροπόλεως του πρὸς τοὺς δοκιμαζόμενους ὁμοδόξους τῆς χώρας αὐτῆς. Ἐνῶ βρισκόταν στὴ Σερβία ἐφθασε ἐκεῖ καὶ κλιμάκιο τῆς ΕΛΜΕ Αἰγιαλείας μὲ μεγάλες ποσότητες τροφίμων καὶ ἱματισμοῦ ποὺ διανεμήθηκαν καταλλήλως. Ἐξάλλου ὁ Σεβ. κ. Ἀμβρόσιος πῆγε μέχρι τὴν ἐμπόλεμη περιοχὴ τῆς Βοσνίας γιὰ νὰ ἐξετάσει τὶς λεπτομέρειες φιλοξενίας ἀπὸ τὶς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας μας χιλιάδων παιδιῶν τῆς Βοσνίας-Ερζεγοβίνης κατὰ τὴ θερινὴν περίοδο.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Πύλη τοῦ οὐρανοῦ»,

μ' αὐτὸν τὸν τίτλο καὶ πλήθος ἐγχρωμῶν φωτογραφιῶν κυκλοφόρησε τὸ περιοδικὸ «Βυζαντινὰ Σή-

μαντρα» τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Καστορίας, ἀφιερωμένο στὶς κατασκηνώσεις θηλέων (Ἱ. Μονὴ Παναγίας – Κλεισοῦρα) καὶ ἀρρένων (Ἱ. Μονὴ Ἁγίων Ἀναργύρων – Μελισσοτόπου). Στὶς 24 σελίδες του ἐκτίθεται μὲ χαριτωμένο τρόπο κάθε τι ποὺ ἀφορᾶ στὴν ὀργάνωση, τὸ πρόγραμμα, τὰ στελέχη, τὴν καθημερινὴ λατρευτικὴ, πνευματικὴ καὶ ἀθλητικὴ ζωὴ, τὰ θέματα ποὺ ἀναπτύχθηκαν, σκέψεις καὶ ἐπιστολὲς κατασκηνωτῶν/-τριῶν κ.ἄ. Ὅλα αὐτὰ κάτω ἀπ' τὴν στοργικὴ μέριμνα τοῦ Σεβ. κ. Γρηγορίου καὶ τῶν ἀντίστοιχων ἀρχηγῶν δ. Σοφίας Γαλανοῦ, φιλόλογου καὶ τοῦ ἀρχιμ. π. Ἀμβροσίου Πουτουκίη.

«ΙΝΑ ΩΣΙΝ ΕΝ» – Τὸ ἐκκλησιαστικὸ πρόβλημα

Ὁ Ἱλ. Συμπλητῆς ἔκανε μιὰ «συλλογὴ κειμένων», τὴν ὁποία ἐξέδωσε ἢ «Ἐνότητα», μὲ σκοπὸ τὴ «σωστὴ πληροφόρηση» τῶν ἀναγνωστῶν γύρω ἀπὸ τὸ λεγόμενο «ἐκκλησιαστικὸ πρόβλημα», ἐκεῖνο δηλ. ποὺ «ἀνέκυψε τὸ 1974 μὲ τὴν ἐκθρόνιση 12 μητροπολιτῶν καὶ ποὺ κορυφώθηκε τὸ 1990 μὲ τὴν ἐκδοσὴ ἀπὸ τὸ Σ.τ.Ε.» τῶν γνωστῶν ἀποφάσεων ἀκύρωσης τῶν «διοικητικῶν πράξεων» τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἱ. Συνόδου.

Τὰ κείμενα ὅλα εἶχαν δημοσιευθεῖ σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες, ἢ δὲ ἐπιλογὴ ὅσων περιλαμβάνονται στὸν τόμο αὐτὸ τῶν 437 σελίδων ἐγίνε μὲ γνώμονα τὴν ἀποφυγὴ ἐκείνων ποὺ κρίθηκαν «ἐριστικά, ὕβριστικά ἢ σαφῶς μονομερῆ». Ἀπὸ καθαρὰ ἱστορικὴ ἀποψη ἡ συλλογὴ μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ πολὺ χρήσιμη σὲ κάθε μελετητὴ τοῦ θέματος, σήμερα καὶ στὸ μέλλον. Ἡ ἐκτύπωση ἐγίνε ἀπὸ τὴν «ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ ΑΒΕΕ».

«ΔΙΑΛΟΓΟΣ»

εἶναι τὸ ἐνημερωτικὸ περιοδικὸ τοῦ «Διορθόδοξου Συνδέσμου Πρωτοβουλίας Γονέων» ποὺ ἔκανε πρόσφατα τὴν ἐμφάνισή του στὸ κοινὸ. Ἀποτελεῖ ἐκδοσὴ τοῦ ἀνωτέρω Συνδέσμου σὲ συνεργασία μὲ τὴν «Υπηρεσία Ἐνημερώσεως Διαλόγου καὶ Πολιτισμοῦ» τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ τὸ Δῆμο Ἁγίας Παρασκευῆς Ἀττικῆς. Οἰκονομικός φορέας εἶναι ἡ Πανελλήνια Ἐνωση Γονέων γιὰ τὴν προστασία τοῦ Ἑλληνορθόδοξου Πολιτισμοῦ τῆς Οἰκογενείας καὶ τοῦ Ἀτόμου καὶ ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ὕλη ὁ π. Ἀντ. Ἀλεβιζόπουλος, Δρ. Θεολ. καὶ Δρ. Φιλ. Ἡ ὕλη τοῦ 1ου τεύχους (Ἰαν.-Ἀπρ. 1994) προσεγμένη καὶ ἐνδιαφέρουσα, μὲ ἐπικαιρὴ ὕλη. Στὸ τεῦχος (ἐκτάσεως 24 σελίδων, σχήματος 20Χ28,5 ἑκατ.) δημοσιεύεται καὶ Κατάλογος 127 αἰρετικῶν καὶ παραθρησκευτικῶν ὁμάδων, ἀσυμβίβαστων μὲ τὴν Ὀρθοδοξία, ὁ ὁποῖος ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο (ἀρ. πρωτ. 416/153/9.2.1994).